

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
REKREASYON YÖNETİMİ ANA BİLİM DALI

REKREASYONEL AKTİVİTELERE KATILIMIN
EKOLOJİK TUTUM AÇISINDAN
DEĞERLENDİRİLMESİ

ALİ BAYRAK

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN:
DOÇ. DR. MEHMET DEMİREL

KONYA-2021

 KONYA	T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü	 SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
--	---	---

YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU

Öğrencinin	Adı Soyadı	Ali BAYRAK
	Numarası	17811701003
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Rekreasyon Yönetimi
	Programı	Tezli Yüksek Lisans
	Tez Danışmanı	Doç. Dr. Mehmet DEMİREL
	Tezin Adı	Rekreasyonel Aktivitelere Katılımın Ekolojik Tutum Açısından Değerlendirilmesi

Ali BAYRAK tarafından hazırlanan “Rekreasyonel Aktivitelere Katılımın Ekolojik Tutum Açısından Değerlendirilmesi” başlıklı bu çalışma .../.../2020 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak, jürimiz tarafından yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

 KONYA	T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü	 SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
--	---	---

BİLİMSEL ETİK SAYFASI

Öğrencinin	Adı Soyadı	Ali BAYRAK		
	Numarası	17811701003		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Rekreasyon Yönetimi		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	X	
		Doktora		
	Tez Danışmanı	Doç. Dr. Mehmet DEMİREL		
Tezin Adı	Rekreasyonel Aktivitelere Katılımın Ekolojik Tutum Açısından Değerlendirilmesi			

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Ali BAYRAK

 KONYA	T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü	 NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ KONYA SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
--	---	---

Öğrencinin	Adı Soyadı	Ali BAYRAK
	Numarası	17811701003
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Rekreasyon Yönetimi
	Programı	Tezli Yüksek Lisans
	Tez Danışmanı	Doç. Dr. Mehmet DEMİREL
	Tezin Adı	Rekreasyonel Aktivitelere Katılımın Ekolojik Tutum Açısından Değerlendirilmesi

ÖZET

Bu araştırmada, üniversite öğrencilerinin çevreye karşı tutumlarını incelemek için katılımcıların; yaşı, cinsiyeti, sınıfı, refah düzeyi, boş zamanlarını nerelerde değerlendirdikleri, son bir yıl içinde doğada yapılan herhangi bir boş zaman etkinliğine katılıp katılmadıkları ve çevre ile ilgi herhangi bir gruba/topluluğa veya derneğe üye olup olmadıkları gibi değişkenlerin anlamları farklılıklar taşıyıp taşımadığını belirlemeye yönelik bir araştırma yapılmıştır.

Araştırmanın evreni; Ankara ve Konya ilinde bulunan üniversite öğrencileridir. Araştırmanın örneklemini; Gazi Üniversitesi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Necmettin Erbakan Üniversitesi'nde öğrenim gören 912 gönüllü öğrenci oluşturmaktadır. Araştırmada veri toplama aracı olarak; araştırmacı ve danışmanı tarafından belirlenen ve toplam 7 sorudan oluşturulan kişisel bilgi formunun yanı sıra Dunlop, Van Liere, Mertig ve Jones (2000) tarafından geliştirilen, Türkçe geçerliği ve güvenirliği Demirel, Gürbüz ve Karaküçük (2009) tarafından yapılan “Yeni Ekolojik Paradigma” (YEP) kullanılmıştır. NEP, bireylerin doğa merkezli bir dünya görüşünü ne derece benimsediklerini belirlemeye yönelik bir ölçektir. Ölçekte yer alan ifadelerin yanıtlanmasında kullanılan derecelendirme ölçeğinde, “1=Kesinlikle Katılmıyorum, 2=Katılmıyorum, 3=Kararsızım, 4=Katılıyorum ve 5=Kesinlikle Katılıyorum” olmak üzere 5’li likert tipindedir. Ölçek toplam 12 madde ve tek alt boyuttan oluşmaktadır.

Çalışmada elde edilen verilerin analizinde katılımcıların kişisel bilgilerinin dağılımlarını belirlemek için yüzde ve frekans tanımlayıcı istatistik yöntemleri, verilerin normal dağılım gösterip göstermediğini belirlemek için verilerin çarpıklık ve basıklık değerleri kontrol edilmiştir. Yapılan incelemeler sonucu verilerin normal bir dağılıma sahip olduğu belirlenmiştir. Jondeau ve Rockinger (2003)' e göre alt boyutların çarpıklık ve basıklık katsayılarının +3 ile -3 arasında değiştiğinde bu alt boyutlarında normal dağılım parametrelerine uygun şartlar taşıdığını belirtmiştir. Verilerin istatistiksel analizinde tanımlayıcı istatistiksel modellerin yanı sıra t-testi, anova, anlamlı grupların tespiti için Tukey HSD çoklu karşılaştırma testi yöntemleri kullanılmıştır ($\alpha = 0.05$).

Anahtar Kelimeler: Çevre, Rekreasyon, Rekreasyon ve Çevre Etkileşimi, Çevresel Tutum.

 KONYA	T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü	 SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
---	--	---

Author's	Name Surname	Ali BAYRAK
	Student Number	17811701003
	Department	Recreation Management
	Study Programme	Master's Degree (M.A.)
	Supervisor	Assoc. Dr. Mehmet DEMİREL
	Title of the Thesis/Dissertation	Evaluation of Participation in Recreational Activities in Terms of Ecological Attitude

ABSTRACT

In this study, in order to examine the attitudes of university students towards the environment; age, gender, class, wealth level, where they spend their free time, whether they have participated in any leisure time activities in nature in the past year. A study was conducted to determine whether the meanings of variables such as

The universe of the research; They are university students in Ankara and Konya provinces. The sample of the research; Gazi University, Ankara Hacı Bayram Veli University, Necmettin Erbakan University are 912 volunteer students. As a data collection tool in the research; determined by the researcher and his advisor and Dunlop, Mertig Liere, Mertig (2000), your personal information consisting of 7 questions in total. The "New Ecological Paradigm" (NEP), which was validated and validated in Turkish by Demirel, Gürbüz, and Karakucuk (2009), was used. NEP is a scale to determine the extent to which individuals adopt a nature-centered worldview. In the rating scale used to answer the statements in the scale, it is in the 5-point Likert type, "1=Strongly Disagree, 2=Disagree, 3=Agree, 4=Agree, and 5=Strongly Agree". The scale consists of a total of 12 items and a single sub-dimension.

In the analysis of the data obtained in the study, percentage and frequency descriptive statistical methods were used to determine the

distribution of personal information of the participants, and the skewness and kurtosis values of the data were checked to determine whether the data showed a normal distribution. As a result of the examinations, it was determined that the data had a normal distribution. According to Jondeau and Rockinger (2003), when the skewness and kurtosis coefficients of the sub-dimensions vary between +3 and -3, these sub-dimensions meet the normal distribution parameters. In the statistical analysis of the data, besides descriptive statistical models, t-test, anova, and Tukey HSD multiple comparison test methods were used to detect significant groups ($\alpha = 0.05$).

Keywords: Environment, Recreation, Recreation and Environmental Interaction, Environmental Attitude.

İÇİNDEKİLER

YÜKSEK LİSANS TEZ KABUL FORMU	viii
BİLİMSEL ETİK SAYFASI	viii
ÖZET	viii
ABSTRACT.....	viii
İÇİNDEKİLER	viii
TABLolar LİSTESİ.....	viii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM REKREASYON KAVRAMI

1.1.Zaman Kavramı	3
1.2.Rekreasyonun Tanımı	6
1.3.Rekreasyon İhtiyacı	7
1.4.Rekreasyonun Özellikleri	10
1.5.Rekreasyon Çeşitleri	12
1.5.1.Etkinliklere Katılım Şekline Göre Rekreasyon Çeşitleri	13
1.5.2.Mekânsal Açıdan Rekreasyon Çeşitleri	14
1.5.3.Katılımcıların Milletlerine Göre Rekreasyon Çeşitleri	15
1.5.4.Katılımcıların Yaşlarına Göre Rekreasyon Çeşitleri	15
1.5.5.Katılımcıların Sayısına Göre Rekreasyon Çeşitleri	16
1.5.6.Fonksiyonel Açıdan Rekreasyon Çeşitleri	16
1.6.Rekreasyonun Faydaları	18
1.6.1. Fiziksel Yönden Faydaları	19
1.6.2.Toplumsal Yönden Faydaları	19
1.6.3.Psikolojik Yönden Faydaları	20

İKİNCİ BÖLÜM ÇEVRE

2.1.Çevre Kavramı	21
2.1.1.Ekoloji	21
2.1.1.2.Ekolojinin Kuralları ve İlkeleri	23

2.1.2.Ekosistem	25
2.2.Çevre Türleri.....	26
2.3.Doğal Çevrenin Karşı Karşıya Olduğu Sorunlar ve Çözüm Önerileri	27
2.4.Çevresel Kirlilik.....	29
2.4.1.Hava Kirliliği	29
2.4.2.Su Kirliliği.....	31
2.4.3.Toprak Kirliliği	33
2.4.4.Gürültü Kirliliği	35
2.4.5.Biyolojik Çeşitliliğin Azalması.....	36
2.5.Çevre Kirliliğinin Nedenleri	37
2.5.1.Nüfus Artışı	38
2.5.2.Sanayileşme	40
2.5.3.Kentleşme.....	41
2.5.4.Yoksulluk.....	43
2.6.Çevre Sorunlarının Önlenmesi.....	45
2.7.Çevre Sorunlarının Önüne Geçilmesi İçin Uygulanan Ekonomik Yaptırımlar	48
2.7.1.Uygulanan Çevre Politikalarının İlkeleri	49

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

REKREASYON VE ÇEVRE

3.1.Rekreasyon ve Çevre İlişkisi	52
3.1.1.Rekreasyon Faaliyetlerinin Çevre Üzerinde Etkileri	53
3.1.1.1.Rekreasyon Faaliyetlerinin Çevre Üzerin Olumsuz Etkileri ..55	
3.1.1.2.Rekreasyon Faaliyetlerinin Çevre Üzerine Olumlu Etkileri ..56	
3.2.Rekreasyon, Çevre ve Sportif Etkinlikler	57
3.2.1.Doğada Yapılan Sportif-Rekreasyon Etkinlikleri	59
3.2.2.Doğada Yapılan Sportif-Rekreasyon Etkinliklerin Doğal Çevre Üzerindeki Etkileri.....	64
3.3.Kentsel Açık-Yeşil Alanların Önemi.....	66
3.3.1.Psikolojik Önemi.....	66
3.3.2.Ekolojik Önemi	67
3.3.3.Alanın Kullanımı Açısından Önemi	67
3.3.4.Ekonomik Açıdan Önemi.....	67
3.3.5.Kent İklimi Bakımından Önemi.....	68

3.4.Sürdürülebilirlik Kavramı.....	68
3.4.1. Doğada Yapılan Etkinliklerde Sürdürülebilirliğin Sağlanması	70

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

4.1.Araştırmanın Amacı.....	73
4.2.Araştırma Konusu ve Problemi.....	73
4.3.Evren ve Örneklem	73
4.4.Araştırmanın Önemi	73
4.5.Veriler Toplama Araçları	74
4.6.Verilerin Analizi	75

BEŞİNCİ BÖLÜM

BULGULAR

5.1. Bulgular	76
---------------------	----

Tartışma Sonuç	80
Kaynakça	87
Ekler.....	98
Ek.1: Ölçek	100

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1.1. Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisi	8
Tablo 1.2. Rekreasyon Çeşitlerinin Sınıflandırılması.....	13
Tablo 2.1. Ekoloji Ve Çevre Kavramlarının Temel Farkları	23
Tablo 2.2. Toprağı Kirleten Kimyasalların Sınıflandırılması.....	34
Tablo.2.3.Kirlilik-Yoksulluk Kısır Döngüsü.....	45
Tablo 3.1. Rekreatif Faaliyetlerin Yaban Hayatı Üzerine Etkileri	54
Tablo 3.2. Sportif Rekreasyonun Sınıflandırılması	58

Tablo 3.3. Açık Alan Aktivite Çeşitleri.....	60
Tablo.3.4. Doğal Alan Kullanımının Çevre Üzerindeki Etkileri	65
Tablo.3.5. Sürdürülebilirliğin Ekonomi, Çevre ve Sosyal Konularla İlgisi	70
Tablo.5.1. Katılımcıların Demografik Bilgileri	76
Tablo.5.2. Katılımcıların Yaş Değişkenine Göre Yeni Ekolojik Paradigma Ölçeğine İlişkin Anova Testi Tablosu.....	77
Tablo.5.3. Katılımcıların Cinsiyet Değişkenine Göre Yeni Ekolojik Paradigma Ölçeğine İlişkin T-Testi Tablosu	77
Tablo.5.4. Katılımcıların Sınıf Değişkenine Göre Yeni Ekolojik Paradigma Ölçeğine İlişkin Anova Testi Tablosu	77
Tablo.5.5. Katılımcıların Refah Düzeyi Değişkenine Göre Yeni Ekolojik Paradigma Ölçeğine İlişkin Anova Testi Tablosu	78
Tablo.5.6. Katılımcıların Boş Zamanlarını Değerlendirdikleri Yer Değişkenine Göre Yeni Ekolojik Paradigma Ölçeğine İlişkin T-Testi Tablosu	78
Tablo.5.7. Katılımcıların Son 1 Yıl İçerisinde Doğada Yapılan Etkinliklere Katılım Durumu Değişkenine Göre Yeni Ekolojik Paradigma Ölçeğine İlişkin T-Testi Tablosu.....	79
Tablo.5.8. Katılımcıların Çevre İle İlgili Bir Dernek yâda Topluluğa Üye Olma Durumu Değişkenine Göre Yeni Ekolojik Paradigma Ölçeğine İlişkin T-Testi Tablosu	79

GİRİŞ

Günümüzde teknoloji hızla gelişmekte, nüfus her geçen gün artmaktadır. Buna bağlı olarak üretim ve tüketim giderek daha da artmaktadır. Bundan dolayı bireylerin rekreasyon aktivitelerine katılacak boş zamanları giderek azalmakta ve gelişen bu şartlar insanların, rekreasyon aktivitelerine katılma arzusunu artırmaktadır. Bireyler, arzu ettiği rekreasyon aktivitelerini seçmek ve özgürce seçtiği bu aktiviteleri kendi isteklerine göre uygulayarak boş zamanlarını değerlendirmek istemektedir.

Rekreasyon günümüzde herkesin ihtiyaç duyduğu faaliyetleri kapsayan genel bir kavramdır. Kentleşmenin giderek artması, yeşil alanların sayısının ve büyüklüğünün oldukça azalması ya da kentlerden çok uzakta olması insanları doğadan oldukça uzaklaştırmıştır. Bu yeşil alanların giderek azalması, kentlerin her geçen gün büyümesi, çalışma stresi, monoton bir hayat tarzı, kentin gürültüsü ister istemez insanlarda, rekreasyon faaliyetlerine katılma isteği doğurmaktadır. Bireyler bu faaliyetlere katılarak monoton bir hayat tarzından ve stresten kendilerini bir nebze olsa uzaklaştırmakta ve kendilerini geliştirebilme fırsatı bulabilmektedirler.

Rekreasyon faaliyetlerine bireylerin bu derecede ihtiyaç duymaları ekonomik açıdan düşük seviyede olan bölgelere para akışının sağlanmasına ve bu bölgelerin ekonomik açıdan zenginleşmesine olanak sağlamakta ve turizm açısından daha fazla önem taşımaya olanak sağlayarak bölgelerin gelişmesinde ve tanınmasında önemli rol oynayabilmektedir.

Rekreasyon faaliyetleri içinde yer alan açık hava rekreasyonu en çok tercih edilen aktiviteler arasında bulmaktadır. İnsanların çevreyle olan etkileşimleri rekreatif faaliyetler sayesinde oldukça üst seviyelere kadar çıkabilmektedir. Çok fazla aktiviteyi (piknik yürüyüş, kuş gözlemciliği, kaya tırmanışı, konserler, sportif faaliyetlerin birçoğu, avcılık vb.) bünyesinde barındıran açık hava rekreasyonu, çevresel sorunları da beraberinde getirmektedir. Bireylerin açık alanda gerçekleştirdiği etkinlikler dikkat edilmediği takdirde çevreye çok büyük zarar verebilmektedir. Bu yüzden doğal çevrede gerçekleştirilen etkinlikler çok yönlü bir biçimde incelenmeli ve detaylı bir etkinlik planı yapılmalıdır. Böylece doğaya daha

az zarar vermemiz mümkün olabilir. İnsanların doğaya zarar veren davranışlarına örnek verecek olursak; göl ve sahil kıyılarında yapılan rekreatif etkinliklerde buradaki kum tanelerinin arabaların tekerleklerine yapışması sonucu, kum taneleri tarım arazilerine kadar taşınmakta ve buda tarım arazilerinin verimliliğinin düşmesine neden olabilmektedir. Bunun yanında su kirliliği, vahşi yaşamın zarar görmesi ve bitkilerin zarar görmesi gibi olumsuz etkileri söylemek mümkündür.

Çevre tüm canlı varlıkları çevreleyen, özellikleri sayesinde canlıların yaşamını olumlu veya olumsuz olarak etkileyebilen ve canlıların yaptığı en ufak bir eylemden etkilenebilen tüm faktörlerin toplamıdır. Doğal çevre ise insan eli değmeden doğal güçlerin oluşturduğu doğal varlıkları ifade eden bir kavramdır. Doğal çevrede bulunan kaynaklar, bilinçsiz olarak kullanılır ve bu kaynaklara zarar verilirse, doğal kaynaklar azalma ve hatta yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kalabilmektedir. Dünyada ki tüm canlıların doğaya bağımlı olduğunu göz önünde bulundurursak doğal kaynakları korumalı ve onları bizden sonra gelecek nesillere en az zarar görmüş şekilde bırakmalıyız. Söz konusu bu korumayı ise sürdürülebilirlik kavramı ile yapmak mümkündür. Sürdürülebilirlik hali hazırda bulunan bir kaynağı gelecek nesillere en az zarar görmüş biçimde nasıl aktaracağımızı işleyen bir kavramdır

Bu çalışma da “Üniversite Öğrencilerinin Çevresel Tutumları ile Rekreasyon ve Çevre Etkileşimi” üzerine araştırma yapılmış ve çalışma üç ana başlık altında toplanmıştır. Bunlar sırasıyla; “Rekreasyon”, “Çevre”, ve “Rekreasyon ve Çevre İlişkisi” kavramlarıdır. Yapılan çalışmanın içinde, rekreasyonun sınıflandırılması, rekreasyonun özellikleri, çevre, ekoloji, ekosistem, rekreasyon ve çevre ilişkisi, sportif rekreasyon ve çevre, kentsel yeşil alanların önemine kadar birçok tanım ve açıklamalara yer verilmiştir.

Bu bilgiler ışığında çalışmanın amacı: Rekreasyon ve çevre arasındaki ilişkiyi kurarak üniversite öğrencilerinin çevreye karşı olan tutumlarını ölçmek ve aynı zamanda rekreasyon faaliyetlerinin çevre üzerindeki etkilerini araştırmaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

REKREASYON

1.1.Zaman Kavramı

Zaman insanlığa sunulan tanrısal bir olgudur, insanlar tarafından öneminin hiçbir zaman yeterince anlaşılamadığı ve planlanmasının oldukça zor olduğu bir olgu olarak bilinmektedir. Bundan dolayı bireylerin en başta gelen sorunlarından ve bu nedenle zaman kavramsal olarak sadece bir tanımla açıklanabilecek bir kavram değildir. Birçok bilim insanı sabit bir tanımın çevresinde buluşmamaktadır. Ancak bu konu üzerinde çalışma yapan araştırmacılardan yola çıkacak olursak zaman, geçmişten bugüne, bugünden geleceğe aktarılan olayların birbirini takip ettiği ancak asla ve asla insanlığın hiçbir tasarrufta bulunamadığı kesintisiz olarak devam eden bir süreçtir (Smith, 1998: 24). Yirminci yüzyıl araştırmacılarının başlıca varsayımlarından biri olan zamanın iyi bir şekilde yönetilememesi başlıca problemlerden biridir (Gül, 2014: 4).

Zaman kullanımının gelişmiş ülkeler tarafından daha iyi yapıldığını söylemek olası bir durumdur. Bu durum gelişmiş ve geride kalmış ülkeler arasındaki önemli farklardan birisidir. Descartes, ülkelerin akıllı veya geri zekâlı diye ikiye ayırmanın mümkün olmadığını ve ülkelerin zenginliklerini, gelişmişlik düzeylerini, zaman planlamalarını doğru bir şekilde yapıp, çalışma, dinlenme vb. işlerini doğru zamanda ve planlı olarak gerçekleştirmeleri durumunda gelişmişlik düzeylerinin ancak bu şekilde artacağını ileri sürmektedir. Zamanın etkili ve verimli kullanılabilmesi için erken yaşta aile ve okul eğitimi büyük bir önem taşımaktadır. Zamanı doğru bir şekilde kullanamamak hem kişi hem de toplumu büyük ölçüde olumsuz yönde etkilemektedir. Zamanı verimli kullanamama sorunu bazen fiziki hastalıklardan bile daha büyük sorunlara yol açabilmektedir. Bireylerin zamanı iyi kullanabilmesi için çalışma, eğlenme, dinlenme, biyolojik ihtiyaçları ile zaman arasındaki dengeyi iyi kurabilmesi gerekmektedir (Köktaş, 2004: 15).

Günümüzde zaman yönetimi neredeyse bütün bireylerin ortak sorunlarından. Özellikle belirli bir iş ile uğraşan kişiler sınırlı sürede birden fazla işi yapmak zorundadır. İşlerini bu süre zarfında yetiştiremeyen insanların, bireysel

zaman kullanımlarını ve zaman planlamalarını bir daha gözden geçirmeleri gerekmektedir. Bu nedenden dolayı günümüzde zaman yönetimi konusu önemini sürdürmektedir. Zaman insanların çok fazla çalışıp artırabileceği, kazanabileceği, satın alabileceği bir nesne değildir. Zaman yönetiminin amacı kısıtlı zamanı çoğaltmak değildir, kısıtlı olan zaman içerisinde yapılanların niteliğini çoğaltmaktır (Erdem ve diğerleri, 2005: 167).

Zaman, kurumların ve idarecilerin de en değerli varlıklarındandır. İdarecilerin zaman ile ilişkili mevcut problemlerini yok etmesi ve hâlihazırda bulunan zamanı etkili ve verimli kullanabilmesi için mutlaka detaylı bir zaman yönetimi programı uygulaması şarttır. Etkili bir zaman yönetimi programı geliştirmek için idarecilerin ilk olarak, örgütün başarıya ulaşması ve yönetim organlarının düzgün çalışması için etkili bir zaman yönetimi programı oluşturulmalıdır. Bunun da ancak yöneticilerin kişisel çabaları ile mümkün olacağının farkına varılmalıdır. İkinci olarak yöneticiler, zaman kullanım analizi vasıtasıyla zamanlarını nereye ve nasıl kullandıklarını belirlemelidirler. Üçüncü olarak zaman kaybına sebep olan problemleri belirleyerek, yapılması gereken ve hiç netice getirmeden boş yere zaman kaybına neden olan çalışmaları saptamaktır. Ek olarak idareciler zaman yönetimindeki faaliyetlerini çoğaltmak için; zamanın etkili ve verimli kullanılmasına yardımcı olan etkili zaman kullanımı yöntemlerini özümsemeli ve bu teknikleri sık sık kendi uygulamalarında da kullanmalıdırlar (Akatay, 2003: 296).

İnsanlar, zamanı doğru bir şekilde planlamalıdır. Çünkü zaman;

1. Zaman tasarruf edilemez
2. Ödünç alınamaz, ödünç verilemez
3. Parayla ya da başka bir şeyle satın alınamaz
4. Toplanması veya depolanması mümkün değildir
5. Ya kullanılır ya da kaybedilir asla kazanılamaz (Tezcan, 1982: 42).

Zaman yönetimi gerçekte insanın kendisini yönetmesidir, başımıza gelen eylemleri kontrol altında tutmaktan geçer. Başımızdan geçen olayların ne kadar bizim isteğimize bağlı olarak oluşuyor? Başımızdan geçen olaylarından hangisinin

oluşmasını biz belirliyoruz? Bu olayların oluşmasında bizim bireysel etkimiz nedir? Bu ve daha birçok başka sorunun cevabını bizim zamanı ne derecede iyi yönettiğimiz göstermektedir (Güçlü, 2001: 89).

Çalışma dışında kalan zaman, inanların yaşamını devam ettirebilmesi için yapılan çabalar ve iş için harcanan zorunlu zamanların dışında kalan zamanlardan oluşur. Çalışma dışında kalan zamanları biyolojik ihtiyaçlar, yeme- içme, eğlenme, gezme gibi bireyin kendi isteğine bağlı olarak yaptığı eylemler oluşturur. Buna göre çalışma dışı zaman insanların zorunlu olarak yaptığı işlerin dışında kalan ve kendi isteğine bağlı olarak, özgürce yaptığı eylemlerden oluşan zaman dilimidir (Köktaş, 2004: 15).

Çağımızda üretimde giderek artan makineleşme sayesinde insan gücüne olan ihtiyaç minimuma inmektedir. Bu sayede mesai saatleri kısaltmakta ve insanların boş zamanları artmaktadır. İş saatlerinin azalması ile boş zamanın artması arasında ters bir orantı mevcuttur(Köktaş, 2004: 16). Zamanın etkili ve verimli kullanımı bireyin yapmış olduğu mesleğe göre değişebilmektedir. Her kişi kendi amaçları doğrultusunda zamanı kullanmaktadır. Örneğin; bir öğrenci için sınavlarına çalışması ve ödevlerini teslim etmesi onun için büyük derecede önemli iken, bir iş yerinde çalışan işçi için işlerin işleyişi ve yapılan işlerin doğru şekilde yapılması önemlidir(Alay ve Koçak, 2003: 329). Bu kapsamda zamanı verimli ve etkili kullanmak için küçük bir sınıflandırma yapabiliriz (Köktaş, 2004: 16);

1. İnsanın temel ihtiyaçlarını karşılayabilmesi için ayırdığı zaman
2. İş yaşantısı vb. aktiviteler için ayrılan zaman (iş mesailer, toplantı, seminer, iş yemeği vb. aktiviteler.)
3. Rekreatif etkinlikler için ayrılan zaman (spor, piknik, eğlence vb.)

Çoğu insan için boş zaman az kullanılan bir araçtır. Boş zaman, etkili ve verimli bir şekilde kullanıla bilindiğinde kişinin, kendini geliştirmesine, eğlenmesine olanak sağlar. Boş zaman kişinin doğal bir hakkı olarak görülmelidir. İnsanlar boş zamanlarının değerini anlamalı, bireye sağladığı fırsatları iyi değerlendirmelidir (Köktaş, 2004: 16).

1.2. Rekreasyonun Tanımı

Rekreasyonu tanımlama sırasında çoğunlukla “yenilenme” ve “etkinlik” kavramlarının oldukça sık kullanıldığı görülmektedir. Ancak yapılan tanımları bazılarında etkinliğin kişinin isteğine bağlı olarak yapılması gerektiği de vurgulanmaktadır. Rekreasyon Latince bir kelime olan ve yenileyen, iyileştiren anlamı taşıyan “recreatio” kelimesinden gelmektedir (Tekin ve diğerleri, 2017: 5).

Rekreasyonu tanımlarken sık sık kullanılan kavramlar; zaman, etkinlik, faaliyeti seçme özgürlüğü, gönüllülük ve faydadır. Ana ölçüt olarak kabul edilen bu kavramlar bir araya gelerek rekreasyonun tanımı oluşturur. Bu kavramları ne şekilde ve hangi önceliklerle kullanacağı tanımı yapan araştırmacının seçimidir ama yapılan tanım anlam olarak her zaman aynı yere çıkacaktır (Tekin ve diğerleri, 2017: 5,6).

Rekreasyon, bireylerin iş yaşamı dışında özgür iradeleriyle kendilerini geliştirmek ve yenilemek amacıyla gönüllü olarak katıldıkları serbest zaman aktiviteleridir. Rekreasyon, aynı zamanda bireylerin bu serbest zaman sürecinde tüm yaptıklarını içermektedir. Dolayısıyla sadece spor aktiviteleri değil: aynı zamanda sosyal, zihinsel ve ruhsal güdülemeler ile yapılan tüm etkinlikleri kapsamaktadır. Rekreasyonun Türkçedeki karşılığı yaygın bir şekilde “boş zamanları değerlendirme” olarak kullanılmaktadır. Bu ise, bireylerin ya da toplumların boş zamanlarında gönüllü olarak yaptıkları dinlendirici, eğlendirici ya da kişisel gelişim amacıyla yapılan etkinlikler anlamını taşımaktadır (Karaküçük ve Akgül, 2016: 44).

Rekreasyon, “bireyin önceden planlanmış ya da kendiliğinden oluşan organizasyonlarla, kendisini yenilemek, sosyalleşmek, mutlu ve sağlıklı olarak nitelikli bir yaşam sürdürmek için, özgürce tercih ettiği faaliyetlerle boş zamanlarını değerlendirmesi” anlamına gelmektedir (Karaküçük ve Akgül, 2016: 44).

Genel anlamda, rekreasyon (*boş zamanı değerlendirme*); kişinin, bireysel ya da grup olarak, özgür zamanında fiziki, toplumsal ve duygusal davranışlarını kazanmak için gönüllü katıldığı herhangi bir etkinlikte gelişen deneyimlerdir. Rekreasyon, bireyde doyuma ve iyi olmaya yönelik gelişen bir duygudur. Üstünlük,

güç, canlılık, kabul görme, başarı, kişisel değer ve zevklerden oluşan bu duygu: olumlu öz imajı güçlendirir (Kılbaş, 2010: 1).

Rekreasyon; herhangi bir şekilde ödüllendirmek için bilinçsiz olarak yer alınan bir etkinlik değil, katılımcıya fiziksel, mental veya yaratıcı destek sunan, dıştan bir zorlama olmaksızın, içten gelen bir arzu ile serbest zamanda katıldığımız etkinliklerdir (Tekin ve diğerleri, 2017: 6,7).

Rekreasyon; serbest ve gönüllü olduğumuz bir zamanda içinde, ilgi ve gereksinimlerimizi karşılamak, zihni ve vücudu yenilemek, dolayısıyla bireysel ve sosyal fayda elde etmek maksadına yönelik organize etkinliklerdir (Tekin ve diğerleri, 2017: 6,7).

1.3.Rekreasyon İhtiyacı

Rekreasyon ihtiyacı, sadece bir sebep ve faktöre bağımlı kalmadan birden fazla analizin yapılmasına gerek duyar. Rekreasyon ihtiyacı, rekreatif etkilerin şahsı ve toplumsal faydalarından meydana gelmektedir(Güngörmüş, 2007: 41). Rekreasyon ihtiyacını ele almadan önce “ihtiyaç” kavramını ele almamız gerekir. İhtiyaç: biyolojik veya psikolojik gereksinimdir. Bu ihtiyaçları giderme arzusu bireyi amacına ulaşmak için belirli eylemler yapmaya iter. İnsanların ihtiyaçlarını tamamen gidermesi, karşılaması her zaman kolay gerçekleşen bir durum değildir. Bu yüzden insanlar bir şeylerin eksikliğini hissettiği anda bu eksiklikleri giderecek atılımlarda bulunurlar (Karaküçük ve Gürbüz, 2007: 42).

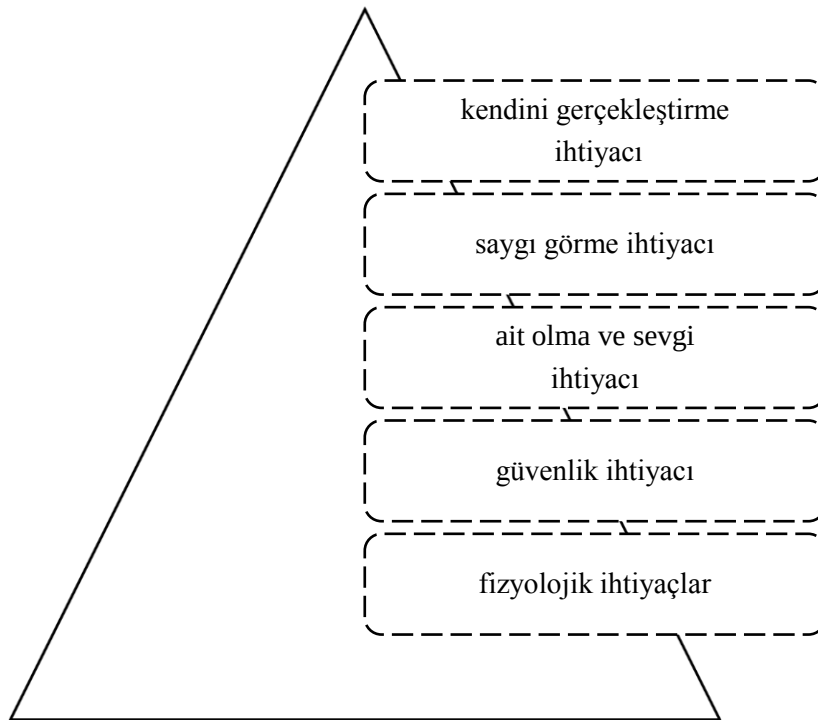
İhtiyaçlar, tüm insanlar için aynı olabilmektedir, yalnız gerek duyulan ihtiyaç ve ihtiyacın şiddeti kişiden kişiye farklılık göstermektedir. Bazı kişilerde spor yapma ihtiyacı daha ağır basarken, bazılarının ise ilk olarak öncelik verdiği ihtiyaç eğlence olabilmektedir. Birey spor yaparken futbolu tercih edebilir yine sporla ilgilenen başka bir kişi judo yaparak spor ihtiyacını karşılayabilmektedir. Aynı şekilde bir kişi eğlenmek için sinema veya tiyatroya giderek eğlence ihtiyacını giderirken bir başka kişi ise eğlence ihtiyacını dans ederek giderebilmektedir. Yâda seyirci olmak yerine aktif olarak tiyatroyla ilgilenebilir. Görüldüğü gibi ihtiyaçların tipi kişiden kişiye

farklılık göstermektedir. İhtiyaçlar yoğunlukları farklılaşan, kişiden kişiye ve ihtiyaca göre farklılık gösteren bir özelliğe sahiptir (Karaküçük ve Akgül,2016: 74).

Rekreasyon bir ihtiyaç mıdır? Bireylerin spor yapması, kitap okuması, sinemaya gitmesi, sanatsal, kültürel etkinliklere katılması bireyler açısından ihtiyaç mıdır? Bu sorulara vereceğiniz cevap tereddütsüz evet olacaktır. Fakat bu cevap her koşulda evet olmayabilir. Bireyler spora, sanata, kültürel faaliyetlere katılmadan önce bazı temel gereksinimlerini karşılamak zorundadır. Temel gereksinimlerini karşılamadan insanların bu tür faaliyetlere katılmasını ummak, bir ihtiyaç olduğunu saymak doğru değildir. Bu düşüncenin daha fazla anlaşılır hale gelmesini sağlayan ise Maslow’ un ihtiyaçlar hiyerarşisidir (Karaküçük ve Gürbüz, 2007: 42).

Bireylerin temel ihtiyaçlarının tümünü aşama-aşama ortaya koyan Maslow’ un ihtiyaçlar hiyerarşisini inceleyelim.

Tablo 1.1. Maslow’un İhtiyaçlar Hiyerarşisi

Kaynak: (Feldman, 2006: 326).

Maslow farklı türdeki ihtiyaçları basamak basamak belli bir hiyerarşiye göre sıralamıştır. Maslow bireylerin bu hiyerarşideki daha üst basamaklardaki ihtiyaçlarını giderebilmesi için öncelikle alt basamaklardaki ihtiyaçlarının karşılanmış olması gerektiğini savunur. Örneğin bir bireyin ait olma ve sosyal ihtiyaçlarını karşılamadan önce bireyin fizyolojik ihtiyaçlarını ve güvenlik ihtiyacını karşılamış olması gerekmektedir (Karaküçük ve Gürbüz, 2007: 43).

Fizyolojik İhtiyaçlar: Bireylerin yaşama fonksiyonlarını devam ettirebilmesi için gerekli olan temel ihtiyaçlar; su, yemek, uyku vb. temel fizyolojik ihtiyaçları kapsamaktadır. Verdiğimiz örneklerden de anlaşılacağı gibi bireyin öncelik olarak fizyolojik ihtiyaçlarını karşılaması gerekmektedir ve bu ihtiyaçlar her gün her zaman devamlı olarak karşılanması gereken ihtiyaçlardır. Birey fizyolojik ihtiyaçlarını karşıladıktan sonra sıra bir sonraki basamağa yani güvenlik ihtiyacına gelmektedir.

Güvenlik İhtiyacı: Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisinin ikinci basamağında güvenlik ihtiyacı yer almaktadır. Maslow insanların yaşamında yapması gerekenleri yapabilmesi için güvenli bir çevrenin olması gerektiğini savunmaktadır.

Ait Olma ve Sevgi İhtiyacı: İnsanlar bir yere, gruba ait olma ve ait olduğu yerde sevilme ihtiyacı duyarlar. Çağımızda birçok lider ve idareci bünyesinde barındırdığı bireylerin ait olma ve sevgi ihtiyaçlarını gidermek ve onların yaptığı işlere daha fazla motive etmek için çaba göstermektedir.

Saygı Görme İhtiyacı: Bireyler hem kendine hem de başka insanlara saygın görülme ihtiyacı duymaktadırlar. Bireyler başka insanlara karşı saygın görünmeden önce ilk olarak özgüvenini kazanarak kendisine saygı duyma ihtiyacı hisseder. Bireyin özgüvenini kazanamaması, kendine saygı duymaması ya da başka insanların ona saygı göstermemesi zamanla insanlara psikolojik sorunların oluşmasına neden olabilmektedir.

Kendini Gerçekleştirme İhtiyacı: Maslow' un ihtiyaçlar hiyerarşisinin en üst basamağıdır ve birey bu basamaktan önce gelen fizyolojik ihtiyaçlar, güvenlik ihtiyacı, sevgi ve ait olma ihtiyacı, saygınlık ihtiyacını gidermeden önce kendini gerçekleştirme ihtiyacı ortaya çıkamaz. Bu ihtiyaç türüne örnek verecek olursak;

bireyin kendisinin neyi yapıp neyi yapamayacağını farkında olması, yaratıcı olabilmesi, herhangi bir işi kendi çabasıyla tek başına yapabiliyor olması ve kendini sürekli geliştirebilen bir yapıda olmasını örnek olarak verebiliriz. Bu tatmin duygusunun meydana gelmesinde veya bu basamaktaki ihtiyacın karşılanmasında rekreatif faaliyetlerin rolü fazlasıyla önemlidir.

1.4.Rekreasyonun Özellikleri

Çok fazla çeşitlilik içeren, kişinin ilgi, alaka, amaç ve zevklerine göre ve daha birçok etkene bağlı olarak değişik açıdan yaklaşımlara ihtiyaç duyan ve ortak bir taraf bulmanın oldukça zor olduğu bir konudur. Ama rekreasyonun bu yönüne karşın birçok araştırmacı tarafından da kabul görülen birkaç özelliğinden bahsetmek mümkündür. Bu özellikler rekreasyonu diğer organizasyonlardan ayıran özelliklerdir (Hacıoğlu ve diğerleri, 2017: 28).

Hacıoğlu ve diğerleri, 2017' e göre rekreasyonun özellikleri:

- Rekreasyon, rekreatif faaliyetlere katılma sonucu meydana gelen bir deneyim türüdür.
- Rekreasyon faaliyetlerine katılım, bireyin kendi iradesine bağlı olarak önceden belirlenmiştir.
- Rekreasyonun kendine özgü bir çekiciliği bulunmaktadır.
- Bireyler rekreasyon faaliyetlerine kendi özgür iradeleri ile katılır.
- Rekreasyon faaliyetleri, boş zamanlar içerisinde yapılır.
- Rekreasyon aktivitelerinin çeşitliliği fazladır.
- Rekreasyonun, belirli amaçları vardır.
- Rekreasyon, yer, zaman ve insanlar tarafından sınırlanamaz.
- Rekreasyon faaliyetlerinde süreklilik zorunluluğu yoktur.
- Rekreasyon, zevk ve mutluluk sağlar.
- Rekreasyon faaliyetleri, evrensel olarak uygulanır.
- Rekreasyon, toplumun gelenek ve göreneklerine uygun olmalıdır.
- Rekreasyon, bir aktivite uygulanırken uygulanan aktiviteden başka aktivitelere de ilgi duyma ve gerçekleştirilmesine olanak sağlar.

- Rekreasyon, bireyin kendisini özgürce ifade edebilme ve yaratıcı gücünü geliştirmesine olanak sağlayan aktiviteler olmalıdır.
- Rekreasyon faaliyetleri, rekreasyonistler tarafından düzenlenir.
- Rekreasyon aktiviteleri, planlı veya plansız, yetenekli ve ya yeteneksiz kişilerle ya da organize veya organize olmamış mekânlarda yapılabilmektedir

Karaküçük ve Akgül, 2016' ya göre rekreasyonun özellikleri:

- Rekreasyon faaliyetlerinin seçimi gönüllü olmalıdır.
- Özgürlük hissi verir.
- Faaliyetlere devam etmek katılımcıların isteğine bağlıdır.
- Rekreasyon faaliyetleri boş zamanlarda yapılan etkinliklerdir.
- Her yaştaki ve cinsteki bireylerin faaliyetlere katılmalarına imkân verir.
- Rekreasyon faaliyetlerinin planlanmasında “inisiyatif” kişinin kendisine bırakılmalıdır.
- Rekreasyonel faaliyetler, her türlü açık veya kapalı alanlar ile her mevsim ve iklim şartlarında uygulanabilmektedir.
- Rekreasyon bir faaliyeti gerektirir.
- Rekreasyon çok çeşitli faaliyetler içerir.
- Rekreasyon haz ve neşe sağlayan bir faaliyettir.
- Rekreasyon evrensel olarak uygulanmaktadır.
- Rekreasyon kişinin kendini ifade edebilme ve yaratıcı olabilmesine imkân sağlayıcı, fiziksel, zihinsel, ruhsal ve sosyal katılımlı faaliyetler içermelidir.
- Rekreasyonun her kişiye göre amaçları değişebilmektedir.
- Rekreasyonel faaliyetler katılımcıya kişisel ve toplumsal özellikler kazandırması beklenir.
- Rekreasyon, toplum geleneklerine ve sosyal değerlere ters değildir.
- Rekreasyon, bir faaliyet yapılırken, ikinci veya daha fazla faaliyete de ilgi duyma veya gerçekleştirme imkânı verir.
- Rekreasyon etkinlikleri, rekreasyonistler tarafından üstlenir.

- Rekreasyon eylemi, planlı veya plansız, uzman kişilerle veya beceri sahibi olmayan kişilerle ya da organize veya organize olmamış mekânlarda yapılabilmektedir.
- Rekreasyonel etkinlikler, oyun, pasif eğlenceler, sosyal iletişim, duygusal aktiviteler gibi gündelik veya sıradan olabileceği gibi ciddi veya sistemli olarak gerçekleştirilen hobi, düşünsel, engelliler veya çevresel konularla ilişkili gönüllü kuruluşlarda ya da sanat, bilim veya spor gibi aktivitelerle uğraşarak gerçekleştirilebilir.
- Bireyin aktiviteye neden katıldığı değil kendini nasıl hissettiği daha fazla önemlidir.
- Rekreasyonel aktivitelere politik “yönlendirmeler” den çok; bireyin boş zamanlarını nasıl değerlendirmeleri gerektiği yönünde formel veya informal eğitim yollarıyla “hazırlanması” önem taşır.
- Rekreasyon aktivitelerinin, bireyin ilgi ve ihtiyaçlarına uygun olması beklenir.
- Bir rekreatif etkinlik her zaman kişisel tatmin sağlayabilir ve mutlak bir özgürlük söz konusu olmayabilir.
- Rekreasyonel etkinlik seçimleri genellikle inançları yansıtır.
- Rekreasyon bazı aktivite çeşitleriyle küçük yarı profesyonel işlerin yapılmasına imkân verir.

1.5. Rekreasyon Çeşitleri

Boş zamanın iyi değerlendirilmesi kişinin kendini iyi hissetmesine, kendisini geliştirmesine, eğlenmesine, sosyalleşmesine, bilgisinin, deneyiminin artmasına olanak sağlayacaktır (Kılbaş, 2010: 3).

Rekreasyon faaliyetlerinin sınıflandırılmasında yer, amaç, yaş, cinsiyet, zaman gibi birçok unsur etki göstermektedir. Bazı rekreatif faaliyetler birden çok gruba girebilmektedir. Örneğin futbol, bisiklet sürme gibi etkinlikler; hem “açık alan rekreasyonu” hem de “sportif rekreasyon” grubuna girebilmektedir. Böyle bir durumun oluşum sebebi rekreasyon faaliyetlerinin birden çok yönünün olmasından

kaynaklanmaktadır. Bu sebepten dolayı kesin bir rekreasyon sınıflandırması yapmak oldukça zordur (Hazar, 2014: 36).

Hazar, 2014' e göre rekreasyon çeşitleri:

Tablo 1.2. Rekreasyon Çeşitlerinin Sınıflandırılması

1.5.1. Etkinliklere Katılım Şekline Göre Rekreasyon Çeşitleri

a. Etken (aktif) rekreasyon: Bireylerin rekreasyon faaliyetlerine aktif olarak katıldıkları boş zaman değerlendirme faaliyetleridir.

- Bisiklet binme
- Yürüyüş

- Resim yapma
- Basketbol oynama vb.

b. Edilgen (pasif) rekreasyon: rekreasyon faaliyetlerinde bireylerin etkin olarak rol almadı seyirci olarak katıldıkları rekreasyon faaliyetleridir.

- Futbol, basketbol gibi spor karşılaşmalarını izleme
- Tiyatro, sinema vb. gösterileri izleme
- Müzik dinleme vb. etkinlikleri kapsamaktadır.

1.5.2. Mekânsal Açıdan Rekreasyon Çeşitleri

a. Açık alan rekreasyonu: Açık alanlarda gerçekleştirilen boş zaman değerlendirme etkinliklerini kapsamaktadır. Açık olan alanlarda yapılan her türlü rekreasyon faaliyetine aktif veya pasif olarak katılmak.

- Golf
- Futbol
- Kayak
- Sörf
- Piknik
- Uçurtma uçurmak
- Balık tutmak
- Yamaç paraşütü

vb. aktiviteleri kapsamaktadır.

b. Kapalı alan rekreasyonu: Halkın kullanması için yapılmış kapalı mekanlar ve evdeki aktiviteleri kapsayan etkinliklerdir.

- Kulüp (çocuk, gece, gençlik, spor vb.) gibi mekanlardaki etkinliklere aktif veya pasif olarak katılma.
- Sergi, defile gibi kapalı alanda yapılan sanatsal etkinliklere katılmak
- Kutlama, kongre gibi toplantılara katılmak
- Evde televizyon izleme, müzik dinleme, bilgisayar oyunları oynamak, kitap okuma gibi etkinlikler yapmak
- El sanatları, enstrüman çalma vb. kurslara katılma

- Fitness, karate, judo, tekvando gibi sportif faaliyetlerin kuşuna katılma, izleme veya aktif olarak sportif faaliyetlerde bulunmak
- Diğerleri.

1.5.3. Katılımcıların Milletlerine Göre Rekreasyon Çeşitleri

Katılımcıların milletlerine göre rekreasyon çeşitleri ulusal ve uluslar arası olmak üzere iki gruba ayrılmaktadır.

a. Ulusal rekreasyon: Ülke sınırları içinde gerçekleştirilen rekreasyon faaliyetlerini kapsamaktadır.

- Ulusal festivaller
- Ulusal kongreler
- Ulusal toplantılar
- Ulusal sergiler

vb. etkinliklere katılma.

b. Uluslararası rekreasyon: Ülke içinde veya ülke sınırları dışında gerçekleştirilen rekreasyon faaliyetlerini kapsamaktadır.

- Uluslararası film festivalleri
- Uluslararası kongreler
- Uluslararası fuarlar
- Uluslararası sergi
- Uluslararası festivaller

vb. etkinliklere katılma.

1.5.4. Katılımcıların Yaşlarına Göre Rekreasyon Çeşitleri

Rekreasyon faaliyetlerine aktif veya pasif olarak katılan bireylerin yaşlarına göre yapılan rekreasyon sınıflandırılmasıdır.

- Çocuk rekreasyonu
 - Okul öncesi rekreasyonu
 - Okul rekreasyonu
- Gençlik rekreasyonu

- Yetişkin rekreasyonu
- Üçüncü yaş rekreasyonu

olmak üzere dört grupta incelenmektedir.

1.5.5. Katılımcıların Sayısına Göre Rekreasyon Çeşitleri

Katılımcıların sayısına göre rekreasyon faaliyetleri bireysel ve grup rekreasyonu olmak üzere iki başlık altında incelemek mümkündür.

a. Bireysel rekreasyon: İnsanların kendi kendine yaptıkları rekreasyon aktivitelerini kapsamaktadır.

- Müzik dinlemek
- Televizyon izlemek
- Kitap okumak
- Fitness
- Müzik aleti çalmak
- Yürüyüş
- Yüzme

b. Grup rekreasyonu: Bireylerin grup şeklinde aktif veya pasif olarak katıldıkları rekreasyon aktivitelerini kapsamaktadır.

- Futbol
- Basketbol.
- Voleybol
- Tenis
- Grupça sinema, tiyatro gibi faaliyetlere katılmak
- Dans kursları
- Diğer grup etkinlikleri

1.5.6. Fonksiyonel Açıdan Rekreasyon Çeşitleri

Rekreasyon çeşitleri fonksiyonel açıdan sekiz ana başlık altında incelenmektedir:

a. Ticari rekreasyon: Kişiler rekreasyon etkinliklerine ücretsiz bir şekilde rekreasyon hizmeti sunan kurumlar vasıtasıyla katılmak yerine, ücretli olarak hizmet veren, spor merkezleri, temalı parklar ve acenteler vb. gibi kuruluşlar aracılığıyla da katılabilirler. İnsanların ücretleri karşılığı alacakları bu hizmetler, alınan hizmetin içeriğine ve kalitesine göre mali açıdan değişiklik gösterebilir. Ticari rekreasyon, hedef müşterinin talep ettiği rekreatif hizmetleri sunmak, müşterilerin talepleri doğrultusunda etkinlikler düzenlemek ve karşılığında kar elde etmektir. Ticari rekreasyonda yapılan etkinlikler kâr amaçlı yapılmaktadır, bununla beraber halkın ihtiyaçlarını da karşılamaktadırlar. Ticari rekreasyonda ilk amaç kâr elde etmektir. Ticari rekreasyonda sunulan hizmetler aktif ve pasif olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Bunun yanı sıra ticari rekreasyon potansiyeli taşıyan etkinlikler aşağıdaki gibidir (Kaba, 2016: 33-34);

- *Eğlence:* tiyatrolar, festivaller, eğlence parkları, konserler, su parkları, kamyon yarışları, karnavallar vb.
- *Aktivite:* fitnes kulüpleri, golf, raket kulüpleri, dans stüdyoları, bowling salonları, özel oyunlar vb.
- *Perakende satışlar:* spor, av, müzik, hobi, oyuncak, outdoor, balık, oyun, video, resim vb. gibi ekipmanların satışı.

b. Estetik rekreasyon: Rekreasyon aktivitelere katılım aktif ve pasif olarak ikiye ayrılmaktadır. İnsanların aktif veya pasif olarak hangi etkinliğe katılacakları ilgi alanlarına, tarzlarına vb. gibi unsurlara göre değişiklik göstermektedir. Estetik rekreasyon daha çok rekreasyon etkinliklerine pasif olarak katılmak isteyen insanlara yönelik olup bireylerin sanat olaylarını izlemek veya klasik müzik yapıtlarını dinlemek için katıldıkları etkinliklerdir. Edilgen bir özelliğe sahip olan bu aktiviteler estetik rekreasyon olarak tanımlanabilir. İnsanların bu tür rekreasyon faaliyetlerine katılmaları için belirli bir kültür düzeyinde olmaları gerekmektedir (Altuntaş, 1990: 39).

c. Sosyal rekreasyon: Sosyal rekreasyon insanların bir araya gelerek hoşça vakit geçirmeleri, herhangi bir toplantıda yemek yemeleri yada içki içmeleri gibi eylemleri kapsamaktadır. Sosyal rekreasyona katılımın veya yapılan faaliyetlerdeki

çeşitliliğin fazla veya az olması aile geliri ile doğru orantıdadır ve gelir düzeyi yüksel olan toplumlarda sosyal rekreasyon önemli yer tutmaktadır. Kişi başına düşen milli gelir arttıkça ailelerin gelir düzeyleri artar ve sosyal rekreasyona katılım oranları da artar (Altuntaş, 1990: 38).

d. Fiziksel rekreasyon: fiziksel rekreasyon daha çok etkin faaliyetlerden oluşan etkinlikleri bünyesinde barındırmaktadır. Açık veya kapalı alanlarda oluşan tüm spor çeşitleri fiziksel rekreasyona örnek olarak gösterilebilir. Fiziksel rekreasyon etkin faaliyetlerden oluşması ve yapılması için belirli bir bütçeye ihtiyaç duyulması yüzünden diğer etkinlik türlerinden ayrılmaktadır. Ayrıca fiziksel rekreasyon genç ve dinamik yaş gruplarının daha çok tercih ettiği etkinlik türlerindendir (Altuntaş, 1990: 39-40).

Diğer fonksiyonel açıdan rekreasyon çeşitleri aşağıdaki gibidir:

- Sanatsal rekreasyon
- Kültürel rekreasyon
- Turistik rekreasyon
- Sağlık rekreasyonu

1.6.Rekreasyonun Faydaları

Rekreasyon faaliyetinin ihtiyaç olarak görülmesi insanlara kazandırdığı yararlarından dolayıdır. Bireysel açıdan; fiziksel olarak sağlığın iyi duruma getirilmesi, ruhsal ve zihinsel sağlığın olması, insanları sosyalleştirmesi, insanların iş yaşantısında daha verimli olması, ekonomik olarak aktifleşmesi, insanları daha mutlu birer birey haline getirmesi diyebiliriz. Toplumsal açıdan bakacak olursak; toplumsal dayanışmayı kuvvetlendirmesi, bütünleşmeyi ve birlikte hareket etmeyi sağlaması, toplumun demokratik olgularının daha sağlam bir hal almasını sağlaması gibi nedenler sayesinde rekreasyon bireylerin talep ettiği ve ihtiyaç duyduğu faaliyetlerdir (Önsoy, 2019: 21).

Rekreatif etkinlikler aktif yâda pasif, gurupla veya tek başına yapılabilen ve her yaş grubuna hitap edebilen faaliyetlerden oluşmaktadır. Rekreatif etkinlikler

ayrıca; bireyin topluma daha rahat uyum sağlamasını, bireylerin yeteneklerini keşfetmelerini ve geliştirmelerine olanak sağlar. Serbest zamanın iyi değerlendirilmesinin bireyler açısından sağladığı birçok yarar vardır. Bunlar;

- Yeni deneyimler kazandırmak,
- Üretkenliği artırmak
- Zihinsel güçlerin kullanımı ve deneyimini arttırmak,
- Bireye kendini ifade imkânı vermek,
- Başarı duygusunu ve yaratıcılığı artırmak
- Mutlu sağlıklı bireylerin topluma kazandırılmasına yardımcı olmak,
- Arkadaşlık ilişkilerinin kurulmasını sağlamak ve toplumsal çevreyi genişletmektir (Önsoy, 2019: 21-22).

1.6.1. Fiziksel Yönden Faydaları

Özellikle sanayi devriminden günümüzde kadar gelen süre zarfı içinde teknolojinin gelişmesiyle beraber, insanın yerini makinalar almıştır ve insan gücü eskisinden daha az kullanılmaya başlanmıştır. Bireylerin hareketlilik düzeyleri azalmıştır. Bu hareketsizlikle beraber birçok rahatsızlık başlamıştır. Bu rahatsızlıkları giderebilmenin en iyi yolu fiziksel aktiviteden geçmektedir. Rekreasyon etkinliklerinden biri olan spor faaliyetleri insanların hareketsizlikten gelen rahatsızlıklarını gidermede yardımcı olmaktadır. Ayrıca insanların boş zamanlarını faydalı bir biçimde değerlendirerek iyi vakit geçirmelerine ve kendilerini geliştirimlerine imkân sağlamaktadır. Sağlıklı yaşam için dinç bir vücut ve düzenli spor yapmak şarttır. Fiziksel aktivite yaşayabileceğimiz birçok rahatsızlığı önlemede önemli bir rol oynar (Çavdar, 2019: 30).

1.6.2. Toplumsal Yönden Faydaları

İnsanlar doğası gereği sosyaldır ve rekreasyon aktiviteleri insanların birbiriyle kaynaşması ve sosyalleşmesi için güzel bir araçtır. Rekreasyon etkinlikleri her kesime hitap eden ve tek başına veya grupta yapılabilen etkinlikleri de bünyesinde barındırır. Özellikle grup olarak yapılan aktiviteler bireylerin sosyalleşmesinde

büyük rol oynar ve insanları doyum noktasına ulaşmasına olanak sağlar. Sosyalleşmenin artmasında arkadaş gurupları ve aile büyük rol oynar. Arkadaşlık bağları, birlik ve beraberlik duyguları bu aktivitelerle daha çok güçlenir. Fakat insanların geçim sıkıntısı, din, dil, ırk, eğitim, kültür, cinsiyet vb. gibi sebeplerden dolayı bireyler zamanla birbirinden ayrılmaktadır. Ama insan yapısı gereği sosyal bir varlıktır ve insanlar sadece fizyolojik ihtiyaçlarını değil, aynı zamanda sosyal ihtiyaçlarını da karşılaması gerekmektedir. Bu kapsamda rekreasyon aktiviteleri her kesime hitap edebilen ve farklı kültüre, dine, dile, ırka sahip olan insanları bir araya getirebilen ve toplumsal bağları güçlendirebilen bir yapıya sahiptir. Sosyal gereksinimlerini sağlamış olan bir toplumunda demokrasi güçlenir, dayanışma ve beraberlik artar. Aynı zamanda insanlar iş hayatında veya özel hayatında bazı sıkıntılarla karşılaşabilmektedir. Rekreasyon etkinlikleri bu bağlamda bireylerin psikolojik sağlıklarına katkıda bulunur (Tütüncü ve Aydın, 2014: 119).

1.6.3.Psikolojik Yönden Faydaları

Ruh sağlığı insanların psikolojik durumunu yansıtır. Ruhsal olarak sağlıklı olan bir insan hoşgörülü ve olgun biridir. Bir toplumda yaşayan insanlar psikolojik olarak kendilerini iyi hissederlerse topluma ve kendine karşı olan sorumluluğunun farkındadır ve becerilerini toplum için faydalı olarak kullanabilir. Günümüzde yaşam temposunun artması ve gündelik hayatın stresi insanların sinir sistemlerini kötü etkilemekte ve insanların olaylara karşı olan tahammülünü azaltmaktadır. İnsanlar bu durumdan kurtularak rahatlamak isterler. İnsanlar rekreasyon faaliyetleriyle daha mutlu olur, hoşgörülü olur ve ruhsal sağlığını düzeltebilir. Rekreasyon faaliyetleri insanları sosyalleştirir.

Rekreasyon faaliyetlerine katılımın bireylere sağlayabileceği faydalar şu şekilde sıralanabilir:

- Çevre değişimi, doğal ve kırsal alanlar ruhsal gerginlikleri giderir.
- Kişide bir tatmin yaratır, bireye moral verir ve onu mutlu eder.
- Rekreasyon faaliyetlerine katılmak insanların statüsünü yükseltir.
- İnsan karakterinin gelişmesine yön verir.

- Kişinin suça yönelimini azaltır.
- Yaratıcı gücü geliştirir.
- Entelektüel hayatı geliştirir.
- Kişisel beceri ve yeteneğin gelişmesini sağlar.
- Çalışma başarısı ve iş verimini yükseltir.
- Sosyalleşme sağlar (Çavdar, 2019: 32-33).

İKİNCİ BÖLÜM

ÇEVRE

2.1.Çevre Kavramı

Çevre, canlıları çevreleyen, onları etkileyen ve onlardan etkilenen tüm faktörlerin toplamıdır. Genel bir tanımla çevre, insan faaliyetleri ve canlı varlıklar üzerine hemen ya da süre içerisinde dolaylı veya dolaysız bir etkide bulunabilecek fiziksel, kimyasal, biyolojik ve toplumsal etkilerin belirli bir zamandaki toplamıdır. İnsan ve diğer tüm canlı varlıklar ile birlikte, doğanın ve doğadaki insan yapısı öğelerin bütünü olan çevre, hem doğal çevre hem de insan yapısı çevre olarak insanoğlunun esenliği ve temel insan haklarından yararlanmaktadır ve hatta hayatın kendisi için gerekli görülen bir ögedir (Ardahan, 2017: 76).

Doğal çevre, insan eli değmeden doğal güçlerin oluşturduğu doğal varlıkları ifade eder. Yapay çevre ise insanların var olduğu ilk zamanlardan günümüze kadar gelen sürede zaman zaman doğal çevre unsurundan da yararlanılarak insan eliyle yapılmış değerler ve varlıklar bütünüdür (Ardahan, 2017: 76,77).

Çevre ve ekoloji arasında çok önemli detaylar ve içerik farkları bulunmaktadır. Çevre, yaşayan varlıkları çevreleyen bütün faktörlerin toplamını belirtirken, ekoloji ise yaşayan tüm organizmalarla çevre arasındaki ilişkiyi kapsamaktadır. Çevre kavramı göreceli olarak durağan bir yapıya sahiptir. Ekoloji kavramında ise buna karşılık olarak tüm canlılar ve çevre arasındaki ilişkilerin ve etkileşimlerin çok yönlü düşünülüp bu faktörlerin dolaylı ve doğrudan etkileri göz önünde bulundurularak incelenir. Ekoloji kavramı aynı zamanda bir ürünün varoluşundan ölümüne kadar geçen süre zarfı içerisinde çevre elemanlarının olumsuz etkilere maruz kalmasını en az seviyelere düşürecek sistemlerin bilimsel yönüyle araştırılarak uygulanmasının yollarını aramaktadır (Bal, 2017: 64).

2.1.1.Ekoloji

Ekoloji, 1869'da Alman zoolog E. Heackel tarafından, hayvanların canlı ve cansız çevreleriyle ilişkilerini araştırmak, incelemek üzere tasarlayıp meydana çıkardığı bir kavram olarak bilinir. Ekoloji kelimesi hakkında 1970'li yılların başına

kadar sadece bilim yönünden bahsedilirken, bugün çok fazla konuşulan ve dikkate alınan hatta biyolojinin bir alt dalı iken bağımsız bir bilim dalı olarak kabul gören bir hâle gelmiştir. İnsanlar kendilerinin de doğanın bir parçası olduğunu anlayarak, günümüze kadar hızla büyüyen ve hala büyümekte olan teknolojinin getirisinin olduğu kadar götürüsünün de olduğunu anladığında artık bir sona yaklaştığımızın farkına varması ekoloji konusunu gündemin en üst basamaklarına kadar taşımıştır (Karaküçük ve Akgül, 2016:139).

Son yıllarda insanların doğaya bıraktığı etkiler iyice büyüyerek önüne geçilemez ve doğayı bütünüyle tahrip eden bir hal almıştır. Bununla beraber ekoloji kavramının tanımı genişlemiş ve ekoloji bilimi canlı veya cansız tüm yaşamın tüm varlıklarının öznelere birbiri içerisine geçmiş olduğu temele dayandırmıştır (Ağkurt, 2015:6).

İnsanların bitmek bilmeyen tüketim arzusu, doğal ortamlara bilinçli veya bilinçsiz yaptığı saldırılar ve uygulamalar sonucu doğal ortamların olumsuz yönde etkilenmesine, zarar görmesine sebep olmuş ve kaynakların sürdürülebilirliğini azaltmıştır. Bu faktörlerden dolayı çevre sorunları meydana gelmeye başlamıştır. Havanın ve su kaynaklarının kirlenmesi, hammaddelerin tükenmesi, ekonomik ve psiko-sosyal tepkilerin artması sonucu insanlar çevreye verdikleri zararların farkına varmıştır ve bununla beraber çevre bilinci oluşmaya başlamıştır. Böylelikle insanlar, üretim mekanizmalarının kullanılmasında ve çevremizin şekillenmesinde dikkat edilmesi gereken hususlarda, sadece birbirinden bağımsız olan hedefleri önemsediklerini anlamışlar ve bundan ders çıkararak sistemin içinde var olan etki ve tepkilerin birbirleriyle arasında olan etkileşimine daha fazla dikkat edilmesi gerektiğini anlamaya başlamışlardır (Karaküçük ve Akgül, 2016:139, 140).

Ekoloji kelimesinin Türkçede “çevre bilimi” olarak çevrilmesi kavramsal kargaşalara yol açabilmektedir. Bu iki kavramda birbirlerini farklı noktalarında kapsamaktadır. Çevre kavramını genel anlamıyla düşündüğümüz zaman ekoloji kavramını da kapsamaktadır. Çevre kavramını doğal çevreye indirgediğimiz zaman ise ekolojinin içerisinde yer almaktadır. Ekoloji ve çevre kavramlarının temel farkları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir (Oruç, 2017: 5,6).

Tablo 2.1. Ekoloji Ve Çevre Kavramlarının Temel Farkları

Ekoloji	Çevre
Bütüncül Yaklaşım	İndirgemeci Yaklaşım
Ekoloji Merkezci	İnsan Merkezci
Doğal Yapı	Yapay ve Doğal Yapı
Somut Kavram	Soyut ve Somut Kavram
Sınırlandırılmaz	Sınırlandırılır

Çevre kavramını doğal çevreye indirgeyip ekoloji kavramı ile karşılaştırsak, kavramların birbirlerine çok benzediğini görmüş oluruz. Fakat ekoloji ve çevre kavramının etkilediği alanlara göz gezdirecek olursak doğal çevre kavramının biraz daha dar kapsamlı olduğunu, sınırlandırılabilirliğini ve ekolojinin aksine yapay bir yapıya da sahip olabileceği görülmektedir. Örnek verecek olursak “kent merkezlerindeki çevre sorunları” denildiğinde çevre kavramı sınırlandırılmakta ve bir alt kademeye indirgenmektedir. Ekolojik sorunlar meydana geldiğinde geri dönüşü olmayan ve küresel boyutta etki bırakacak düzeyde sorunlar meydana getirmektedir. Çevre sorunları ise genelde uzun vadede çoğu zaman kalıcı etkiler bırakmayabilir ya da mevcut sorunlar belirli bir süre içerisinde önlenabilir. Örnek verecek olursak bir akarsu havzasının ekosistemindeki değişiklik, tüm ekosistemi etkilemektedir. Bunu göz önünde bulundurursak ekosistemleri birbirinden ayıran özellikler mevcuttur ve her birinin kendi içerisinde ayrı kuralları vardır. Fakat her küçük ekosistemin bağlı olduğu bir büyük ekosistem mevcuttur (Oruç, 2017: 6).

2.1.1.2.Ekolojinin Kuralları ve İlkeleri

Ekolojinin temelleri, ilkeleri ve kuralları olarak kabul gören birkaç madde bulunmaktadır (Karaküçük ve Akgül, 2016:143):

- Olan biten her şey her şeyle ilişkilidir ve bu olayların tümü dinamik özellikte olan bir ekolojik ağ oluşturur.

- Ekolojik ağda oluşan küçücük bir aksaklık, uzak bir yerdeki ve gelecek bir dönemdeki çok büyük etkilerle karşımıza çıkabilir.
- Doğal bir komünitenin değişimini yaratan koşullar tüm ekosistemdeki enerji ve madde akışını etkileyebilir.
- Doğada buluna her şey, her varlık her tür türlü değişime girmeye her zaman açıktır.
- Doğada artık yoktur, he şey taşınır, dönüşür ve yavaş veya hızlı yürüyen bir döngüde yerini alır.
- Komünitelerin çevresel değişikliklere toleransları değişken ve birbirinden farklıdır.
- Bitki komünitelerindeki süksesyon, değişim diğer canlı gruplarını doğrudan etkiler.
- Doğa en iyisini bilir. İnsan eliyle yapılan her türlü müdahale doğa için eninde sonunda yıkıcı olabilir. Çünkü doğada karşılıksız, etkisiz bir değişimin olması mümkün değildir.
- Her kazanımın bir bedeli vardır ve ödenmesinden kaçınılmaz, ancak bedeliyle geciktirilebilir.
- Ekosistem yönetiminin başarısı, ekosistemdeki tüm toplulukların birbirleriyle ve çevre koşulları ile olan ilişkilerine bağlıdır.

Kışlalıoğlu ve Berkes, 2018'e göre ekolojinin kuralları:

1. Doğanın bütünlüğü ilkesi
2. Doğanın sınırlılığı ilkesi
3. Doğanın özdenetimi ilkesi
4. Doğanın çeşitliliği ilkesi
5. Doğada hiçbir şey yok olmaz ilkesi
6. Doğaya karşı elde edilen her başarının bir de bedeli vardır ilkesi
7. Doğanın geri tepmesi ilkesi
8. En uygun çözümü doğa bulmuştur ilkesi
9. Kültürel evrim ve geleneksel ekolojiye saygı ilkesi
10. Doğa ile birlikte gitmek ilkesi

2.1.2.Ekosistem

Ekosistem canlı ve cansız varlıkların bir araya gelerek oluşturdukları dünyanın sayısı bilinmeyen bölümlerinden herhangi birini ifade eden bir kavramdır. Dünyadaki canlı ve cansız varlıkların birbirleri arasında ilişki kurarak bir bağ oluşturdukları sisteme, ekolojik sistem yada ekosistem denilmektedir (Bekiryazıcı, 2015: 9).

Ekolojinin temel yapı taşlarından biri olan besin zinciri sistemi 1927 yılında Charles Sutherland Elton tarafından meydana çıkarılmıştır. 1935 yılında bu döngü Arthur Tansley tarafından ekosistem olarak adlandırılmıştır. Ekosistem kavramı ekoloji biliminden ve indirgemeci yaklaşımdan uzaklaşıp bütüncül yaklaşımla yoluna devam etmiştir. Bütüncül yaklaşımın sonucu olarak da ekoloji ve ekosistem kavramlarının her ikisi de doğal sınırları olmayan kavramlar olarak kabul görmüştür. Bu kapsamda ekoloji ve ekosistemi var eden tüm canlı ve cansız varlıklar sürekli olarak bir etkileşim içindedir (Oruç, 2017: 5).

Biyolojik bakış açısından bakıldığı zaman evrenin başlıca iki varlıktan oluştuğu kabul edilir. Bu iki ana varlık canlılar ve canlıların içinde yer aldığı cansız çevredir. Bu iki varlığın ilişkileri oldukça karışık bir yapıya sahip olmasına rağmen ikisi arasında kusursuz ve sistematik bir işleyiş mevcuttur ve biyosfer adı verdiğimiz canlıların dünyasını meydana getirmektedirler. O halde biyosfer; içinde yaşamın var olduğu, dünya dış kabuğuna verilen isimdir. Dünyamızın üzerindeki kayalar, göller, nehirler, ormanlar atmosferin alt tabakaları ile tüm canlılar bir araya gelerek biyosferi oluşturmaktadır. Ekosistemler biyosferin herhangi bir bölümünü yâda komple kendisini ifade etmek için ortaya atılmış bir terimdir. Aslında evrenin kendi başına tek bir ekosistem olarak kabul edilirse de fonksiyonel olarak evrenin sayısız ünitelerinin her biri bir ekosistem olarak düşünülmektedir. Böyle bir gruptandırmaya ihtiyaç duyulmasının sebebi ise sistemin daha kolay kavranmasını sağlama ve doğayı sistemler modeli içinde inceleyebilmektir. Çünkü doğada yaşayan varlıklar ile cansız çevre arasındaki ilişkiler çok karmaşık bir seviyededir (Çepel, 1976: 36).

Sayırsız yaşam alanlarından biri olan kentler, doğal ve kültürel birçok unsuru bünyesinde barındıran ve karşılıklı etkileşimlerin olduğu ekosistemlerdir. Bir tarafta hava, su, toprak, bitki gibi doğal çevre koşulları, diğer tarafta ise ekonomik ilerleme için sürekli olarak işlemek zorunda olan ulaşım, ticaret, sanayi, tarım gibi sosyo-ekonomik faaliyetler ile aynı anda ve iç içe geçmiş, karmaşık bir yapı oluşturmaktadır (Bekiryazıcı, 2015: 9).

Bir ormanda yürüyüş yapan rekreasyonistler, orman ekosisteminde, denizde yüzen insanlar ise deniz ekosisteminde yer almaktadır. Yalnız bu ekosistemlerin içinde yer alan çayır, nehir, göl, böcek, oyun parkları gibi başka ekosistemlerde bulunmaktadır. Ekosistemlerin tamamını kapsayan yani ekzosferin içinde bulunan tüm ekosistemlerin dâhil olduğu sistem dünya ekosistemini oluşturur (Karaküçük ve Akgöl, 2016:153).

2.2.Çevre Türleri

Çevre çok kapsamlı bir kavram olduğundan dolayı bünyesinde çok fazla anlam barındırmaktadır, çevre kavramının bazen sınırlarının kestirilememesi bu kavramı tanımlarken göz önünde bulundurulacak özelliğine göre basitleştirme yöntemine gidilmesine gerek duyulmuştur. Bu sayede çevre kavramı daha basite indirgenerek vurgulanması gereken özelliğine göre iki temel kategoride incelenebilmektedir. Bu basitleştirmeye göre çevre fiziksel çevre ve toplumsal çevre olarak ayrılmaktadır (Demirel, 2009: 29).

Bu ayrıma göre;

Fiziksel Çevre: İnsanın içinde yaşadığı, varlığını, özelliğini ve niteliğini fiziksel olarak algıladığı ortama fiziksel çevre denilmektedir. Hayat sürdürülen yerin özelliğine göre yerleşim yeri kentsel yâda kırsal olabilmektedir. Bahsi geçen yerleşim yerleri orman, yayla, sahil kıyısı gibi birbirlerinde farklı özellikler taşıyan mekânlarda olabilir, fiziksel açıdan bu mekânlar birbirlerinde ayrı tutulabilir, bu mekânları birbirinden ayıran değişkenler bu bölgelerdeki yaşam tarzı, yerleşim şekli gibi unsurlarda da farklılıkların ortaya çıkmasına sebep olabilir(Keleş ve Hamamcı, 2005:8-9).

Bu bölgelerde değişiklik gösteren yerleşim şekli ve yaşam tarzı da çevreyi kendi içinde doğal ve yapay olmak üzere iki farklı kategoride incelemektedir;

a) Doğal Çevre: Doğal etkenlere ve süreçlere bağlı olarak oluşan şuanda canlı varlıkların, üstünde tümüyle değişiklik hâkimiyetinin olmadığı etmenleri kapsayan tüm varlıklardır (Yıldız ve diğerleri, 2005:14).

b) Yapay Çevre: İnsan yaşamının başlangıcından şüana kadar gelen toplumsal ve ekonomik değişim süreci boyunca çok fazla miktarda çevreden faydalanarak; insanların kendilerinin oluşturduğu tüm değerlerin ve varlıkların bütünü kapsamaktadır (Demirel, 2009: 30).

Toplumsal Çevre: Fiziksel çevrenin içinde bulunan insanların, ekonomik, toplumsal ve yönetim sistemlerinin gerektirdiği gibi meydana getirdikleri etkileşimlerin bütünü toplumsal çevreyi ifade etmektedir. İnsanların birbirleriyle yaptıkları alışveriş, eğitim, iş yaşamları, bu mekânların yönetim sistemleriyle insanlar arasındaki ilişkiler ve toplumun barındırdığı, olanak sağladığı yaşam koşulları toplumsal çevrenin unsurlarının bir parçasıdır. Toplumsal çevre ile toplumsal çevre bir bütünün iki farklı birer parçasıdır ve bu parçalar birbirlerini tamamlamaktadır. Fiziksel çevreyle toplumsal çevre birbirlerine bağlıdır ve fiziksel çevresinden etkilenmeyen bir toplumsal çevre söz konusu olmamaktadır. Aynı biçimde, toplumsal yapıdan bağımsız, ondan etkilenmeyen bir fiziksel çevre de düşünülemez (Demirel, 2009: 30-31).

2.3.Doğal Çevrenin Karşı Karşıya Olduğu Sorunlar ve Çözüm Önerileri

Çevre sorunları “insanların eli ve emeğiyle oluşturulmuş yapay çevrenin, doğal varlıkların içinde bulunduğu ve yaşamını sürdürdüğü doğal çevrenin, olumsuz yönde etkilenmesidir” şeklinde tanımlayabiliriz (Yalçın, 2013: 5).

Çevre sorunlarının insanların tutum ve davranışlarının sonucu olarak ortaya çıkan aslında bir eğitim sorunudur. Doğal çevrede meydana gelen sorunlar, çağımızın en ciddi ve en acil sorunlarından birisidir. Dünyanın neresinde yaşamımızı sürdürürsek sürdürelim farklı şekillerdeki çevre sorunları karşımıza çıkmaktadır. Bu

nedenle bu konunun önemin ciddiyeti kavranmaya başlamıştır. İnsanlar bu konuda neleri yapmaları gerektiğini veya nelerden kaçınmaları gerektiğini fark etmeye başlamıştır. Çevre kirliliği, küresel iklim değişikliği ve dünyanın doğal kaynaklarının tükenmesi, çevre sorunları, bireyler, topluluklar ve gezegen üzerindeki diğer tüm canlı organizmaları tehdit etmektedir. Bu sorunların çözümünde insanların nasıl yönlendirilmesinin gerektiği düşünülmelidir (Bruni ve diğerleri, 2012: 1-15).

Sanayi çağının başlangıcından günümüze dek süre gelen zaman zarfında doğal kaynakların kullanım miktarı bilinçsiz bir şekilde artış göstermiş ve özellikle sanayileşmenin çok daha fazla olduğu kentlerimizde çevreye verilen zararın oldukça arttığını göstermiştir. İlk olarak mevsimsel bozulmalar en başta olmak üzere çoğu çevre sorunun meydana gelmesinde insan unsurunun büyük rol oynadığı kabul edilebilir (Gül, 2013: 17-21).

Çevrede meydana gelen olumsuz olaylar, köylük alanlarda etkilerini farklı, kentleşmenin yoğun olarak arttığı alanlarda, olumsuz etkilerini farklı olarak gösterebilmektedir. Örneğin kentleşmenin yoğun olduğu mekânlarda, ses kirliliği, görsel kirlenmeler, hava kirliliği, yoğun trafik, kaçak yapılaşma, doğal çevrenin tahribi gibi konularda sorunlar daha fazla yaşanmaktadır. Köylük alanlarda ise çevre üzerinde yaşanan olumsuz etkilere örnek verecek olursak, bilinçsiz yapılan tarım faaliyetleri, kuraklık, erozyon gibi olumsuz etkileri sıralayabiliriz (Hatiboğlu, 2016: 14-15).

İnsan, doğal çevrede yaşanan sorunların yaratıcı konumundadır ama aynı zamanda bu sorunlara çözüm getirebilecek ve bu sorunların önlenmesini sağlayabilecek varlıklar olarak karşımıza çıkabilmektedir. Çevre sorunun ortaya çıkmasında insan faktörünün etkisi oldukça fazla olabilmekte ve aynı zamanda çözümünün de insanlar tarafından sağlanabileceğini göz önünde bulundurduğumuzda insanların tutum ve davranışlarına, tepkilerine yön veren çevre-insan ilişkisini daha fazla güçlendiren ve insanların biraz daha fazla çevre bilinci aşılayabilen yöntemlerin kullanılması göz önünde bulundurulabilir. İnsanlarda etkili bir çevre bilinci oluşturmak için ilk olarak insanların felsefi açıdan düşünmeleri ve felsefi bakış açılarını geliştirmeleri sağlanmalıdır. Ama bu faktörleri geliştirmek için öncelikle

insanların davranış ve tutumlarını insanların birbiri arasında var olan ilişkilerin incelenmesi ve yeniden düzenlenmesi gerektirebilir (Gül, 2013: 17-21).

2.4.Çevresel Kirlilik

Yaşamın sürmesi için kullanılması şart kaynakların en önemlileri birbirleri içinde mükemmel bir uyum olan ve birbirlerine güçlü bir bağ ile bağlı olan toprak, su ve havadır. Yaşam kaynaklarından olan tarımsal kaynakların üretilmesi için nadiren hava, su ve topraktan en az birine; çoğunlukla ise bu kaynakların bir arada bulunması gerekir. Doğada insan eliyle meydana getirilen tahribat kısaca çevre kirliliğidir. Kirlenme, istenmeyen miktarda ısı enerjisi, ışık ve ses gibi etkenleri de içeren kimyasal, radyoaktif elementler ve katı atıkların ortamda bulunmasıdır (Miller ve Scott, 2003: 15).

Çevre sorunları çeşitli insan müdahalelerinin sonucu olarak çevresel değerlerin tehlikeye girmesi sonucunda meydana gelmiştir. Hava, su ve toprağın zamanla özelliğinin bozularak kullanılamaz bir hal alması, yaşam mekânlarının değiştiği ya da insanların bireysel ve toplumsal gereksinimlerinin uğruna normalden daha fazla tüketildiğinden dolayı bitki ve hayvan topluluklarının hayatlarının sona ermesi ve yok olması tehlikesiyle karşı karşıya kalabilir. İnsanların ortak kültürel mirasının bir parçası olan tarihi çevreyi oluşturan etmenlerin kişisel ve toplumsal çıkarlar uğruna tahrip edilmesi ya da yok edilmesi, çevresel değerlerin yitirilmesinin bir işareti olabilmektedir. Bu nedenden dolayı çevre sorunlarının ehemmiyeti, bütün toplumların en başta gelen ve ciddiyet arz eden sorunlarından biri olmaktadır (Biren ve Eser, 1994: 43-44).

Günümüzde sanayileşme, nüfustaki büyüme ve hızlı kentleşme sonucu oluşan ve doğal kaynaklara zarar veren çevre kirliliği ilk olarak insanlar olmak üzere tüm canlı varlıkların çevre kirliliğinden önemli ölçüde, olumsuz yönde etkileyebilmektedir (Kocataş, 2004: 444).

2.4.1.Hava Kirliliği

Çevre sorunları içerisinde geçmişten bugüne, insanlar tarafından ilk olarak farkına varılanı hava, su ve toprak kirliliğidir. Hayati tehlikeye neden olabilecek

sonuçları yüzünden bunlar içinde ilk olarak dikkat çeken örneklerden olan hava kirliliği normal şartlarda havada bulunan maddelerin normalin dışında seyretmesi; normal şartlar göz önünde bulundurulduğunda havada olmaması gereken maddelerin ise havaya karışmasıyla meydana gelir. En fazla sanayileşmiş ülkelerde yaşanan hava kirliliği ile ilgili ilk tedbirler de bu ülkelerde alınmıştır. Nüfus artışı, hızlı kentleşme ve sanayileşmenin sonucunda ortaya çıkan hava kirliliği, havanın insanlara, diğer canlılara ve toplu olarak doğaya zarar verecek hale gelmesidir. Yanar dağların volkanik faaliyetleri, toz fırtınaları, yangınlar, bakteri, virüs ve mantarların rüzgârla taşınması, hava kirliliğine yol açan faktörlerden bazıları olmakla birlikte, atmosferin en önemli kirleticisi insan faaliyetleridir. Özellikle katı, sıvı veya gaz yakıtların kullanılması, sanayi tesislerinin bacalarından çıkan dumanlar, petrol, kimya, kâğıt ve plastik endüstrileri, iç patlamalı motorlar, atom reaktörlerinin atıkları, birincil kirleticilerin temel kaynaklarını oluştururlar (Yavuz ve Keleş, 1983: 39-41).

Atmosferimizde muazzam bir gaz dengesi mevcuttur ve dünyadaki canlıların yaşamasının mümkün olması için bu gaz dengesinin korunmasına ihtiyacımız vardır. Normal şartlarda hava % 78 azot, % 21 oksijen, % 1 ve daha düşük oranlarda bulunan diğer gazlar içermektedir. Bu muazzam gaz dengesi ve hava tabakasıyla yer kabuğu arasında sürekli olarak jeofiziksel, biyolojik ve kimyasal etkileşimler meydana gelmektedir (Müezzinoğlu, 2004: 7).

Hava kirliliği soluduğumuz havanın kalitesini bozarak başta insanlar olmak üzere tüm canlıların sağlığını tehlikeye atmaktadır. Bu kirlilik asit yağmurlarının oluşmasına kadar gidebilmektedir. Asit yağmurları dünya yüzeyindeki bitkileri yakmakta ve solmalarına sebep olabilmektedir buda atmosferdeki oksijen oranını azaltabilir ve asit oranını yükselterek insanların solunum bozuklukları çekmelerine sebep olur. Hamile kadınların bu gaz dengesi bozulmuş havayı soluması sonucu düşük oranlarında artış olması, giysilerin zamanından önce renklerinin değiştirmesi gibi konular asit yağmurlarından kaynaklanmaktadır (Gönenç, 1992: 22-23).

Atmosferimizde biriken karbondioksit dünyaya ulaşması gereken güneş ışıklarını ciddi derecede azaltmakta ve engellemektedir ve aynı zamanda yeryüzü tarafından geri yansıtılan ışınların bir bölümünü de emmektedir. İşte bu atmosferin

ısınınmasına yol açmaktadır. Atmosferimizin fazla ısınması ise ozon tabakasına ciddi derecede zarar verebilmekte ve ozon tabakasının delinmesine yol açmaktadır. Ozon tabakasının delinmesi güneşten gelen ve organizmalar ve canlılar üzerinde kanserojen etkisi olan ultraviyole ışınlarının yeryüzüne ulaşmasına sebep olur (Uslu, 1995: 22).

Doğal çevreye insanlar tarafından bilinçsiz bir şekilde müdahale edilmesi sonucunda hava kirliliği yaşanabilmektedir. Hava kirliliği konusu son derece ciddi ve hassas bir konudur ve kendi içerisinde üç gruba ayırmak mümkündür. Bunlar (Özkan, 2018):

1. Isınmadan Kaynaklanan Hava Kirliliği: Türkiye’de ısınma amacıyla diğer ısınma maddelerine göre maliyeti ve ulaşılabilirliği daha düşük olan kömür, yaygın olarak kullanılmaktadır. Birçok iş sahasında hatta evlerimizde bile kullandığımız bu madde bazı cinslerinde bünyesinde oldukça fazla kükürt barındırmaktadır aynı zamanda yanlış yakım tekniklerinin de uygulanması sonucu havaya zararlı gazlar salmakta ve hava kirliliğine olanak sağlamaktadır.

2. Motorlu Taşıtlardan Kaynaklanan Hava Kirliliği: Çağımızda gelişen teknoloji, nüfus artışı, kentleşme ve gelir seviyesi yükselmesi neticesinde karbondioksit salınımına yol açan petrol türevleri taşıtların kullanımının yaygınlaşması hava kirliliğinin bir diğer nedenidir.

3. Sanayiden Kaynaklanan Hava Kirliliği: Yanlış yerde kurulan sanayi işletmelerinin üretimde bulunurken zehirli atıklarını doğaya bırakmaları ya da bu konuda gerekli önlemlerin alınmaması, uygun teknolojilerin kullanılmaması, düşük kalorili ve büyük oranda kirliliğe yol açan kömürlerin kullanımı bu tür kirlenmeye örnek olarak gösterilebilir.

2.4.2.Su Kirliliği

Su kirliliğinin farklı alandaki kişilerin bakış alanlarına göre birçok açıdan tanımlamak mümkündür. Ekolojistler su kirlenmesini “suyun olduğu mekânlarda veya suyun içinde yaşayan canlılarda azalma meydana getiren ve bazı türlerin kaybolması ile sistemin dengesini bozan her şey” veya “bir su yatağındaki

organizmalara kötü yönde tesir eden herhangi bir maddenin bu su yatağına girmesi ”şeklinde tarif edilmektedir. Mühendisler ise suya giren zararlı maddenin, suya girer girmez kötü etki meydana getirmesi halinde kirlenmenin gerçekleştiğini kabul etmektedirler. Yani mühendisler göre suyun bugünkü veya gelecekteki faydalı amaçlar için kullanılabilirliğine zarar verilmesi kirliliği oluşturmaktadır (Karpuzcu, 2014: 6).

Su kirliliği: “Sularda insan etkisi sonucu ortaya çıkan ve kullanımlarını kısıtlayan ya da tamamen engelleyen ve çevresel dengeleri bozan kalite değişimleri” olarak tanımlanabilir. Sularda meydana gelen bu değişimler, evsel ve endüstriyel atıkların bilinçsiz bir şekilde yakındaki nehir, göl vb. su kaynaklarına öylece aktarılması, çiftçilerimizin ürünlerinde daha yüksek verim alabilmek için kullandığı kimyasal gübrelerin su kaynaklarına karışması ile su kirliliği oluşmaktadır (Kocataş, 2004: 458).

Çağımızda su kirlenmesinin birincil sebepleri olarak; evsel atık sular, sanayi kuruluşlarının atık suları, hidrolojik tarım alanlarından taşınan azot ve fosfor bileşikler bakımından zengin sulama suyu sızıntıları, erozyon toprakları taşıyan yağış suları, gemi söküm yerleri, sahil doldurmaları ve katı atık boşaltılması gibi birçok kirlenici kaynak sayılabilir(Karpuzcu, 2014: 13). Su kirliliği ekolojik dengenin olumsuz yönde etkilenmesine yol açan faktörlerden biridir. Su kirliliğini diğer kirlilik türlerinden ayrılması, sadece atık maddelerin doğal ortama karışması değildir. Örneğin; bir göle boşaltılan sıcak atık su o gölün ısı dengesini bozabilmektedir ve bu bozulan ısı dengesi gölde yaşayan canlıların ölümüne sebep olabilmektedir ve bu canlılarla beslenen diğer hayvanlarında aç kalmasına sebep olarak besin zincirinin dengesini bozabilmektedir (İraz, 2018: 6-7).

Su sadece insanların kullandığı bir doğal kaynak olmadığından bitki ve hayvan toplulukları ile mikro organizmaları da doğrudan etkilemektedir. Özellikle sularda yetişen bitkiler ve göl, nehir sayısının fazla olduğu bölgelerde yaşayan hayvan toplulukları yaşam alanlarındaki kirlenmeden doğrudan etkilenmektedir. Bu türlerin birbirleri arasındaki dayanıklılık durumuna göre de nesilleri tükenmeye başlayabilmektedir. Hayvanların yaşam sahalarındaki bitkilerin yok olması

hayvanları da zor durumda bırakmakta ve hayvanları yaşam alanlarından göç etmeye zorlayabilmektedir (Biren ve Eser, 1994: 62).

Suyun kirlenmesi suyun içinde yaşayan canlılar açısından daha farklı bir önem arz etmektedir. Kirlenen göller, göletler, havzalar, akarsular ve denizlerdeki canlılar ölmekte ve nesilleri tükenmeyle karşı karşıya kalabilmektedirler; göllerin ve akarsuların suları sulamada kullanıldığında ise, toprağın verimini düşürerek istenilen mahsulün elde edilememesine sebep olabilmektedir. Denizlerin kirliliği turizm açısından da olumsuz sonuçlar doğurmakta, sahillerin, plajların, limanların ve kayalık kıyıların kirliliğine neden olmaktadır. Başta Amerika Birleşik Devletleri ve Sovyetler Birliği olmak üzere pek çok sanayileşmiş ülkede su kirliliği hayati bir tehlike olmaya devam etmektedir (Özkan, 2018: 35).

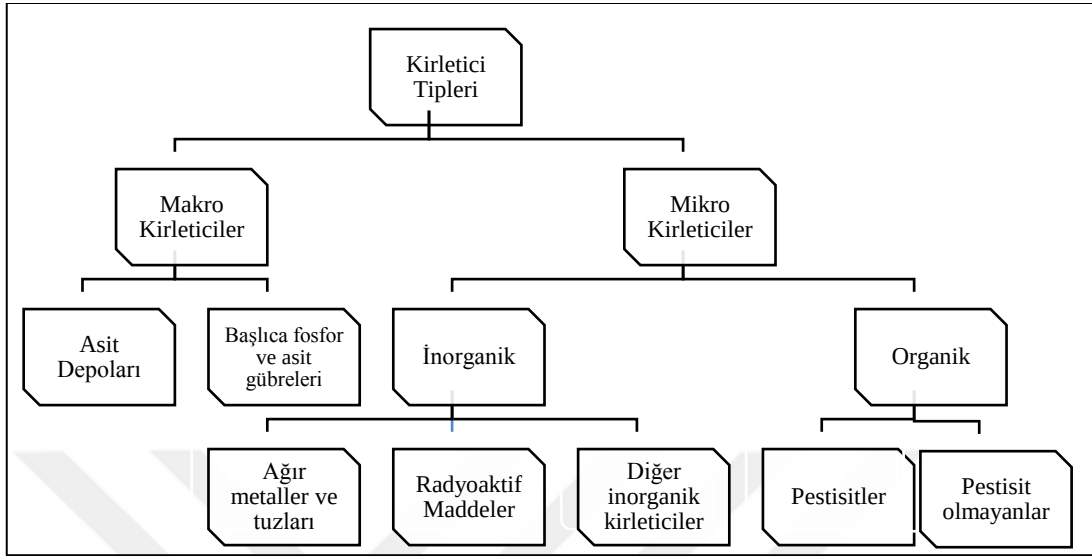
Türkiye’ de meydana gelen en büyük su kirliliği sorunlarının başında biyolojik çeşitlilikteki azalmaları örnek olarak verebiliriz. Biyolojik çeşitliliğin azalma konusunda ilk akla gelen konu ise Eğirdir Gölü gibi bazı göller ve akarsulara çiftçilerin tarım ürünleri için kullandığı kimyasallar karışmış ve buradaki hayvanların ölmelerine sebep olmuştur ve bu göldeki suyun sulama için kullanılması çevredeki ekosistemi bozmuştur. Balık çiftliği gibi mekânlarda su ürünlerinin yetiştirilmesi de ayrıca bir kirlilik sebebidir. Tarih boyunca bütün medeniyeler ve hayat su kaynaklarının yanı başında kurulmuştur. Dolayısıyla farklı dini kültür çevrelerinde ve tabakalarında su ile ilgili inanç ve uygulamalar önemli yer tutmaktadır. 24.04.1930 tarihinde çıkarılan 1593 Sayılı Umumi Hıfzıssıhha Kanunu’nda ile 2872 Sayılı Çevre Kanunu ve bunlara dayanılarak hazırlanan yönetmelikler günümüzdeki su kirliliğini önlemeye dönük mevzuatlar olarak yürürlüktedir (Özkan, 2018: 35-36).

2.4.3.Toprak Kirliliği

İnsanlar başta olmak üzere dünyadaki çoğu canlının üzerinde yaşadığı ve yiyecek ihtiyacımızın çoğunu karşılayan toprağın kirlenmesi önemli bir çevre sorunudur. Toprak, sadece kendi başına oldukça karmaşık olan bir ekosistemi oluşturmaktadır. Toprağın içinde yaşayan canlılar, sadece solucanlar ve böceklerden ibaret değildir. Toprağın bünyesinde milyonlarca değişik türde organizmalar

bulunmaktadır. Yapılan araştırmalar gösteriyor ki, bir metrekairelik bir toprak parçasında bir milyar organizma yaşamaktadır. Bu derece önemli bir madde olan ve içerisinde milyarlarca mikroorganizmayı, çok sayıda canlıyı barındıran toprağın önemi çok büyük olmasına rağmen çeşitli sebeplerden dolayı kirletilmektedir. Orman alanlarının kereste ve yakacak odun temin etme amacıyla ya da tarım arazisi açma düşüncesiyle yok edilmesi, meralardaki aşırı otlatma, bitki yapısını bozmakta, rüzgâr ve yağmurun etkisiyle topraklar, sürekli olarak erozyona maruz kalmaktadır. Erozyona yol açan başka bir sebep ise ilerleyen teknoloji ile toprağı işleyen aletlerin gelişmesidir. Eskiden insanlar, ellerinde teknolojik aletleri yokken toprağı az bile olsa yerinden çıkarmaya çalışıyorlardı ve bunu küçük miktarlarda yapabiliyorlardı günümüzde ise modern aletler sayesinde çok fazla derine inebilmektedirler buda erozyon riskini daha fazla arttırmaktadır (Hermann, 1972: 111).

Toprak içerisinde humus denilen ve toprağın verimliliğini arttıran bir maddeye sahiptir. Bu humus dediğimiz madde aslında 10 ila 40 cm arasında kalınlığa sağıp bir örtüdür. Bu  rt  zarar gördüğü zaman toprak doğrudan etkilenmektedir ve bu örtünün dönüştürülebilmesi için 200-300 yıldan oluşan devasa bir zaman gereklidir(Gönenç, 1992: 24).Dünya'nın 3'te biri kara parçalarından oluşmasına rağmen insanlar bu kara parçasının sadece 10'da birinde üretim yapılabilmektedirler. Çünkü nüfus artışı, plansız kentleşme, tarım ilaçlarının dikkatsiz kullanılması ve tarım arazilerine fabrikalar kurulması buna sebep olarak gösterilebilir ( raz, 2018: 8).

Tablo 2.2. Toprağı Kirleten Kimyasalların Sınıflandırılması

Kaynak: (İraz, 2018).

Toprak kirliliğini diğer çevre kirliliklerinden ayrı olarak ele almak biraz zor olmaktadır. Onun için toprak kirliliğine yönelik alınacak tedbirler genel çevre kirliliğine yönelik tedbirler olarak karşımıza çıkmaktadır, çünkü toprak kirliliği diğer çevre kirliliği türleri ile etkileşim içindedir. Toprak tüm ekosistemlerin dengeli olarak işlevlerini yapabilmelerini sağlayan en önemli ekosistem ögesidir. Toprak besinlerimizin %78 ini oluşturan, besinlerin yetişmesini doğrudan etkileyen bir maddedir. Aynı zamanda suyun süzgeci ve deposudur ve canlılar için yaşam alanıdır. Bu yüzden toprak kirliliği ciddi önem arz eden bir konudur. Kısaca toprağın korunması canlıların ekolojik dengesinin korunması anlamına gelmektedir (Çepel, 2003: 35-36).

2.4.4.Gürültü Kirliliği

Gürültü kirliliği, son yıllarda hızla ilerleyen teknoloji ve insanların yaşam tarzlarındaki değişiklikler sonucu olarak insanlarda bireysel ve toplumsal yönden psikolojik ve fizyolojik etkiler yaratan ve istenmeyen sesler, olarak tanımlanabilir. Hem çevresel yönden hem de bireylerin sağlığı açısından sorun teşkil eden gürültü kirliliği, insanların sağlıklarını olumsuz yönden etkileyebilmektedir (Amanov, 2007: 29).

İnsanların ikamet ettiği yerleşim yerleri, yüksek sesli eğlence mekânları(barlar, kulüpler), trafikte bulunan tüm araçlar, inşaat ve endüstriyel alanlardan gelen gürültü kirliliği, insanların sağlığını olumsuz yönde etkilemektedir. Yapılan araştırmalara göre gürültü kirliliği insanların sadece kulaklarını olumsuz etkilememektedir aynı zamanda kalp atışlarını değiştirmekte ve ritimlerinde bozulmalar meydana getirmektedir, kanı koyulaştırmakta ve kan damarlarını genişletmektedir. Ayrıca gürültünün, baş ağrısı yaptığı ve insanı daha alıngan ve öfkeli yaptığı belirtilmektedir(Amanov, 2007: 29-30). Kirliliğin havadan gelen türü olan, gürültü kirliliği, yapay sesler, işitme kaybı, psikolojik rahatsızlıklar ve fizyolojik rahatsızlıklara yol açmaktadır. Gürültü kirliliğinin insanlar üzerinde olumsuz etkileri olduğu gibi aynı şekilde hayvanlar üzerinde de olumsuz etkileri vardır. Özellikle yumurtlayan hayvan türlerinin yumurtlamalarını olumsuz yönde etkilemektedir (Gönenç, 1992: 25).

AB ‘ye göre gürültü kirliliğinin etkileri aşağıdaki gibidir (Ağacan, 2014):
30-65 db. (desibel): konforsuzluk, rahatsızlık, sıkılma duygusu, kızgınlık, konsantrasyon ve uyku bozukluğu.

- 65-90 db. kalp atışının değişimi, solunum hızlanması, beyindeki basıncın azalması.
- 90-120 db. metabolizmada bozukluk, baş ağrısı.
- 120-140 db. iç kulakta bozukluk.
- 140 ve üzeri: kulak zarının patlaması.

Gürültü kirliliği diğer çevre kirliliklerine nazaran biraz daha geri planda kalmış bir konudur ve insan sağlığının üzerindeki etkileri oldukça ciddidir. Stres dahil olmak üzere birçok psikolojik ve ruhsal rahatsızlıkların tetikleyicisi olan gürültü, konsantrasyon bozukluğu yaratarak insanların gündelik, iş ve okul hayatındaki verimliliğini de düşürmektedir.

2.4.5.Biyolojik Çeşitliliğin Azalması

Tarım, hayvancılık, balıkçılık, ormancılık, tıp, eczacılık ve endüstri alanlarında kullanılan biyolojik çeşitliliğin her bir türü hem ekonomi yönünden hem de biyolojik denge açısından büyük öneme sahiptir. Ayrıca gezegenimizde yaşayan

her bir canlı türü eşsiz bir genetik bilgi hazinesidir. Ama bu türlere dikkat etmediğimiz sürece toprağı, suyu, havayı kirlettiğimiz sürece ve kaçak avlanmanın önüne geçilemeyen her dakika bu türlerin nesilleri riski artmaktadır. Nesli yok olan türlerle birlikte bu bilgiler de yok olmaktadır (Biren ve Eser, 1994: 31).

Çok fazla sayıda biyolojik çeşitliliğı tehdit eden faktör bulunmaktadır. Bahsettiğimiz bu faktörler hava, kara ve suda yaşayan bütün canlılar üzerinde farklı etkiler gösterebilmektedir. Ama bazen bir faktör sadece bir tek canlı türü yerine birden fazla canlıya aynı anda etki edebilmektedir. Bunlar (Amanov, 2007):

- Çayır -mera ve yaylaların aşırı otlatılması
- Erozyon
- Makineli tarıma geçme
- Tarımda düzensiz ve aşırı şekilde zirai ilaç kullanımı
- Sulak alanların kurutulması
- Barajlar ve şehirleşme
- Endüstrileşme
- Ev ve sanayi artıkları
- Küresel ısınma ve iklim değışikliği
- Aşırı avlanma ve toplama yapmaktır.

2.5.Çevre Kirliliğinin Nedenleri

İnsanlık tarihinin ilk başladığı zamanlarda, insanların sadece basit amaçları vardı hayata kalmak ve barınmak gibi amaçlar, zamanın biraz daha geçip insanların yerleşik hayata geçmeleri ile birlikte insanlar zamanlarının çoğunu temel ihtiyaçlarını karşılayabilmek için çabalamaktaydılar. Çeşitli mesleklerin otaya çıkışı ve iş bölümü olarak devam eden bu süreçte insanlar daha iyi yaşam koşullarına ulaşmaya başlamıştır. Tüketicinin artması ve insanların gelişmesiyle birlikte ihtiyaçlar artmış ve çevre kirliliğı de gün ve gün oluşmaya başlamıştır (Karpuzcu, 2014: 7).

Çevrenin kendi kendini yenilediğı bir süreç mevcuttur ve çevreye kendini yenilemeyeceğı derecede zararlar vermek çevre sorunlarını ve çevre kirliliğini de

beraberinde getirmektedir. Bu durumun oluşması genellikle insanın çevre ile etkileşiminin bir sonucu olarak meydana gelmektedir. İnsanlık tarihine çevre açısından bakıldığında üç önemli evre ayırt edilebilir. İlk evre olarak insanların doğal olaylardan yeni haberdar olduğu ve onlardan korkup onlara taptığı dönemdir. İkinci evre ise insanın çevreyi beklentileri doğrultusunda değiştirmeye çalıştığı, yani böylelikle çevre sorunlarını başlatmaya ve çevrenin kirlenmesine yol açtığı dönem olarak adlandırabiliriz. Bu evre ateşin keşfi ile başlar ve 19. yy. sonuna kadar devam eder. Üçüncü evre ise insanların çevreye en ciddi zararları vermeye başladığı evredir. 20. yy. başından başlayıp günümüze kadar gelen süreyi kapsamaktadır (İraz, 2018: 11-15).

Birkaç öngörülmesi çok zor olaylar haricinde, terör, savaş, zirai ilaçların yanlış uygulanması gibi durumlar kirliliği tetikleyen bir takım olaylar çevre kirliliğine sebebiyet verebilir. Doğal çevrede yaşanan sorunların sebepleri olarak, devlet teşvikinin ve bilgilendirmesinin yetersiz kalmasından kaynaklandığı da söylenebilir. İnsanların bilinçsiz ve bencil bir şekilde yapmış olduğu davranışlar çevresel kirliliğe sebebiyet vermektedir. İnsanların doğaya zarar vermeleri sonucunda çevresel sorunlar ortaya çıkmaktadır. Doğal çevreye verilen bir zararın yarattığı etkilerin sonucu bir anda değil zaman içinde görülmektedir. Çevre kirliliğine sebep olabilecek faktörlere karşı önlem alınması için kirliliğin sebebinin ve kaynağının hızlı ve doğru bir şekilde tespit edilmesi gerekmektedir (Güler, 2018: 40-42).

İnsanlık tarihinin başlangıcından bu yana insan ve çevre karşılıklı olarak etkileşim içinde olmuştur ve insanlar çevreyi kendi kişisel çıkarları için kullanmıştır. 20. yüzyıla kadar insanların yaptıkları çevreye büyük ölçüde zararlar vermemiştir. Sanayi devrimi ile birlikte yaşam koşullarının iyileşmesi, üretimin artması, dünya ekonomisinin gelişmeye başlaması teknolojinin büyük ölçüde gelişmesine olanak sağlamıştır. Artan ürün çeşitliliği ve tüketimdeki anlayışın değişmesiyle daha çok kaynağa ihtiyaç olmuş bu da doğal kaynakların bilinçsiz kullanımıyla çevre kirliliğine sebebiyet vermiştir (Ağacan, 2014: 18-22).

20. yüzyılın başlamasıyla beraber çevrenin kirlenmesi artmış ve çevre sorunları baş göstermeye başlamıştır. Çevrenin kendini yenileme gücü vardır ama biz çevreye gereğinden daha fazla yüklendiğimiz için çevre kendini yenilemekte güçlük çekmekte ve sorunlar artmaktadır. Çevre sorunları bir anda ortaya çıkmamakta, birikimli olarak ilerlemektedir. 20. yüzyılın son dönemleri ilerlemenin en fazla olduğu dönemdir. 21. yüzyılda ise araştırmalar çevre sorunlarının daha da kötüye gittiğini göstermektedir (Brown, 2008: 25- 28).

2.5.1.Nüfus Artışı

Çevre sorunlarının ortaya çıkmasındaki unsurların oluşmasında, başrolde insanlar oynamaktadır. İnsanlık tarihinin başlangıcından bu yana ihtiyaçlar sürekli olarak değişiklik göstermiştir ve nüfusun sürekli artışının sebebi olarak bir ihtiyaca olan sayıda artmıştır. Artan bu ihtiyaçların sonucu olarak çevre sorunları baş göstermeye başlamıştır. Dünya nüfusu 16. yy 'da 500-600 milyon olarak tahmin edilirken, 20. yy' ın başlarında 1,7 milyara, 20. yy' ın sonlarına doğru ise 4,8 milyara ulaşmıştır. 2000 yılında dünya nüfusu 6,1 milyara ulaşmıştır. Nüfusun bu hızla artması çevreye çok ciddi zararlar vermiştir ve daha ciddi zararlar vermeye de devam etmektedir (İraz, 2018: 11-13).

Nüfus hızlı bir şekilde arttığı için kentler yaşanılmaz bir hal almış ve bu denli bir büyüme kent merkezlerinde binaların kaçak ve düzensiz olarak yapılanmasına zemin hazırlamıştır. İnsanların yaşamlarının daha kaliteli olmasını sağlamak için kentsel dönüşüme başlanmış ama bu çaba daha çok kentsel sorunların yaşanmasına sebep olmuştur. Kentlerdeki nüfusun hızla artması, çarpık kentleşme ve sanayileşmenin de başlaması çevre kirliliğinin daha fazla artmasına sebep olmuştur. Bir ülke ya da şehirde yerleşmiş olan insan sayısının olması gerekenden daha çok artmasına nüfus artışı denmektedir. Araştırmalar sonucu yeryüzündeki nüfusun her geçen gün artmasıyla nüfus artış hızda artmıştır. Bu sonuçlara göre nüfus 1950'lerde 2,5 milyar, 2010'da 6,1 milyara ulaşmıştır. Tahminlere göre 2050 yılının başlarında bu sayı 9-10 milyar arası olarak hesaplanmaktadır(Haftacı ve Soylu, 2008: 102-106). Nüfusun artması, çevresel sorunların artmasını tetiklemektedir ve buda bu sorunlara önlem almamız gerektiği anlamına gelmektedir. Nüfusun artması aynı zamanda

doğal kaynakların bilinçsiz ve gereksiz bir şekilde daha çok kullanılması demektir(Kırılıoğlu ve Can, 1998: 2-11). Giderek artan nüfus yüzünden ihtiyaçlar artmakta ve doğal kaynaklar gereğinden daha fazla kullanılmakta ve bu durum doğal kaynakların üstünde olumsuz etkiler yaratmaktadır. Kentlerdeki nüfus giderek artmakta ve insanlar kentlere sığmamaktadır. Bu yüzden kentsel alanlar dışarı taşarak ormanlık alanlara sıçramakta ve ağaçların kesilmesine, doğal kaynakların tahribine neden olmaktadır. Köylük kesimlerde yaşayan insanların çalışmak için kentlere gelmesiyle beraber kentler daha da büyümekte ve tahrip olan doğal çevre alanları giderek aramaktadır. Önlenmesi zor olan bu büyümenin sonucu olarak çarpık kentleşmeyi ve gecekonduların artmasını örnek olarak verebiliriz (Güney, 2004: 182-183).

Gelişmiş ülkelerin nüfus artış hızı, gelişmekte olan ülkelere göre daha azdır. Gelişmekte olan ülkelerde hızlı nüfus artışı olması, teknolojinin gelişmesi, refah düzeyinin yükselmesi, öncekinden daha iyi bir yaşam standardının istenmesi üretim ve tüketimin artmasına ve gelişmesine olanak sağlamaktadır. Nüfusun artması çevresel kirliliğe neden olan sebeplerden sadece bir tanesidir. Nüfusun artması ile birlikte diğer sorunlarda meydana gelmektedir ve buda gelecek nesillere sağlıklı bir ortam bırakabilmemizi tehdit etmektedir (H. Baykal ve T. Baykal, 2008: 3-5).

Nüfusun giderek artması insanların gelir düzeylerini aşağı çekmektedir. Nüfus artışını denetlememek ise az gelişmiş ülkelerin yoksulluk çemberinin dışına çıkmalarını engellemek istediğinin bir göstergesidir. Nüfus artışının kontrol edilememesi, sorunun bütün yönleri irdelendiği zaman nüfusun çevre ve insan ilişkilerinin temelini oluşturduğu anlaşılmaktadır. Nüfus sorununun ulusal ve uluslararası düzeyde politikalara konu olması kaçınılmazdır, nüfus sorununu çözmek için her ülkenin kendi politikaları çerçevesinde uyguladığı önlemler vardır (Ağacan, 2014: 21-23).

İnsan yaşamını devam ettirmek için çevrenin sunduğu nimetlere ihtiyaç duymaktadır. İnsanların bu ihtiyacı, eğer kaynaklar bilinçsiz ve aşırı bir şekilde kullanılırsa felaketle sonlanmaktadır. İnsan yaşamını daha iyi olmasını sağlamak için kaynakları gereksiz biçimde kendi çıkarları için kullanır ve doğal kaynaklara verdiği zararı göz ardı ederse çevresel kirlilik artmaya başlar. Hızlı nüfus artışı ile istihdam

sorunu ortaya çıkmaktadır ve bu durum beraberinde sanayileşmeyi getirmektedir. Sanayileşmeyle beraber ise çevre sorunları artmaktadır (Akın, 2007: 43-54).

2.5.2.Sanayileşme

Sanayileşmenin beraberinde getirdiği teknolojik gelişmeler sayesinde üretilen ürün yöntemleri ile çevre kirliliği artmıştır. Özellikle Sanayi Devriminin olmasıyla beraber teknoloji büyük bir ilerleme kaydetmiştir ama bunun sonucu olarak birçok sorunda sanayileşmenin beraberinde gelmiştir. Sanayi devriminin başlamasıyla üretimde de büyük değişimler yaşanmıştır ve çevre bir üretim aracı olarak görülmeye başlamıştır. Çevrenin bir üretim unsuru olarak görülüp bu şekilde kullanılması, zamanla çevrenin kendini yenileyememesine ve çevre sorunlarının artmasına sebep olmuştur (Görmez, 2003: 12-13).

İnsanlık tarihinin başlangıcından günümüze kadar gelen sürede avcılık, toplayıcılık, tarım, savaşlar vb. olaylarla çevre tahrip edilmiştir ve buda çeşitli çevre sorunlarını beraberinde getirmiştir. Ancak çevre sorunlarının insanlar için büyük sorunlar haline gelmesi sanayi devriminin başlangıcı ile meydana gelmiştir. Sanayileşme ile teknoloji ilerlemesi daha da hızlanmış ve bu insanlar için faydalı olmuştur. Ancak bu ilerleme zamanla çevre sorunlarını ve küresel çapta çevresel felaketleri beraberinde getirdiği gerçeğini de değiştirmemektedir (Ağacan, 2014: 23).

Çevrenin kirlilik düzeylerinin ve çevresel tahribin ne kadar büyük olduğunu öğrenmek için yapılan ölçümler, sanayileşmenin daha fazla yaşandığı kentlerde daha çok olduğu yönündedir. Ancak günümüzde yapılan araştırmalar gösteriyor ki çevresel kirlilik kırsal alanlarda da önceki zamanlara nazaran daha fazla artmıştır. Bunun sebebi olarak gösterebileceğimiz etken insanların tüketim çılgınlığı ve değişen zevkleridir (Karaca, 2007: 5-6).

Sanayileşmenin önemli olmasının sebeplerinden biride ülkelerin arasındaki rekabette sanayileşmenin büyük rol oynamasıdır. Ülkeler ekonomik alanda kendilerini her zaman daha yukarı çıkarmaya ve geliştirmeye odaklanmaktadırlar. Sanayi alanında kalkınmanın olabilmesi için sosyo-ekonomik gelişmenin de var olması gerekmektedir. Doğal çevreyi düşünmeden, insanların çıkarları için kurulan sanayiler çevrenin daha fazla kirlenmesine sebep olmaktadır. Sanayiler kurulduktan

sonra sanayi atıkları da çevreyi büyük ölçüde kirletmektedir. Ayrıca üretilen maddeler hem üretim esnasında hem de insanlara ulaştıktan sonra kullanılırken çevreyi kirletmektedir. Aynı zamanda sanayileşmeyle beraber kentler büyümekte ve bu büyüyen kentler çevrenin kirlenmesinde büyük rol oynamaktadır (Güler, 2018: 42-43).

Doğada doğal olarak bulunan bazı maddelerin fiziksel, kimyasal ve biyolojik değişimleri yok ya da yok denecek kadar az olduğundan bu maddelerin kendilerini yenileyebilmeleri de çok zordur. Bu tür maddelere zarar gelmesi çevrenin sürdürülebilirliğini tehdit ederek çevresel kirliliğin boyutlarını üst seviyelere taşımaktadır. Çünkü bu maddelere zarar gelmesi halinde doğal çevrenin kendini yenileyebilmesi çok fazla zaman alabilmektedir (Ağacan, 2014: 23).

2.5.3.Kentleşme

Kentleşme kavramına tek yönlü bakmak mümkün değildir ilk olarak kentleşme kavramında, kent merkezlerinin sayısındaki artışlar incelenebilir. İkinci olarak kentlerde yaşayan insanların sayısındaki artışları inceleyebiliriz. Kentleşmeyi kırsaldan kente göç etme olarak ifade etmek doğru değildir. Kentleşmede anlatılmak istenen şey, sanayi faaliyetlerinin artması ve iktisadi büyümeye bağlı olarak kırsal kesimlerin kentleşerek kent sayısını artırması bu da beraberinde; kent yapılarının bozulmasına, toplumun kültür ve davranış biçimlerinin değişmesine neden olan nüfusun toplanması olarak ifade edilmektedir (Keleş ve Hamamcı, 2002: 39-40). Kentleşme: Kentin sınırları içinde yaşayan nüfusun geçim kaynaklarını tarım ve hayvancılık dışı uğraşların oluşturduğu, toplumsal ilişkiler, kültürel alanlar, nüfus yoğunluğu gibi birçok yönden kırsal alanlardan farklı olan yerler şeklinde tanımlamak mümkündür (Ulusoy ve Vural, 2001: 8-9).

20. yüzyılın ikinci yarısından günümüze kadar gelen süre zarfı içerisinde kentleşme çok hızlı bir şekilde gerçekleşmiştir ve bu süreçten en fazla gelişmekte olan ülkeler etkilenmiştir. Kentleşmenin hızlı artışının ilk başladığı zamanlarda ve günümüzde, dünya genelinde nüfusun kentlerde yoğunlaştığı görülmektedir (Ağacan, 2014: 24-25). Kentleşme ve çevre sorunlarının artmasının nedenlerinden biri de insanların kentlere taşınmasıyla tüketimlerinin daha fazla olmasıdır. İnsanların

tüketiminin artması demek atık sorunun da başlaması anlamına gelmektedir. Tüketimle beraber atıklar artmakta ve bu atıkların bir yere atılması gerekmektedir buda burada bulunan hayvanları ve bitkileri olumsuz yönde etkileyerek çevre sorunlarına neden olmaktadır. Çevre sorunları da beraberinde toprak, hava, su vb. gibi kirlenmeleri beraberinde getirmektedir. Belli bir dereceden sonra kirliliğin önlenememesi doğal çevrenin kendini yenileyememesine neden olmaktadır ve sürdürülebilirliği tehdit etmektedir (Özdemir ve Özekicioğlu, 2006: 22-23).

Kentleşmenin doğal çevre üzerindeki olumsuz etkilerini dört madde altında sıralamak mümkündür (İnançlı, 1997: 22-23):

- Hızı giderek arttan kentleşme, ilk başladığı zamanlarda önemsenmediği, kontrol altına alınmadığı ve kentler kurulurken çevresel faktörler göz önünde bulundurulmadığı için kentler gereğinden fazla büyüyüp, çevre sorunlarını ve çevre kirliliğini arttırmıştır.
- Hızlı kentleşme beraberinde altyapı sorunlarını, evsel ve endüstriyel atıkların artmasını, kaçak yapılaşmanın artmasını ve doğal alanların giderek yok olmasını arttırmıştır. Bunun sonucu olarak da çevrenin giderek daha fazla tahrip olmasını ve çevre sorunlarını beraberinde getirmiştir.
- İnsanların köylerden kentlere göç etmesi sonucunda kentleşme artmıştır ve yoğun olarak gerçekleşen göç, tarım için kullanılan toprakların yerleşime açılmasına neden olmuştur. Doğal alanların yerleşime açılmasıyla burada bulunan bitkilerin ve doğal kaynakların yok olmasına ve hayvanların yaşam alanlarının daralmasına yol açmıştır. Böylelikle çevresel sorunlar ve çevresel kirlilikte artışlar meydana gelmektedir.
- Gelişmemiş ve gelişmekte ola ülkelerde aşırı kentleşme altyapı, sosyal ve ekonomik sorunları beraberinde getirmektedir. Bu sorunlar insanları kaçak yapılaşmaya itmektedir ve böylelikle çarpık kentleşme meydana gelmektedir. Gelişmiş ülkelerde hızlı kentleşme sorunu ülkenin ekonomik durumu iyi olduğundan dolayı biraz daha az sorun yaratmaktadır.

2.5.4.Yoksulluk

İnsanlık tarihinin başlangıcından günümüze kadar gelen süre zarfının içinde her zaman yoksulluk kavramı mevcuttur. Yoksulluk kavramının anlamına bakacak olursak, insanların yaşamlarını devam ettirmeleri için bazı temel gereksinimlerini karşılaması gereklidir. Eğer insanlar bu temel gereksinimlerini karşılamakta zorlanırsa veya karşılayamazlarsa yoksulluk sorunu ile karşı karşıyadır. Dünyada son yarım yüzyılda büyük oranda ekonomi ilerlemiş ve gelir seviyesinde yükselme olmuştur. Ama buna rağmen dünya çapındaki yoksulluk oranları hala artmaya devam etmektedir. Dünya nüfusunun %46'sı gibi bir kesim yoksulluk sınırının altında yaşamaktadır. Açıklanan istatistiklere göre her yıl 18 milyon insan yoksulluk sebebiyle hayatını kaybetmektedir (Taş ve Özcan, 2012: 2-3).

Yoksullaşma kavramını iki açıdan inceleyebiliriz. Birincisi çevresel durumlardan dolayı meydana gelen yoksullaşma, ikincisi insanlara bağlı olarak meydana gelen yoksullaşmadır. İlk olarak incelediğimiz yoksullaşma sebeplerine örnek verecek olursak; deprem, sel, çığ, kasırga, hortum, yanardağ faaliyetleri ve kuraklık vb. gibi doğal olayları örnek verebiliriz. Bu tür doğal felaketler doğada kendiliğinden oluşan faaliyetlerdir ve insanların bu felaketler karşısında yapabilecekleri kısıtlıdır. İkinci olarak incelediğimiz yoksullaşma sebeplerine örnek verecek olursak; kentleşme, sanayileşme, hızlı nüfus artışı, tarımda yapılan yanlışlıklar, göç ve adaletsiz gelir dağılımları vb. gibi nedenleri sıralayabiliriz. Bu nedenler insanlar tarafından yaratılmıştır ve durdurmakta insanların elindedir. Söylediğimiz bu iki neden birbirinden hem dolaylı hem de dolaysız olarak etkilenmektedir. Örneğin kırsaldan kente olan göçler nedeniyle nüfus hızlı bir şekilde artmakta buda gecekondulaşma sayısını arttırmaktadır. Yapılan bu gecekondu derme çatma olduğundan dolayı herhangi bir deprem sonrasında yıkılarak can ve mal kaybına neden olmaktadır ve böylelikle bu durum bazı kişilerin yoksullaşmasına sebep olmaktadır (Kılıç, 2013:13-14).

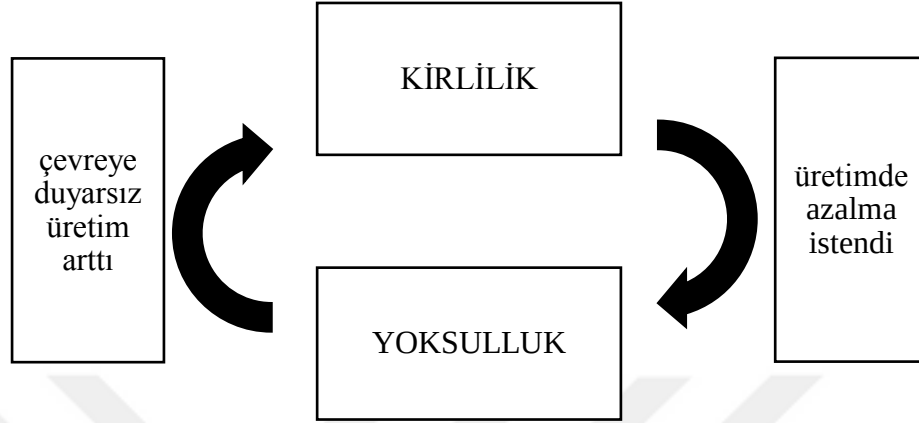
Dünya Bankası'nın yaptığı açıklamalara göre; yoksulluk insanların belirlenmiş olan bir gelirin altında kazanca sahip olması veya ortalama bir gelirin altında yaşamını sürdürmesi durumu olarak kabul edilmektedir. Açıklanan istatistiklere baktığımızda, ortalama bir insanın yaşamını sağlayabilmesi için günlük en az iki bin beş yüz kalori değerinde besin tüketmesi gerekmektedir. Bu söylenen

rakama göre yoksulluk ulusal gelir düzeyinden bağımsız olarak, bir günde bir dolardan daha az kazanan kesimi kapsamaktadır (Kılıç, 2013: 11).

İnsanlar ilk olarak temel ihtiyaçlarını karşılamak zorundadır. Temel ihtiyaçlarını karşılamakta zorlanan veya temel ihtiyaçlarını karşılayamayan insanların çevreyi korumasını ve çevreye katkıda bulunmasını isteyemezsiniz. Yeterli para kazanamayan veya işsiz olan bir aile, başkalarının doğaya zarar vermesini umursamaz. Öncelikle bu farkındalığı yaratmak için ülkenin yoksulluk seviyesinin mümkün olduğunca azaltılması gerekmektedir (Güney, 2004: 155).

Yoksulluk seviyesinin giderek artması demek insanların doğaya daha fazla bağımlı hale gelmesi demektir ve böylelikle kaynak tüketimi giderek artar. Artan kaynak tüketimi çevre sorunlarını beraberinde getirir. Az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler, gelişmiş ülkelere göre yoksullaşmaya bağlı kaynak tüketiminin önlenmesinde daha fazla zorlanacağından bu durum gelişmekte olan ülkelere ve az gelişmiş ülkelere daha fazla sorun teşkil eder (Ağacan, 2014: 24-25).

İnsanların yoksulluk yüzünden doğaya daha çok bağımlı olması ve bununla beraber kaynak tüketiminin de artması, yapılan araştırmalarda yoksulluğun, son yüzyılda önemli bir sorun olduğunu gözler önüne sermiştir. İnsanlar ilk olarak ekonomik durumlarını düzeltmek zorundadır ekonomik sorunu olan insanlar çevreyi umursamayabilirler. Bu açıdan bakıldığı zaman çevreye zarar verdiği için sanayi faaliyetlerini ve diğer tüketim alanlarında yapılan faaliyetleri durdurmalı mıyız? Yoksa insanların ihtiyacı için üretmeliyiz diyerek, çevre sorunlarını bir kenara mı atmalıyız (Acar, 2006: 222-223).

Tablo.2.3.Kirlilik-Yoksulluk Kısır Döngüsü

Kaynak: (Acar, 2006).

Yukarıdaki şekilde görüldüğü gibi çevre sorunlarını düşünmeden, bilinçsizce yapılan üretim artışa geçtikçe, üretim faaliyetlerinin durdurulması düşünülmekte ama üretim faaliyetlerinin durdurulması demek yoksulluğun artması demektir. Böylelikle çevreye zarar verilerek yapılan üretim devam etmektedir. Bu durum bir kısır döngü olarak günümüzde de devam etmektedir.

2.6.Çevre Sorunlarının Önlenmesi

Kentleşme, nüfusun hızlı artışı, sanayileşme gibi çevre sorunlarının günümüzde giderek artması şehirlerin genişlemesine, kırsal alanların ve ormanlık alanların giderek yok olmasına sebep olmaktadır. Bunun sonucu olarak hayvanların yaşam alanları kısıtlanmaktadır. Sonuç olarak insanların doğal çevreyi düşünmeden yaptığı faaliyetler hava, su ve toprağın kirlenmesine neden olarak çevre sorunlarına yol açmaktadır (Demirel, 2009: 51).

Çevre sorunlarının önlenmesi ve bazı temel önlemlerin alınması mümkündür. Bu konuda alınabilecek önlemlerin bir kısmı ülkelerin ekonomik, sosyal, politik, ekolojik hatta kültürel özelliklerine göre değiştirilerek uygulanabilecek özelliklerdir. Bazıları ise her ülkenin mutlaka uygulaması gereken önlemleridir (Yıldız ve diğerleri, 2005: 225).

1.Hızlı nüfus artışının kontrol altına alınması: Dünya'nın nüfusu her geçen gün biraz daha artmaktadır nüfus artığından dolayı ülkeler daha fazla üretim yapma mecburiyetinde kalmaktadır. Hızlı nüfus artışından dolayı üretimin artması doğal kaynakların daha fazla kullanılmasına ve çevre sorunlarının oluşmasına neden olmaktadır. Düşünülmeden kullanılan bu kaynaklar bir süreden sonra kendini yenileyememekte ve yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kalmaktadır. Son yıllarda teknolojinin ilerlemesiyle beraber insanlar bazı alternatif kaynaklar üretebilmektedirler. Ama üretilen bu kaynaklar bile hızlı nüfus artışının yarattığı olumsuz etkileri giderememektedirler (Demirel, 2009: 51-52).

Nüfus artışı ile birlikte halen büyük bir sorun olan konut, beslenme, eğitim ile ilgili sorunlar daha da artacaktır. İnsanlar bu ihtiyaçlarını karşılayabilmek için bazı sosyal sorunlarla karşılaşabilecekleri gibi, doğayı hızlı bir biçimde tahrip edeceklerinden, ağır çevre sorunlarıyla da karşılaşacaklardır. Nüfus artışı sorunu iki yolla çözülebilir.

- Etkili ve gerçekçi nüfus politikaları uygulanarak
- Ekolojik, sosyolojik ve ekonomik önlemler alınarak

Bu önlemler alındığında, nüfus artış hızı düşeceği gibi nüfustan kaynaklanan çevresel sorunlarda azalacaktır (Yıldız ve diğerleri, 2005: 225).

2.Doğal kaynakların sürdürülebilirliğinin sağlanması: İnsanların doğaya atıkları organik atıklar, toprağa mikroorganizmalar sayesinde karışarak ekolojik döngüye katılırlar. Ama doğal olmayan atıklar mikroorganizmalar tarafından dönüştürülemez ve çevreyi kirletir. Kirliliğin önlenmesi için doğal olmayan atıkların geri dönüştürülmesi gerekir. Türkiye'de atıkların geri dönüştürülmesi için yapılan faaliyetler oldukça azdır. Karton, plastik, cam hatta atık suların geri dönüştürülmesi mümkündür. Türkiye'ye nazaran Avrupa ülkelerinde geri dönüşüm uygulamaları oldukça fazladır. Geri dönüşüm konusunda insanların daha duyarlı olması gerekmektedir. Eğer bu sağlanırsa ekolojik denge korunur ve çevre sorunlarında azalmalar meydana gelebilir (Demirel, 2009: 52).

3.Çevre Eğitime Önem Verilmesi: İnsanlara bir düşünceyi aşlamak küçük yaşlarda daha etkili olmaktadır. Eğer insanlara eğitime başladığı ilk senelerden

itibaren çevre bilinci aşılarmaya başlanırsa, insanlar çevreye karşı daha bilinçli ve duyarlı hale gelirler. Bilinçli ve duyarlı bir toplum ile gelecek nesillere güzel bir çevre bırakmak mümkündür. Bu eğitim süreci içinde ezberci eğitim zihniyetinden farklı bir yol izlememiz gerekmektedir. Önemli olan nokta bireye aşılarmasını istediğimiz çevre bilinci konusunu, birey neden bilmeli, nerede, ne zaman, ne için uygulamalı ve neden önemli bir konu, eğer bunlar birey tarafından kavranabilirse, işte o zaman etkili ve kalıcı bir eğitim olur (Nazlıoğlu, 1991: 6-7).

Öğretmenlerin etkili ve kendilerine has bir eğitim tarzını benimsemesi için onların çevre konusunda kapsamlı bir eğitime tabi tutulmaları gerekmektedir. Çevre konusunda yeterli bilgiye sahip olamayan bir eğitimciden, öğrencilerine etkili ve kalıcı bir eğitim vermesi beklenemez. Türkiye’de ezberci eğitim sistemi ön planda tutulmaktadır. Ezberci eğitimin yerine öğrencilerin, düşünebilmesi, kendi başlarına karar verebilmesi ve zihinsel güçlerinin geliştirilmesi yönünde bir eğitim tarzının benimsenerek, geleneksel eğitim tarzından kurtulup, çağa ayak uydurmamız gerekmektedir (Nazlıoğlu, 1991: 7-8).

4.Dengeli ve Sürdürülebilir Kalkınma: On dokuzuncu yüzyıla girilmesiyle sanayileşme hızla gelişmeye başlamıştır. Sanayileşmenin sonucu olarak makinalar geliştirilmiş ve insan gücü yerine makinalar kullanılmaya başlamıştır. Makinalar sayesinde seri üretime geçilmiştir. Hızlanan bu üretimin avantajları olduğu gibi dezavantajları da vardır. Örneğin: atık sorunu, hava kirliliği, toprak kirliliği vb. gibi, bu durumların yaşanması çevre sorunlarını da başlatmıştır. Üretim ve tüketim sektöründe yapılan faaliyetler ve bilinçsiz davranışlar sonucunda, belli bir ölçüde çevreye zarar verilmektedir. Bunun önüne geçebilmemiz için insanların ve üretim sektöründeki herkesin sürdürülebilir kalkınma konusunda çalışma yapması gerekmektedir (Kılıçoğlu, 2005: 19).

5.Biyolojik Çeşitliliğin Korunması: Biyolojik çeşitlilik sadece ekonomik yönden değil, ekosistemdeki ilişkilerin düzenli bir biçimde devam etmesi yönünden de büyük önem taşımaktadır. Bugüne kadar yapılan araştırmalar, tür bakımından zengin olan ekosistemlerin fakir ekosistemlere göre daha dengeli olduğunu ve

kendisini daha kolay yenileyerek hayatını devam ettirebildiğini göstermiştir (Yıldız ve diğerleri, 2005: 225).

2.7.Çevre Sorunlarının Önüne Geçilmesi İçin Uygulanan Ekonomik Yaptırımlar

Çevre politikaları düzenlenirken sadece doğal alanların korunması değil, aynı zamanda insanların yaşamları boyunca sağlıklı ve kaliteli bir yaşam sürmeleri için düzenlenmektedir. Çevre politikasının amacının bu şekilde olduğunun belirtilmesi, çevre politikası çerçevesinde ekosistemlerin, hayvanların, bitkilerin, doğal çevrede bulunan cansız varlıkların hepsinin korunmasının amaçlandığı açıkça ortadadır. Bu politikaya insanlar için çevre politikası değil, çevre için çevre politikası adı verilmektedir (Özpençe, 2002: 54).

Doğada bulunan hava ve su gibi değerlerin, tek bir kişinin malı değil, toplumun ortak değerleri olması, havada veya suda oluşan bir kirlenmenin yâda herhangi bir olumsuzluğun, tüm insanlığın ortak sorunu olmasını sağlamaktadır. Doğal çevrede meydana gelen bir olumsuzluğu, toplumun karmaşık yapısından dolayı insanlar kendi aralarında çözüme kavuşturamayabilirler. Bu nedenden dolayı çevreyi korumak için devlet müdahalesi şarttır. Devletin çevrenin korunması için yürürlüğe soktuğu yasalar sayesinde insanlar yapmak üzere oldukları faaliyetleri, sonuçlarını düşünerek yapmak zorunda kalacaktır. İnsanların çevreye zararlı faaliyetleri yapmamasını sağlayan yasalar düzenlenirken belirli politika araçlarına başvurulur (Ertürk, 1996: 32-33).

Çevre sorunlarını ve çevre kirliliğini önlemek için yapılan politikalar belirli bir çerçeve içerisinde hazırlanmaktadır. Düzenlenen çevre politikasındaki amaçlar şöyle sıralanabilir (Ertürk, 1996:122):

1. Çevre sorunlarını önlemek için uygulanacak politika aracının, toplumun kazanacağı faydaya oranla daha maliyetli olmaması gerekmektedir. Bu bağlamda toplumsal açıdan en düşük maliyetli araç seçilmelidir.

2. Çevre sorunlarını önlemek için uygulanacak olan politik araç, o alanda yapılabilecek etkinlikler arasında insanları seçim yapmaya zorlamamalı ve bu alanda üretim yapanların sahadan çekilmesine yol açmamalıdır.

3. Yeni uygulanacak olan politika aracı hem uygulamaya sokulurken hem de uygulamaya sokulduktan sonra ekonomik faaliyetlerin, yeni uygulanacak olan politik araca uyumda zaman kaybı yaşanmamalıdır.

4. Son olarak uygulanacak olan araç, çevreye, insanlara ve işletmelere vb. karşı oluşturabileceği etkiler ve sonuçlar önceden bilinmelidir. Yani uygulanması tercih edilen araçta belirsizlik faktörü olmamalıdır.

Yukarıda belirlenen ilkelere göre düzenlenen politika araçları, uygulama için en uygun araç olacaktır ve başarıya ulaşması daha kolay sağlanacaktır. Bu hedefleri gerçekleştirmek için uygulanan ilke ve araçlar aşağıda belirtilecektir.

2.7.1.Uygulanan Çevre Politikalarının İlkeleri

Kirleten Öder İlkesi: Bu ilkenin ilk olarak, Ekonomik İş Birliği ve Kalkınma Teşkilatı (OCED)'de bahsi geçmiştir. OCED bu ilkeye ilk olarak 1972'de yer vermiş ve daha sonra uygulamaya başlamıştır. Bu ilke daha sonra Avrupa Birliği'nde Birlik Anlaşması'na dâhil edilmiştir ve Rio Bildirgesi'nde kendine yer bulmuştur. OECD'nin yaptığı tanımlamaya göre; kirleten öder ilkesi, kirletenin çevrenin kabul edilebilir bir durumda olmasını sağlamak amacıyla, kamu otoriteleri tarafından düzenlenen kirliliği önleme ve kontrol politikalarının maliyetlerine katlanması gerektiğini ifade etmektedir (Agun, 2008: 22-23).

Kirleten öder ilkesi çevreye zarar veren kişi veya kuruluşların, oluşan zararı kendilerinin ödemesi gerektiğini belirten bir ilkedir. Bu ilkedeki ilk göz önünde bulundurulacak unsur, zararın giderilmesi için kimlerin ceza çekeceğini ve bunun için kimin ödemedede bulunacağını veya kimin çevreyi zarar vermeden önceki eski haline geri getireceği konusundaki belirsizlikleri ortadan kaldırmak için uygulanan bir

araçtır. Kirleten öder ilkesi zararı ortadan kaldırmak için kimin yükümlü olduğu konusunu somutlaştıran bir ilkedir (Özpençe, 2002: 55-26).

Kirleten öder ilkesinin geliştirilmesi, uygulanmanın daha işlevsel olması için güçlü adımlar atılması, çevre politikalarının diğer alanlarda uygulanan politikalar ile uyum içine sokulması, çevre politikalarını düzenleyen insanlar için ekonomik araçların kullanılmasına iten sebeplerden biridir (Ekins, 1999: 40).

Katılım İlkesi: katılım ilkesi ilk olarak 1972 yılınca Stockholm Bildirgesi'nde kendine yer bulmuştur, daha sonra Rio Konferans'ında katılım ilkesinde bahsedilmiştir. Katılım ilkesi çevre kanunlarında aşağıdaki maddeyle yer almaktadır.

- Çevre politikalarının oluşmasında katılım hakkı esastır. Bakanlık ve yerel yönetimler; meslek odaları, birlikler, sivil toplum kuruluşları ve vatandaşların çevre hakkını kullanacakları katılım ortamını yaratmakla yükümlüdür (İraz, 2018: 43).

İhtiyat İlkesi: Etkinliğin uygulanacağı alanda insanlara veya çevreye zarar verebilme ihtimali güçlü olan bir neden varsa, tehlike oluşmadan önleminin alınması anlamına gelmektedir. Ama oluşabilecek tehlikeyi öngörebilmek için teknolojiyen faydalanmamız gerekir. Teknolojinin olanak sağladığı kadar oluşabilecek tehlikeler önceden tahmin dileyebilir ve teknolojiyen faydalanarak tehdit oluşmadan tedbirler alınabilir. Bu ilke ilk olarak uluslararası kuzey denizi bakanlar konferansında gündeme getirilmiştir. İhtiyat ilkesinin uygulanabilmesi çevresel etki değerlendirilmesi raporuyla sağlanmıştır (Agun, 2008: 23-24).

İhtiyat ilkesinin kirleten öder ilkesine göre temel farkı, kirleten öder ilkesi yapılan bir hatadan sonra yapan kişiye ceza vermek hususuna dayanmasıdır buna karşılık ihtiyat ilkesi hata yapılmadan önce hatayı öngörüp, tedbirini alma esasına dayanır. İhtiyat ilkesi çevrede oluşabilecek zararları önceden tahmin edilip, çevrenin zarar görmesini engelleyerek kısa ve uzun vadede kaynakların sürdürülebilirliğini sağlamak amaçlanmıştır. İhtiyat ilkesi aynı zamanda çevrenin korunması için yasaklar da getirebilir (İraz, 2018: 40-41).

İşbirliği ve Eşgüdüm İlkesi: Çevre sorunları meydana geldiği zaman zarar gören alan çok büyük olduğu için uygulanan politika araçlarının başarıya ulaşması için devletlerin hem yerel kuruluşlar hem de ulusal anlaşmalar aracılığıyla komşularıyla iş birliği içinde olması son derece önemlidir. Bu bağlamda ulusal anlaşmaların önemli olduğu kadar devletin yerel işletmelerden de yardım alması son derece önemlidir. Bu işbirliğinin amacına ulaşması için bilgi alışverişinin düzenli olması ve bilgilerin şeffaf olması son derece önemlidir (Toprak, 2006: 153).

Önleme İlkesi: Bu ilke 1989 tarihli Basel Konvansiyonu'nun temelini oluşturmaktadır. Çevre sorunlarında sorun oluşuktan sonra kirleten öder ilkesine göre, çevreye zarar veren kişiye cezası verilmekteydi. Ama önleme ilkesindeki amaç sorunun oluşum aşamasında kaynağının tespit edilerek sorunun çözülmesidir. Bu ilkedeki asıl amaç sorun oluşuktan sonra kişi veya kuruluşlara para cezası kesmek değil, sorun meydana gelmeden önce teşhisin yapılması ve sorunun oluşmadan önlenmesidir (İraz, 2018: 41-42).

Yukarıda belirtilen, uygulanan çevre politikaları ilkeleri haricinde çevre sorunlarını ve kirliliğini önlemek için uygulanan başka politikalarda mevcuttur. Bunlar (Özpençe, 2002: 59-67):

- Kirletme Sertifikaları, Vergileri ve Harçları
- Ürün Harçları
- İdari Harçlar
- Kullanıcı Harçları
- Vergi Teşvikleri
- Sübvansiyonlar
- Alınım-Satılabilir İzinler
- Depozito Sistemi (Özpençe, 2002: 59-67).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

REKREASYON ve ÇEVRE

3.1.Rekreasyon ve Çevre İlişkisi

Şehirlerdeki nüfusun hızla artması, şehir merkezlerinde binlerce binanın inşa edilmesi ve sanayi alanlarının git gide artması, şehir merkezlerindeki yeşil alanların giderek azalmasına yol açmaktadır. Doğal hayatı düşünmeden yapılan bu yapılar ve kentleşme insanların ruhsal ve bedensel sağlığını da olumsuz yönde etkileyebilmektedir (Abayhan, 2009: 2,3). Kentleşme ve kentleşmeyle beraber baş gösteren sorunlar birçok uzman tarafından araştırılan bir konu haline almıştır. Bu araştırmaların sonucunda kentleşmenin insanlar üzerinde olumsuz etkiler bırakabileceği gözler önüne serilmiştir. Sanayi devrimiyle hızla artan kentleşme sonucunda insan unsuru ikinci plana atılmış ve insanların ihtiyaçları ve istekleri fazla gündeme getirilmemiştir (Karaküçük, Gürbüz, 2009: 86).

Açık hava rekreasyonu, bireylerin ve toplumların rekreasyonel gereksinimlerini karşılama amacıyla doğa üzerinde oluşturdukları bir çeşit doğal kaynak kullanma biçimidir (Akesen, 1982; 216). Açık alanlarda yapılan rekreasyon faaliyetleri insan ile doğa arasındaki etkileşimi güçlendirmekte ve şehirlerde yaşayan insanların günlük hayattan sıyrılarak biran için olsa bile sıkıntı ve stresinden uzaklaşmasını ve rahatlamasını sağlayabilmektedir.

Bulunduğumuz bilgi ve teknoloji çağında tüketim hızla artmakta ve boş zamanlar gitgide azalmaktadır. İnsanlarında bundan dolayı daha fazla boş zamana ihtiyaç duyarak arzu ettikleri boş zaman aktivitelerini seçmek ve özgürce seçtiği bu aktiviteleri kendi isteklerine göre uygulayarak boş zamanlarını değerlendirmek istemektedirler. Böylece boş zaman bir tüketim türü olarak karşımıza çıkabilmekte ve aynı zamanda maddi bir kaynak olarak kültürel, sportif ve turizm vb. gibi birçok alanda bireylerin dinlenme, eğlenme, stresten uzaklaşma, rahatlama gibi sebeplerinden dolayı insanların vazgeçemeyeceği olanaklar sunmakta ve insanları bu tür aktivitelere çekebilmektedir (Akgül ve diğerleri, 2017:110).

Rekreasyon faaliyetleri ve hareketliliği ekolojik sistemler üzerinde büyük baskılar kurmaktadır. Çağımızda hızla artan kentleşme ve sanayileşme ile birlikte çevre sorunları daha da artmakta ve ciddi bir hal almaktadır. Doğada yaşayan canlıların hayatlarını tehlikeye atmamak, hayvanların nesillerinin devamlılığını tehdit etmemek ve rekreasyon kaynağı olarak kullandığımız kaynakların sürdürülebilirliğini korumak için yeni politikalar ve koruma tedbirlerinin oluşturulması zorunlu bir hal almıştır (Akgül ve diğerleri, 2017: 110, 111). Ayrıca rekreatif faaliyetlere katılan insanların çevreye yaptığı olumlu veya olumsuz etkiler insanların duyarlılık düzeylerine göre değişiklik göstermektedir (Demirel ve diğerleri, 2009: 48).

Ekoturizm kavramı bu olayların çerçevesinde ortaya çıkmıştır. Ekorekreasyon kavramı ise son zamanlarda daha fazla yaygınlaşarak çevre koruma ve kaynakların sürdürülebilirliği gibi konulara daha fazla önem gösterilmesini ve politikaların bu çerçevede düzenlenmesini zorunlu bir hale getirmiştir. İnsanların bitmek bilmeyen tüketim çılgınlığı doğaya bilinçli ve direkt olarak yapılan saldırılar, doğal ortamlarda yaptıkları uygulama ve faaliyetler geri dönüşü mümkün olmayan ya da çok uzun süren zararlara yol açmaktadır. Çevreye verilen, geri dönüşü olmayan zararlara beraber insanlar çevre sorunlarının göz ardı edilmeyeceğini anlamışlardır (Akgül ve diğerleri, 2017: 111).

3.1.1. Rekreasyon Faaliyetlerinin Çevre Üzerinde Etkileri

Açık hava da rekreatif faaliyetlere katılan bireylerin doğaya yaptıkları etkileri tartışmadan önce bazı ilkelere bahsetmemiz gerekmektedir (Ewert, 1999: 1,8).

- Etkiler çok boyutludur.

Açık hava rekreasyonuna katılan bireylerin her biri için doğaya verecekleri etkiler farklıdır. Büyük yada küçük etkiler olabilmektedir.

- Kullanım etki yaratır.

İnsanlara ne kadar eğitim versek de insanların doğada yaptıkları etkinlikler doğayı belli bir düzeyde etkiler. Doğrudan etkiler rekreatif etkinliğe katılan bireylerin davranışları sonucu oluşur. Yerlere çöp atmayı buna örnek olarak

verebiliriz. Dolaylı etkiler doğrudan etkilere göre daha farklı olarak belli bir birikim sonucu olan etkililerdir. Rekreasyon etkinliğine katılacağımız alana gitmenin ekolojik maliyetlerini ve kamp ateşlerini dolaylı etkilere örnek olarak verebiliriz.

- Kullanım etkileri zaman açısından kritiktir.

Kaynakların kullanım etkilerinin çoğu kaynak kullanımının başında oluşmaya başlar.

- Rekreasyon faaliyetlerinin türü

Çoğu durumda rekreatif faaliyetlerin türü, faaliyetlere katılan işi sayısı kadar önemlidir.

Ewert, rekreatif faaliyetlerin yaban hayatı üzerindeki etkilerini Tablo:1' deki gibi özetlemiştir (Ewert, 1999: 8):

Tablo 3.1. Rekreatif Faaliyetlerin Yaban Hayatı Üzerine Etkileri

Habitat Üzerindeki Değişimler	Habitatın Rahatsız Edilmesi	Kirlilik	Hasat
Oyun parkurlarının kalabalığı	Beslenme	Plastik	Toplama
Vahşi yaşam üzerindeki etkiler	Fotoğraf çekimi	Petrol/ petrol ürünleri	Avlanma
Hayvanların yuva ve beslenme alanlarının tahrip edilmesi	Barınma	Hayvanların beslenecekleri bitki vb. zarar verilmesi	Balık tutma
Su ve torak kirlenmesi	Yuvaların incelenmesi		Tuzağa düşürme
Hayvan korunaklarının yok edilmesi	Araba etkileri		

İnsanların yaban hayatı üzerinde isteyerek ya da istemeyerek oluşturduğu etkilerin en ilginç olanı hayvanların beslenmesi üzerinde yarattığı etkililerdir. İnsanların, hayvanları doğal olmayan yollarla beslemek istemesi hayvanların doğal yaşamlarına zarar vermekte ve onları doğal ortamlarında rahatsız etmektedir(Demir, 2002: 95).

Açık alanlarda yapılan rekreasyon faaliyetleri ve eko-turizm aktiviteleri doğal alanlar için riskler taşımakta ve çevreyi rahatsız etmektedir. Ne kadar çevreyi korumak istesek ve bunun için önlemler alsak bile açık alanda yapılan rekreatif faaliyetler doğal çevreye bir şekilde zarar verir. Örneğin; ormanda sadece yürüyüşe çıkmış olsak bile yürüyüş yaparken bastığımız yerdeki bitki örtüsü zarar görür. Açık alan rekreasyonunun etkileri çoğunlukla dört ana başlık altında sınıflandırılır (Kalkan, 2012: 48).

- **Direkt Etkiler:** Yapılan faaliyetler sonucunda hemen oluşan etkilerdir. Örneğin av yapan kişinin avladığı kuş direk etkidir. Bir başka örnek verecek olursak piknik alanına dönüştürülen alanlarda bitkilerin yok olmasına ve orada yaşayan canlıların başka bir yere göç etmelerine neden olmakta ve hayvanların yaşam alanlarını sınırlamaktadır.
- **Endirekt Etkiler:** Doğal yaşamın ve çevrenin olumsuz olarak etkilenmesidir. Örneğin, yürüyüş etkinlikleri düzenlemek amacıyla yürüyüş yolları açmak için yol üzerindeki ağaçların kesilmesine neden olmaktadır aynı zamanda bu doğaya direk de etkilemektedir. Ağaçlarla birlikte o ortamda yaşayan diğer canlılarda bundan olumsuz yönde etkilemekte ve bitki örtüsü de zarar görmektedir.
- **Direkt ve Endirekt Etkiler:** Doğal çevreyi direkt olarak etkileyen olayların endirekt olarak da etki bırakmasıdır. Yani direkt ve endirekt etkinin ikisinin de bir arada olarak oluşmasıdır.
- **Karşılıklı (Synergistic) Etkiler:** Doğal çevredeki elementlerin birinin değişim yaşamasının bir diğerini etkilemesidir. Heyelan olan bölgelerde bitki örtüsünün tahrip olması veya yok olması bu etkiye iyi bir örnektir.

3.1.1.1. Rekreasyon Faaliyetlerinin Çevre Üzerine Olumsuz Etkileri

Rekreasyon etkinliklerini planlarken yanlış kararlar vererek, yapılan işin sadece ekonomik boyutunu düşünerek yapılması çevreye bazı olumsuz fiziksel ve kültürel etkiler bırakabilmektedir (Akten, 2000: 12):

Rekreasyonun çevre üzerindeki olumsuz fiziksel etkileri;

- Doğal ve kültürel çevrenin tahribi

- Görsel bozulmalar
- Hava su ve toprak kirlenmesi
- Fauna ve Flora' ya zara verilerek, doğanın ekolojik dengesinin bozulması
- Atık ve kanalizasyon sorunları

Rekreasyonun çevre üzerindeki olumsuz kültürel etkileri;

- Gelenekleri bozma
- Çok yoğun bir şekilde yapılan tur programları ile beraber, ziyaret edilen yörenin tarihini, orada yaşayan insanlarını, gelenek ve göreneklerini net olarak analiz edememesi ve adeta bir anti kültürel sonuç yaratması
- Tarihi sitlerin kirlenmesi
- Kültürel kirlenme

3.1.1.2.Rekreasyon Faaliyetlerinin Çevre Üzerine Olumlu Etkileri

Rekreasyon faaliyetlerinin çevre üzerinde olumsuz yönde etkileri olduğu gibi olumlu yönde de etkileri bulunmaktadır.

- Bireylerin boş zamanlarını etkili ve verimli olarak kullanabilmeleri için belirli bir eğitim seviyesine gelmeleri gerekmektedir. Ulaştıkları bu eğitim sayesinde bireyler doğal çevrede yapılan etkinliklerde çevreye zarar vermek yerine onu koruma davranışı kazanmakta ve daha fazla bilinçli hale gelmektedirler.
- Rekreasyon faaliyeti yapıldıktan sonra etkinlik alanında hayvanların yiyebileceği besinler kalmakta ve bu besinlerden hayvanlar yararlanabilmektedir. Burada dikkat etmemiz gereken husus hayvanların yiyebileceği besin maddeleri ile ambalajlarını ayırmak ve ambalajları yere atmak yerine çöp kutularına atmalıyız.
- Söz konusu çevrede rekreasyon talebinin artması sonucu kent içinde ve kent dışında çevresel düzenlemelerin yapılması ihtiyacını doğurmaktadır. Kent içinde çevreyi güzelleştirecek parklar, yeşil alanlar, oyun alanları ve spor sahaları yapılabilir. Kent merkezlerinin dışında ise kent içi alanlara göre farklı olarak doğal çevrenin korunması için yasal düzenlemeler, vahşi

doğanın korunması, rekreasyon faaliyetlerine katılan bireyler için belirli alanların düzenlenmesi gibi uygulamalar yapılmalıdır. Milli parkların sayısı arttırılmalı ve vahşi yaşam gözetim altına alınmalıdır(Kement, 2015: 21,22).

Rekreasyon faaliyetlerinden daha çok öncelikle doğal çevrenin korunması, düzenlenmesi, gerekli tedbirlerin alınması oldukça önemli ve dikkat edilmesi gereken bir konudur. Bu tedbirler alınarak insanlara rekreatif etkinliklerini gerçekleştirmeleri için daha fazla doğal alana sahip olma olanağı sağlayarak, sürdürülebilir çevre anlayışının oluşması da sağlanabilir (Kement, 2015: 22).

3.2. Rekreasyon, Çevre ve Sportif Etkinlikler

Spor ve rekreasyon kavramları birbirlerini olumlu yönde etkileyen ve uyum içerisinde olan kavramlardır. Sporun herkes tarafından öneminin bilinmesi ve öneminin kavranması için rekreasyon önemli rol oynamaktadır. Spor ise bireylerin rekreasyon ihtiyaçlarını karşılamak için eğlenceli ve sağlıklı bir etkinlik olarak ön plana çıkmaktadır. Bu iki kavramın birleşmesiyle meydana gelen sportif rekreasyon ise rekreasyon türleri içinde bireyler için en çok tercih edilen, çeşitliliği oldukça fazla ve bireylerin en çok ilgi gösterdiği rekreasyon çeşitlerinden biridir (Çetinkaya, 2015: 25).

Yapılan araştırmalarda ulaşılan sonuçlara göre boş zamanlarını değerlendirmek amacıyla sportif rekreasyonu tercih eden bireylerin sayısı, diğer rekreasyon türlerini tercih eden bireylerin sayısına oranla daha yüksek olduğu belirlenmiştir (Birol ve Karaküçük, 2014: 81).

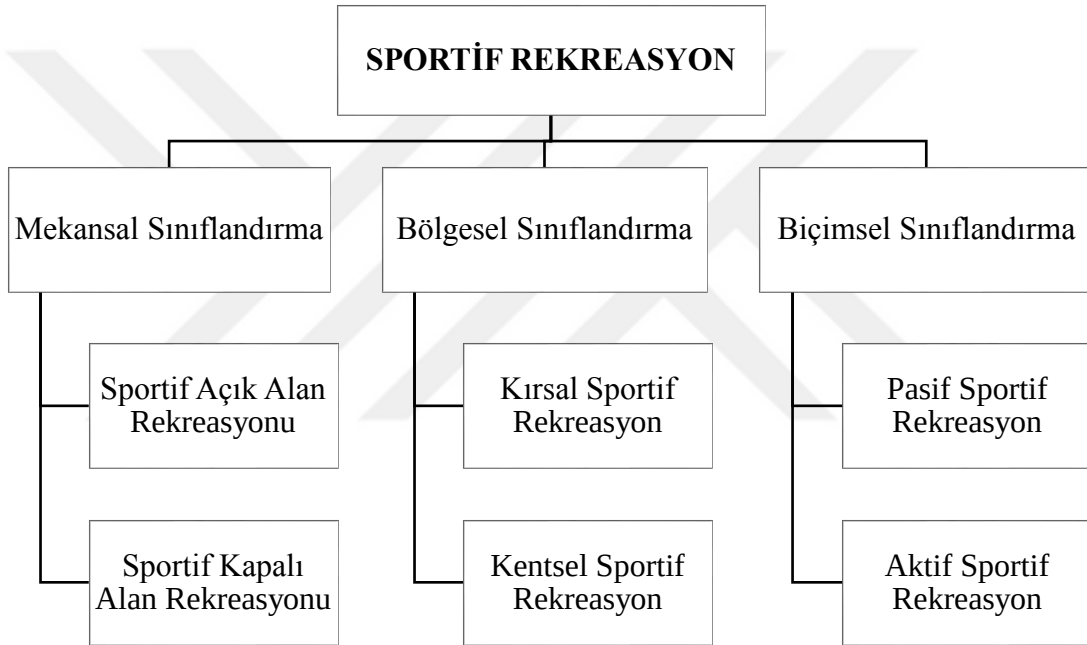
Sportif rekreasyon spor yapmak amaçlı rekreasyon faaliyetleri olarak tanımlanabilir. Ayrıca sportif rekreasyon aktif olarak veya pasif olarak (seyirci gibi) gerçekleştirilebilir. Yönetici ya da başka bir şekilde boş zamanın, sportif faaliyetler ile değerlendirilmesidir (Çetinkaya, 2015: 25).

Rekreasyon programları içinde uygulanan spor etkinlikleri, Maslow' un İhtiyaçlar Hiyerarşisinde belirttiği, fizyolojik ihtiyaçlar, ait olma ve sevgi ihtiyacı ve kendini gerçekleştirme aşamasındaki ihtiyaçların karşılanmasında büyük ölçüde

yardımcı olacak faaliyetlerdir. Rekreasyon programları sayesinde bireyler hareket halinde olarak fizyolojik ihtiyaçlarının bir kısmını giderebilmekte ve buna ek olarak rekreasyon programları sayesinde insanlar bir araya gelmekte, birbirleriyle tanışarak arkadaşlık kurabilmekte, bu sayede de yine ait olma ve sevgi ihtiyacının bir kısmını karşılayabilmektedir (Çetinkaya, 2015: 26).

Çetinkaya, 2015' e göre sportif rekreasyonun sınıflandırılması:

Tablo 3.2. Sportif Rekreasyonun Sınıflandırılması

Açık alanda yapılan rekreasyon faaliyetlerine ve doğa sporlarına duyulan gereksinim ve ilgideki artışın nedenlerinin başında sanayileşme ve kentleşmenin yarattığı olumsuz etkiler gelmektedir. Şehir merkezlerinde yaşayan insanların, kent yaşamının monotonluğundan, gürültüsünden ve stresinden kaçmak istemesi sportif rekreasyon faaliyetlerini etkileyen önemli faktörlerden bir diğeridir (Ardahan ve Lapa, 2011: 1330).

Açık alan rekreasyon faaliyetlerinin özünde kırsal alanlarda yaz ve kış aylarında gerçekleştirilen doğa sporlarını kapsamaktadır. Ancak teknolojinin sürekli gelişmesi ve spor dallarının yenilerinin ortaya çıkması spor faaliyetlerinin daha fazla

çeşitlenmesine olanak sağlamıştır. Doğa sporlarını hava, su ve karada yapılan doğa sporları olarak üç başlık altında inceleyebiliriz (Başar, 2006: 27).

Sportif rekreasyon sayesinde bireyler, sağlıklı yaşama bilincinin farkına varır ve açık temiz havadan yararlanmasını bilir, vücut bilinci gelişir, kendini daha iyi tanır. Bir sonraki güne daha dinamik, heyecanlı ve istekli olarak başlar ve bu alışkanlıklarını çevreye yaymaya çalışır (Birol, 2014: 62).

3.2.1.Doğada Yapılan Sportif-Rekreasyon Etkinlikleri

Doğa sporu kalabalıktan uzak yaban hayatına yakın herhangi bir motor gücü yardımı kullanmadan bilişsel, duyuşsal ve deneyimsel yetilerimizi kullanarak yapılan spordur. İnsanların kentin stresinden kurtulup doğayla baş başa kalmasını sağlayan, uygulaması büyük zevk veren ve heyecan tutku yaratan, doğa özlemini ortaya koyan spor dalıdır(Yıldırım ve diğerleri, 2018: 2). Başka bir tanıma göre ise, doğa sporları insanın sahip olduğu bilgi, beceri ve kondisyonu ile hiçbir motor ve hayvan gücü desteği alınmaksızın, doğanın var olan potansiyel zorluk ve risklerine karşı mücadele etme ve yaşamı sürdürme etkinlikleri şeklinde ifade edilmektedir (Koçak ve Balcı, 2010: 214).

Dünyanın her yerinde farklı iklim koşulları ve mevsim şartları mevcuttur. Bazı konumlarda kar varken bazı yerlerde kavurucu sıcaklıklar mevcut olabilmektedir. Doğa şartlarının bu denli farklılık göstermesi doğa sporu tutkunlarına çeşitliliği yüksek faaliyetler sunmaktadır. Ama bu çeşitliliğin getirdiği olumsuzluklarda mevcuttur; örneğin çığ ve sel gibi. Bu yüzden doğa sporları yapan kişilerin belirli bir riski göze almaları ve oluşabilecek bu olumsuzluklar için önlem almaları gerekmektedir. Doğa sporlarını doğanın çetin şartlarından dolayı insanlara risk algısı, heyecan ve macera duygularını yüksek seviyelerde yaşatmaktadır (Ardahan, 2012: 23). Bireylerin neden böyle riskleri göze aldıkları ve neden bu kadar heyecan ve macera tutkunu olduklarını merak uyandırmaktadır. Aynı zamanda insanların neden doğa sporu yaptıkları ve doğa sporları yapan bireylerin ne gibi faydalar elde edebildikleri bilim insanlarının ilgisini çekmektedir. Bireyin kişiliğinin

ve içinde bulunduğu durumun, doğa sporlarına katılmalarında etkili olabileceği öne sürülmüştür (Ardahan ve Lapa, 2011:1330-1331).

Tablo 3.3. Açık Alan Aktivite Çeşitleri

Karada Yapılan Açık Alan Etkinlikleri			
Doğa yürüyüşü	Ağaç tırmanışı	Safari	Dağ bisikleti
Kanyon gezintisi	Macera parkları	Arazi taşıtı ile gezinti	Sırt çantası ile gezinti
Dağcılık	Kuş gözlemi	Avcılık	Paten
Kaya tırmanışı	Kampçılık	Oryantiring	Atıcılık
Tarihi alanları ziyaret	Piknik	Bahçe işleri	Kaykay
Ata binme	Koşma	Bisiklet	Uzun yol bisikleti
Mağaracılık	İzcilik	Zirve yürüyüşü	Duvar tırmanışı
Çim kayağı	Fotoğrafçılık	Geleneksel yaşam inceleme	Açık hava müze ziyareti
Suda Yapılan Açık Alan Etkinlikleri			
Yüzme	Kürek	Sahilleri ziyaret	Rafting
Yatçılık	Rüzgâr sörfü	Sürat botları	Balık avlama
Dalga sörfü	Beden sörfü	Su altı dalış	Muz, ringo vb.
Havada Yapılan Açık Alan Etkinlikleri			
Paraşüt	Yamaç paraşütü	Skydiving	Yelken kanat
Balonla gezme	Model uçak	Uçurtma uçurma	
Kar ve Buz Üzerinde Yapılan Açık Alan Etkinlikleri			
Kayak	Rüzgâr sörfü	Kızak	Dağ kayağı
Kar motoru ile gezinti	Kar rafting	Tur kayağı	Kayakla atlama
Snowboard	Uçurtma sörfü	Şelale (donmuş) tırmanışı	Buz pateni
Buz hokeyi	Buzul tırmanışı		

Kaynak: (Kalkan, 2012: 71).

Doğada yapılan etkinlikler insanların heyecan ve macera tutkularını yaşamaları için insanlara unutulmaz bir fırsat sağlamaktadır. Doğada yapılan bu faaliyetler uzun zamandır rekreasyon etkinliği olarak kabul edilmektedir. Doğada gerçekleştirilen rekreasyon faaliyetlerinde, doğa parçasının kaynak olarak kullanımı göz önünde bulundurularak yapılabilecek sınıflandırma; Tablo.3.3.'da kategorilendirildiği gibi; karada yapılan aktiviteler, suda yapılan aktiviteler, kar ve buzda yapılan aktiviteler ve havada yapılan aktiviteler olarak dört kategoride incelemek doğru olacaktır (Kalkan, 2012: 71-72).

1. Karada Yapılan Açık Alan Etkinlikleri: Karada yapılan açık alan etkinlikleri, karda, havada ve suda yapılan aktiviteler karşısında açık ara öndedir.

Aynı zamanda katılımın en çok olduğu aktiviteler karada yapılan aktivitelerdir. Eğer karada en fazla yapılan aktiviteleri sıralayacak olursak;

(A). Hiking (Gezinti) ve Trekking (Yürüyüş): Yürüyüş ve gezindi doğada, patika genelde patika yollar üzerinde doğayla baş başa kalabildiğiniz ve güzel manzaralar yakalayabildiğiniz alanlarda yapılmaktadır. Aynı zamanda yürüyüş ve gezinti yer yaşı hitap edebilen bir etkinliktir. Gezinti ve yürüyüş insanların tek başına ve grupla yapabileceği, sosyalleşebileceği ve maliyeti oldukça az olan bir faaliyettir (Kalkan, 2012:72-73).

(B). Dağcılık: Günümüzde heyecan ve adrenalin tutkularını yaşamak isteyenlerin sayısının artmasıyla ekstrem sporlara olan talepte artmıştır. Aynı zamanda ülkemizin ekstrem sporları yapmak için elverişli bir çok bölgesi bulunmaktadır. Bu sporlar arasında dağcılık ve dağcılığın alt dallarından biri olan kaya tırmanışı kendine yer bulan aktivitelerden biridir. Dağcılık aktivitesi insanların ve hayvanların yerleşim alanlarından uzak oluşu, insanları fiziki açıdan zorlaması, yapılması için belirli bir teknik bilinmesinin şar olması ve maliyetinin yüksek olması nedeniyle katılım sayısı az olmaktadır (Ekici ve diğerleri, 2011: 111).

(C). Kaya Tırmanışı: Kaya tırmanışı, dağcılığın bir alt dalı olmakla beraber günümüzde, ayrıca başlı başına bir açık alan aktivitesi olarak da kabul edilmektedir. Kaya tırmanışı aynı dağcılık sporu gibi, yaşam alanlarına uzak, belirli bir bütçe ve belirli bir teknik istediği için katılımın düşük olduğu bir aktivitedir. Kaya tırmanışı ayrıca ülkemizde turizm açısından önemli bir rol oynamaktadır. Dağcılık ve kaya tırmanışı sporlarına katılan kişilerin bu etkinliğe katılımını sağlayan faktörlerin incelendiği araştırmalar bulunmaktadır. Ayrıca bu etkinliğe katılan kişilerin motivasyonlarının yüksek tutulması gerekmektedir. Kaya tırmanışı yapmak isteyen insanlar iyi bir mekân bulmak istiyorlarsa şehir merkezlerinin dışına çıkmaları gerekmektedir. Ama bunu yapmak istemiyorlarsa bazı şehir merkezindeki yapay duvarlarda da tırmanış yapma imkânı bulabilirler (Çetinkaya, 2014: 91).

(D). Bisiklet: Bisiklet kullanımı insanların daha sağlıklı olmasını sağlayan, tek başına veya grupla yapılabilen ayrıca insanların aralarında yarışabileceği

rekabetçi yapısı olan bir spordur. Bisiklet kullanımı insanların amacına göre çok fazla çeşitlilik gösterebilir. Bu kullanımlara örnek verecek olursak, rekreasyonel, tur, yarış, dağ, işe gidip gelme amaçlı birçok kullanımı mevcuttur. Bisiklet kullanırken yapılan bu aktivitelerin hepsinin kendine özgü kuralları vardır. Bisiklet aynı zamanda çevre dostudur. İşe giderken veya bir yerden başka bir yere giderken motorlu araç yerine bisiklet kullanmak hem trafiği rahatlatarak çevrenin korunmasını sağlamış oluruz hem de spor yapmış oluruz (Koçak, 2016: 5761).

2. Suda Yapılan Açık Alan Etkinlikleri: Su atı ve su üstünde yapılabilen çeşitli etkinliklerin tümünü kapsamaktadır. Bu sınıfın içerisinde yer alan en önemli iki alt sınıf botçuluk ve rekreatif balıkçılıktır. Suya dayalı rekreasyon etkinlikleri su üzerinde yapılabildikleri gibi suyun altında da yapılabilirler. Su altında yapılan etkinlikler, su üzerindekiyle göre daha fazla donanım kullanılmasını gerektiren sporlardır (Yıldırım ve diğerleri, 2018: 3).

(A). Kürek: Kürek sporu dünyada hem hobi amaçlı hem de performans amacıyla yapılan bir açık alan rekreasyon faaliyetidir. Kürek bir ekip sporudur eğer ekibin uyumu ve beraberliği sağlanamazsa başarısız olunur. Bunun sağlanabilmesi içinde sporcular arasındaki sosyal ve kişisel uyum çok önemlidir. Kürek sporu dayanıklılık ve güç isteyen bir spordur. Aynı zamanda kürek açık alanda yapılan bir aktivite olması nedeniyle hava ve su direnci, malzeme uygunlu gibi faktörler sporcuların performansı için çok önemlidir (Çotuk, 2007: 9).

(B). Yelken: Türkiye'deki rüzgâr çeşitliliği ve yaklaşık 8300 km'lik sahil bandı sayesinde suya dayalı olan rekreatif etkinlikler rahatlıkla yapılabilmektedir. Yelken sporunun Türkiye'de gündeme gelmesi ilk olarak 1850 yılında olmuştur. Yelken sporunun gündeme gelmesinden sonra 1923'de su sporları federasyonu kurulmuştur. Daha sonra 1957 yılında su sporlarına gösterilen ilgiyle beraber, su sporları branşlara ayrılarak kendi federasyonlarını kurmuşlardır. Fakat Türkiye'nin bu kadar elverişli şartlarının olmasına rağmen yelken sporu fazla ilgi gören bir spor değildir. Dünyada yelken sporunun çerçevesini belirleyen kuruluş, Uluslararası Yelken Federasyonudur. Türkiye'de ise bu görevi Gençlik ve Spor Bakanlığı, Spor

Genel Müdürlü bünyesindeki Türkiye Yelken Federasyonu gerçekleştirmektedir (Tarcan, 2019: 27-28).

(C). Rüzgâr Sörfü: Rüzgâr sörfü su üzerinde yapılan ve rüzgar gücünden faydalanılan bir spor dalıdır. Bu sporun yapıla bilinmesi için sörf tahtası, yelken ve düzenli ve kuvvetli bir rüzgâra sahip olmanız yeterlidir. Rüzgâr sörfü özellikle gençlerin katıldığı hız ve macera unsurlarına sahip oldukça popüler bir spor dalıdır. Ülkemizde rüzgâr sörfü için uygun alanlar bulunmaktadır. Rüzgâr sörfü Dünya Şampiyonası'nda Alaçatı'da yer almaktadır ve ülkemizi bu kategoride temsil eden başarılı sporcularımız vardır (Tarcan, 2019: 35-36).

(D). Su Altı Dalış: Teknolojinin hızla geliştiği ve her geçen gün yeni farklı şeylerin öğrenildiği bir çağdayız. Su altı dalışı eskiden inşalar avlanmak için yapıyorlardı. Yapılan araştırmalarda Mezopotamya'da süs eşyası için kullanılan deniz kabukları bulunmuştur, bu kabukların derin sulardan dalgıçlar ile çıkarıldığı ise deniz kabuklarının türlerinden anlaşılmaktadır. Günümüzde ise şartların değişmesiyle aletli veya aletsiz olarak insanlar, eğlence, spor veya iş amaçlı su altı dalış gerçekleştirebilmektedirler. Su altı dalışa olan ilginin çok olması dalış turizmini ortaya çıkarmıştır (Babazade, 2017: 36-37).

(E). Dalga Sörfü: Dünyada dalga sörfüne olan ilgi oldukça fazladır ve ilgi giderek artmaktadır. Dalga sörfü yapmak isteyen ve başarılı olmak isteyenlerin çok çalışması ve belirli teknik ve becerilere sahip olmaları gerekmektedir. Ayrıca dalga sörfünde başarıyı elde etmek için fizyolojik açıdan da durumunuzun iyi olması gerekmektedir. Dalga sörfü okyanus ve denizlerde bu spor için özel olarak hazırlanmış tahtalarla dalgaların üzerinde yapılmaktadır. Dalga sörfü hem rekreasyon amaçlı hem de profesyonel olarak yapılabilir (Kamuk ve Şensoy, 2019: 688).

3.Havada Yapılan Açık Alan Etkinlikleri: Havada yapılan sporlar belirli teknik ve uçuş araçlarından faydalanarak yapılan ve çok çalışma ve yetenek isteyen sporlardır. Eski zamanlarda insanlar için uçmak imkânsızdı ve çoğu kişi uçma hayaliyle yaşayıp birçok denemede bulundu. Ama günümüzde havada yapılan sporlar bile mevcuttur (Kalkan, 2012: 76).

(A). Yamaç Paraşütü: Tasarımı karmaşık ve özen isteyen yamaç paraşütü motor gücü kullanmadan hava akımından faydalananarak uçan hafif hava aracıdır. Yamaç paraşütünde uçaktan atlamak yerine, hava akımının düzenli olduğu bir dağdan süzülme yeterli olmaktadır. Yamaç paraşütü doğal güzelliklerin üstünde yapıldığı ve insanlara güzel manzaralar sunduğu için çok tercih edilen ve giderek talebin arttığı bir spor dalıdır. Ayrıca yamaç paraşütü günümüzde en ucuz hafif araç taşıdır. Yamaç paraşütünde kişinin havada kalma süresi paraşütün özelliklerine ve pilotun yeteneğine bağlı olarak saatlerce sürebilir (Tuban, 2019: 40).

4. Kar ve Buz Üzerinde Yapılan Açık Alan Etkinlikleri: Kar ve buz üzerinde yapılan aktiviteler oldukça basit ve sade malzemeler ile açık veya günümüz teknolojisi sayesinde kapalı alanlarda yapılabilen sporlardır.

(A). Kayak: Kayak insanlık tarihinin başlangıcından bu yana vardır. Eski çağlarda insanların yaşam savaşının sonucu ortaya çıkmıştır. Eski çağlarda insanlar karda yürürken karın içine batmadan hızlı bir şekilde yürümek için ağaç parçalarını ayaklarına bağlamışlardır bu kayağın en ilkel şeklidir. Günümüzde ise kayak hobi amaçlı ve profesyonel olarak yapılabilen bir spor haline gelmiştir (Sitti, 20123: 4).

(B). Buz Pateni: Eski zamanlarda göllerin donmasıyla insanlar karşidan karşıya geçmesini kolaylaştırmak için yapılmıştır. Buz patenin icadı ile insanların buz üzerinde kayma fikriyle aynıdır. Ama ilk icat edildiğinde sadece kaymak için kullanılan buz pateni günümüzde bu kimliğinden sıyrılarak müsabakaları olan bir spor dalı haline gelmiştir. 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren buz tabanlı diğer sporların doğmasına neden olmuştur (Eken, 2010:4).

3.2.2.Doğada Yapılan Sportif-Rekreasyon Etkinliklerin Doğal Çevre Üzerindeki Etkileri

İnsan doğaya bağlı olan ve doğayla uyum içinde yaşayan bir varlıktır. Fakat insanların bilinçsiz davranışları bazen doğal dengeyi bozabilmektedir. İnsanların bu dengeyi sağlayamadığı zaman doğada istenilmeyen sonuçlar meydana gelebilmektedir. Bu sorunlara karşı önlem alınması şarttır. Çünkü doğada yapılan etkinliklerde kaynak bizzat doğanın kendisidir ve doğanın sürdürülebilirliğini

sağlayamazsak kaynağımızı kaybetmiş oluruz. Doğa sporları etkinliklerinde, etkinlik çeşidine göre, doğal alanlarda bir çok ekolojik bozulmalara neden olabilmektedir. Bu olumsuz çevresel etkiler Tablo 3.4’de gösterilmiştir (Koçak ve Balcı, 2010: 216).

Tablo.3.4. Doğal Alan Kullanımının Çevre Üzerindeki Etkileri

Ekolojik Etkilerin Yoğunluk Durumu		Peyzaj Dengesini Sağlayan Faktörler													Çevre Görünümü		
		Toprak			Su				Hava		Flora		Fauna				
		Su erozyonu	Rüzgar erozyonu	Toprak sıkışması	Taban suyu azalması	Taban suyu kirlenmesi	Akış hızının artması	Yüzey sularında kirlenme	Hava kirliliği	Gürültü	Tür azalması	Tür değişmesi	Rahatsız edilmesi	Tür azalması	Tür yığılması	Alan kullanımı ile ekolojik durgunluk	Peyzaj görünümünün ve zenginliğinin azalması
X Etki Saptanabilmekte																	
O Etki yoğun olarak saptanabilmekte																	
Sportif aktivitelerin etkileri	Alanda koşu (kros)									X	X	X					
	Atlı Sporlar	X	X	X						O		X	X				
	Yüzme								X	O	X	O	X	X			
	Yelken, sörf, su kayağı						X			X		O	X				
	Motorlu kayak, su kayağı						O	X	O	X		O	X				
	Su altı sporları											X	O				
	Balık avlama									X		O	X				
	Kaya tırmanışı									X							
	Dağcılık									X	X						
	Trekking	X	X	X			X			X	X	X					
	Kampçılık			X	X	X	X	O		X	O	O	O	X			
	Hava sporları								O	O			X				
Tesislerin etkileri	Araba yarışları	O	O	O					O	O	O	O	O				
	Gezinti yolları	X		X			X			X			X				
	Alan içi yol şebekesi, otopark	O		O			O			O		X	O		O	O	
	Plajlar									O	X		O				
	İskeleler									O			O				
	Konaklama ve yeme-içme tesisleri	X		O			O	X		O	O	X	O		O	O	
	Kamp ve karavan alanları	X		O			X			O	O	X	O		X	O	
	Alana yönelik rekreasyon tesisleri	O	X	O		X	O	X			O	O	X	O		O	O

Kaynak: (Kuntay, 2004: 147).

Tablo 3.4’e bakıldığında doğada yapılan etkinliklerde, etkinliğine göre ve ihtiyaç duyduğumuz gereksinimlere göre her etkinliğin farklı zararları bulunmaktadır. Bu etkiler doğal alanlarının kullanım süresine, sıklığına ve yapılan yanlış uygulamalara göre değişik boyutlarda olmaktadır. Spor faaliyetlerinin doğal alanlara verdiği diğer zararları sıralayacak olursak, kamp, piknik, yürüyüş etkinliği alanlarında bilinçsiz yakılan ateşlerin neden olduğu orman yangınları ve kıyı bölgelerde, göl kenarlarında yapılan etkinliklerin sebep olduğu erozyonu sayabiliriz.

Aynı zamanda buradaki kumlar araba lastikleriyle beraber tarım arazilerine kadar ulaşarak toprağın verimsizleşmesine yol açmaktadır (Koçak ve Balcı, 2010: 217-218).

3.3.Kentsel Açık-Yeşil Alanların Önemi

- Açık- yeşil alanlarda kullanılan doğal ve yapay materyaller renk ve doku gibi özellikleri ile kent mekânlarına fiziksel ve estetik değer sağlar.
- Kentlerin monotonlaşmış geometrik ve kaba yapılarının sert dokularını hafifletir, keskin hatlarının yumuşatır ve onların daha canlı bir görünüm kazanmasını sağlar.
- Mikro klimayı düzenler ve kontrol altında tutar. Örneğin; kentlerin havasının daha iyi olmasını sağlar, oksijen miktarının artmasını sağlar, havadaki nemin oranının dengeli olmasını sağlar, ısıнын aşırı yükseklerle ulaşmasına engel olur ve havanın daha serin ve ferah olmasını sağlar.
- Sınır, engel ve perde oluşturur; araç trafiğini yönlendirir, gizlilik ve mahremiyet oluşturur, insanları rahatsız eden ışığı engeller.
- Toplumdaki bireylerin aktif veya pasif olarak rekreatif ihtiyaçlarının (eğlence dinlenme, sportif etkinlikler gibi) giderilmesine imkân ve olanak sağlar.
- İnsanların psikolojisine olumlu katkı sağlar; insanları kentin stresinden uzaklaştırarak insanları doğayla baş başa bırakır ve nefes almaları sağlar.
- İnsanların sosyalleşmesini, kaynaşmalarını sağlayarak insanların ilişkilerini güçlendirir. İnsanların doğa, çevre ve ekoloji konusunda bilgisini arttırarak daha bilinçli davranmalarını sağlar.
- Gürültüyü emer veya azaltır.
- Toprağın üst kısmını örterek toprak altındaki kaynakların korunmasını sağlar ve aynı zamanda toprağı daha verimli hala getirir.
- Ekonomiye katkı sağlar, insanların sağlık yönünden daha iyi olmasını sağlar (Gül ve Küçük, 2001: 30,31).

3.3.1.Psikolojik Önemi

Sanayileşme ve hızlı nüfus artışının insanlar üzerindeki etkisi iş stresiyle birleştiği zaman insanlar üzerlerinde büyük baskı hissetmektedirler. Kentlerin

içindeki açık-yeşil alanlar insanların üzerlerindeki baskıyı ve stresi atmalarını ve psikolojik açıdan daha sağlıklı bireyler olmasına yardımcı olabilmektedirler. Kent içinde bulunan açık-yeşil alanlar insan ve çevre arsında bulunan mesafenin dengelenmesini sağlarlar. Şehirlerdeki yapay yapılar insanları bir süreden sonra bunaltarak onları strese sokar, işte o zaman açık- yeşil alanlar insanları şehirlerdeki yapaylıktan uzaklaştırarak, insanların üzerindeki psikolojik baskıyı hafifletir. İnsan psikolojisine olumlu katkı sağlar. Kentlerin içinde yer alan bitkiler veya küçük yeşil alanlar, gerek biçimiyle gerekse renk ve dokusuyla insanı ferahlatarak, yaşamlarının anlamlı olmasını sağlar (Abayhan, 2009: 8).

3.3.2.Ekolojik Önemi

Yeşil alanlar insanların psikolojilerini rahatlatmada ve yaşamlarının daha mutlu olmasını sağlar. Ama unutmayalım ki yeşil alanlara bizim ihtiyacımız olduğu kadar hayvanlarında ihtiyacı vardır. Yeşil alanlar çok sayıda hayvan ve mikroorganizmaya yaşam alanı sunar ve yeşil alanlarda yaşayan bu diğer canlılar arasındaki ilişki ne kadar düzenliyse, doğal dengede o kadar sağlanmış olur. Aynı zamanda yeşil alanlar habitat açısından canlıların barınağı konumundadır ve eğer dikkat etmezsek hayvanların yaşam alanlarına zarar verir ve onların yaşam alanlarını kısıtlarsak doğal dengenin bozulmasına ve canlıların yaşamlarının tehlikeye girmesine yol açarız (Abayhan, 2009: 8).

3.3.3.Alanın Kullanımı Açısından Önemi

Açık-yeşil alanlar insanların rekreatif etkinliklerini gerçekleştirebilecekleri ve doğayla baş başa kalmasını sağlayacak alanlardır. Açık- yeşil alanlar insanların boş vakitlerini geçirmek ve sosyalleşmek için sıklıkla kullandığı alanlardır. Aynı zamanda açık-yeşil alanlar, bireylere bu alanlarda spor yapmalarına ve dinlenmelerine de olanak sağlar (Abayhan, 2009: 9).

3.3.4.Ekonomik Açıdan Önemi

Kentlerde, özellikle büyük şehir merkezlerinde yeşil alan bulmak oldukça zordur ve şehrin bazı bölgelerinde bulunan bu yeşil alanlar arsa fiyatlarının yüksek

olmasında oldukça büyük rol oynamaktadır. Aynı zamanda yeşil alanların bulunduğu bölgelerde, yeşil alanlar gürültüyü emer, hava kirliliğine azaltır ve kente estetik bir görünüm katar (Öztan, 1968).

3.3.5.Kent İklimi Bakımından Önemi

Kentlerde olan açık-yeşil alanlar bünyelerinde çok sayıda mikroorganizma barındırırlar. Bu mikroorganizmalar toprağı havalandırır ve verimli olmasını sağlar aynı zamanda sıcaklığı düzeler ve kentin iklimi üzerinde etkilidir. Yeşil alanlar havayı temizler, rüzgâr hızını azaltır ve istenilen istikamete yöneltir, oksijen miktarını arttırır, nemi düzenler, aşırı sıcakları önler, havayı serinletir. Açık-yeşil alanlar yukarıda saydığımız etkileri sadece bulunduğu küçük bir alana yaymazlar aynı zamanda yapılaşmanın çok fazla olduğu yerle yeşil alanlar arasında bir hava akımı olur ve bu sayede serin hava kentin diğer bölgelerine de ulaşır (Abayhan, 2009: 7-8).

3.4.Sürdürülebilirlik Kavramı

Geçmişten günümüze kadar geçen süre zarfında sürdürülebilirlik kavramının çok sayıda tanımı yapılmıştır. Ama basit olarak sürdürülebilirliği tanımlayacak olursak sürdürülebilirlik, doğal kaynakların gelecek nesillere aktarılmasının devam edecek şekilde sürekliliğinin sağlanmasıdır olarak ifade edilebilir (Gladwin ve diğerleri, 1995: 4). Sürdürülebilirlik kavramı temelinde doğal çevre ve doğal çevrede yapılan faaliyetlerin, bundan yüz yâda bin yıl sonrada aynı şekilde sistemlerinin ve verimliliğinin düşmeden yapılabiliyor olmasını ifade etmektedir (Chapin ve diğerleri, 1996: 1017). Aynı zamanda sürdürülebilirliğe sadece kavram yönünden inceleyecek olursak sürdürülebilirlik, tarımsal faaliyetler ve doğal çevrelerin bulunduğu alanlarda karşımıza çıkan engellere çözüm üreterek, yaşanan her olumsuzluğa rağmen sorunların üstesinden gelebilmek olarak ifade edebiliriz (Becker, 1997: 2-6).

Çevresel sürdürülebilirlik kaynak kullanımının nasıl yapılması gerektiğiyle ilgilidir. Kaynakları gereksiz ve bencil bir şekilde kullanırsak belirli bir süreden sonra tükenmeye başlayacaklardır. Ne yazık ki insanın yaşamını sürdürmesi için zorunlu olan hava ve su gibi şeylerin bir yerde biriktirilip ihtiyaç olunca kullanılması

mümkün değildir. Çevresel sürdürülebilirlik kavramı günümüzde hemen hemen her ülkenin gündeminde olan bir konudur. Çünkü sürdürülebilir bir kalkınma amaçlanıyorsa çevresel sürdürülebilirlik konu dışı bırakılamaz. Yukarıda belirttiğimiz gibi belirli kaynakların biriktirip saklanması söz konusu değildir. Bu durum söz konusu olmadığından dolayı çevresel sürdürülebilirlik önemli bir konudur. Sürdürülebilirlik olmazsa kaynaklar tükenir. Kaynaklar tükenirse üretim ve tüketim zinciri tehlikeye girer ve krizler başlar (Çiftçi, 2019: 11-12).

İşlenmeler açısından sürdürülebilirlik kavramını inceleyecek olursak; işletmelerin ekonomik sorumluluklarının yanı sıra sosyal ve çevresel sorumlulukları da vardır. İşletmelerin ekonomik faaliyetlerini gerçekleştirip, sosyal ve çevresel sorumluluklarını göz ardı etmeleri mümkün değildir. İşletmeler açısından sürdürülebilirliğin sağlanabilmesi için ekonomik ve çevresel sorumluluklarını dengeli olarak yönetmeleri şarttır.. Bu sorumlulukların olması işletmeleri tüm paydaşlarına karşı sorumlu hale getirmektedir. İşletmelerde sürdürülebilirliğin önem kazanmasıyla, sürdürülebilirliği nasıl ve ne zaman yapmaları gerektiğini, bu süreç işlerken nasıl bir politika izleyeceklerini planlamaları gerekmektedir (Aksoy, 2013: 1-4).

Sürdürülebilirlik kavramı yirminci yüzyılın ortalarından itibaren ülkelerin ve uluslararası örgütlerin gündeminde yoğun olarak kendine yer bulmasına rağmen sürdürülebilirlik kavramı, tanımı ve kapsamı konusunda fikir birliğine varılamamış bir konudur. Sürdürülebilirlik sadece çevre korumasının kapsadığı bir konu değildir. Ekonomik, sosyal ve çevre ile ilgili bütün unsurların birbirleri arasında uyumlu olması gerekmektedir (Carvalho, 2001: 62).

Bu kapsamda sürdürülebilirliğin başarılı olması için ekonomik, sosyal ve çevresel unsurların her birinin göz önünde bulundurulması gerekmektedir (Tıraş, 2012: 60-61):

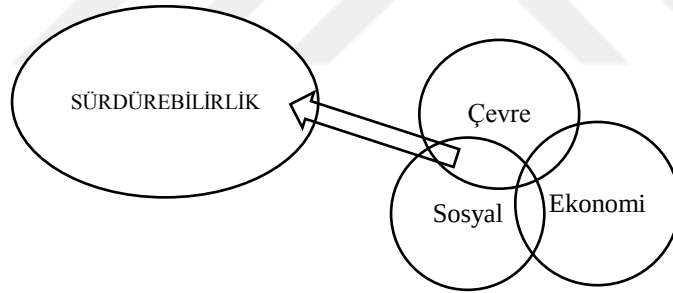
Ekonomik Boyut: Kaynakların azaldığı zaman nasıl kullanılacağı konusuyla ilgilidir. İşleyen sistemin ekonomik olarak sürdürülebilmesini istiyorsak mal ve hizmetlerin sürekliliğini düşünerek güçlü adımlar atabilen, tarım ve sanayi

faaliyetlerini sürdürülebilirlik esasına göre yapan, iç ve dış borçların sürdürülebilirliğini kontrol altında tutan ve borçları yönetebilen sistem ekonomik sistemdir.

Sosyal Boyut: İnsanların yaşamlarının nasıl devam ettirdiği ile ilgilenen ve insan odaklı olan bir sistemdir. İnsanların yaşam standartları ile ilgilenir. Örneğin eğitim, sağlık gibi herkesin alması gerekli olan ihtiyaçların verilmesi ve eşit dağılımı ile ilgilidir. Aynı zamanda insanlar arasındaki diğer eşitsizliklerle de (örneğin; cinsiyet eşitliği) ilgilenen bir sistemdir.

Çevresel Boyut: Doğal ve yapay sistemin arasındaki denge kurulması gerekir. Çünkü insanların çevre üzerinde kullandığı kaynaklar mevcuttur ve bu kaynakların kullanımı düzenlenmezse çevresel sorunların ortaya çıkması kaçınılmazdır.

Tablo.3.5. Sürdürülebilirliğin Ekonomi, Çevre ve Sosyal Konularla İlgisi

Kaynak: Hazelton ve Haigh, (2010: 159-178)

Sürdürülebilirlik tüm dünyanın gündeminde olan bir konudur. Sürdürülebilirlik kavramı sadece çevre için değil aynı zamanda sosyal ve ekonomik eşitliğin sağlanabilmesi için gereklidir. Aynı zamanda iklim değişiklikleri, doğal afetler, yoksulluk, nüfus artışı gibi benzeri sorunları çözmek için yapılacak uygulamada bir rehber niteliği taşımaktadır (Güler, 2018: 5).

3.4.1. Doğada Yapılan Etkinliklerde Sürdürülebilirliğin Sağlanması

Doğada yapılan rekreatif faaliyetler doğal çevreyi doğrudan veya dolaylı olarak etkileyebilmektedir. Doğada yapılan rekreatif faaliyetler planlanırken rekreasyon faaliyetine aktif veya pasif olarak katılan bireylerin doğanın fırsatlarından faydalanmasını sağlayarak faaliyetlerin yapıldığı alanda doğal çevrenin zarar görmesini önlemektir. Sürdürülebilir çevre anlayışıyla doğal çevre büyük ölçüde zarar görmekten korunmaktadır aynı zamanda doğal alanların kullanım potansiyelini de arttırarak gelecek nesillere ulaşmasını sağlayabilmektedir. Sürdürülebilir çevre anlayışıyla bakıldığı zaman doğada yapılan rekreatif faaliyetler planlanırken göz önünde bulundurulması gereken unsurları şu şekilde sıralayabiliriz (Koçak ve Balcı, 2010: 219,220):

Etkinliğin detaylı olarak planlanması: Rekreatif faaliyetin yapılacağı alanda uyulması gereken kurallar herkes tarafından bilinmelidir, hava durumundaki değişiklikler göz önünde bulundurulmalıdır, acil ve tehlikeli durumları önlemek amacıyla hazırlık yapılmalıdır, etkinlik planı yapılırken gerekli yerlerden izin alınmalıdır, etkinlik planlanan saatte bitirilmelidir. Fazladan uzatılıp doğal alana gereksiz yere zarar verilmemeli aynı zamanda etkinliğin yapıldığı alanda çöp bırakılmamalıdır.

Etkinliğe katılacak kişi sayısı önceden belirlenmeli: Bazı alanlarda yapılan etkinliklerde kişi sayısı sınırı bulunmaktadır bunu göz önünde bulundurarak hareket edilmelidir.

Fauna korunmalı: Etkinliğin yapıldığı alanda bulunan hayvanların uzaktan sessiz bir şekilde izlenmelidir. Hayvanlar kovalanmamalı, korkutulmamalı ya da hayvanları tutmaya çalışmamalıyız. Yine hayvanları beslememeye dikkat etmeliyiz sayet onları beslemeye çalıştığımız zaman beslenme alışkanlıklarının dışına çıkarlar ve bu onların sağlıkları etkilenebilir.

Habitat korunmalı: Doğada yapılan etkinlikler erozyona ve bitkilerin tahribine neden olabilmektedir. Sabun, şampuan, benzin, yağlar, sinek ilaçlarının su kaynaklarına karışması önlenmelidir. Kültürel, tarihi yapılara zarar verilmemelidir.

Suyolları ve göller korunmalı: Akarsular ve çevresi korunmalı güvelik için kamp yerleri en az 50 metre uzakta oluşturulmalıdır. Duş alırken, bulaşık yıkarken deterjan ve şampuanların akarsu veya göllere karışmadığından emin olunmalıdır.

Kampın yapılacağı yerin seçimi: Kamp yaparken çadırlar bitkilerin çok yoğun olduğu yerlere yapılmamalı daha düz ve sert zeminler seçilmelidir. Böylelikle bitkilerin daha fazla zarar görmesini önlemiş oluruz.

Atıkların uzaklaştırılması: Kamp veya etkinliğin yapıldığı alandan ayrılırken çöpler toplanmalıdır. Eğer çevrede tuvalet yoksa katı atıkları toprağa gömmeliyiz, yalnız temizlik ürünleri kesinlikle gömülmemelidir.

Kamp yerinde yakılan ateşler: İlk olarak etkinliğin yapılacağı yerde ateş yakılıp yakılamayacağı öğrenilmeli, izin alınmalıdır. Kamp alanında ocak yoksa ve açık ateş yakılacaksa çukur kazılmalı ya da ateşin etrafı çevrilmelidir, yakılan ateş bitkilerin yoğun olduğu yerden ve kamp çadırlarından uzağında yakılmalıdır. Kamp alanından ayrılırken mutlaka ateşin söndürüldüğünden emin olunmalıdır.

Başkalarına saygılı olma: Açık alanlarda sizin kadar diğer bireylerinde eğlenmeye ve dinlenmeye hakkı vardır bunun için diğer insanlara saygılı olmalıyız ve onları rahatsız etmemeliyiz.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

4.1.Araştırmanın Amacı

Rekreasyon faaliyetlerinin çevre ile olan etkileşimini araştırarak, rekreasyon faaliyetlerinin gerçekleştirilmesinde çevrenin rolünü, rekreasyon faaliyetlerinin çevre üzerindeki etkilerini ve bu faaliyetlere katılan bireylerin çevreye olan tutumlarını araştırmak, kişinin çevreye karşı olan tutumunda bazı faktörlerin farklılık yaratıp yaratmadığını ölçmek, aynı zamanda günümüzde giderek artan çevre sorunlarına değinmek ve bu sorunlara çözüm önerileri sunarak çevresel kirliliğin nedenlerini irdelenmek amacıyla yapılmıştır.

4.2.Araştırma Konusu ve Problemi

Çalışmamızda rekreasyon ve çevre kavramı araştırılmış ve sonrasında rekreasyon ve çevre arasındaki ilişki üniversite öğrencileri açısından değerlendirilmeye çalışılmıştır. Rekreasyon faaliyetlerinin doğal çevre üzerindeki olumlu ve olumsuz etkileri nelerdir? Üniversite öğrencilerinin çevreye olan tutumları yaş, cinsiyet ve demografik yapıya göre değişiklik göstermekte midir? Sorularına yanıt aramaya çalışılmıştır.

4.3.Evren ve Örneklem

Araştırmanın evreni; Ankara ve Konya ilinde bulunan üniversite öğrencileridir. Örneklem grubu “Uygun Örneklem” yöntemi kullanılarak, Gazi Üniversitesi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Necmettin Erbakan Üniversitesi’ inde öğrenim gören ve gönüllü olarak çalışmaya katılan toplam 912 kişiden oluşmaktadır.

4.4.Araştırmanın Önemi

Günümüzde yoğun iş hayatı, kentleşme ve sanayileşme gibi gelişmeler, bireyleri hem psikolojik hem de fiziksel olarak olumsuz yönde etkilemektedir. Bundan dolayı bireyler kendilerini stresten uzaklaştırmak, eğlenmek ve kendini geliştirmek için yoğun olarak rekreatif etkinliklere yönelmektedir. Bu rekreatif etkinliklerin arasında ise en çok tercih edilen etkinliklerden biri olan açık alan

rekreasyonu yer almaktadır. İşte burada bu rekreasyon faaliyetlerine katılan bireylerin doğaya karşı tutumları çok fazla önem taşımaktadır. Çünkü doğal kaynaklar doğru kullanılmadığı zaman yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kalmaktadır. Bu bağlamda bireylerin aldıkları eğitimler çok önem taşımaktadır. Başlangıçta çocuklarımıza gerek okulda gerekse ebeveynleri tarafından verilen eğitimler çok önemlidir ve aynı zamanda kalıcı olmaktadır. Ayrıca bu zamanın çocukları geleceğin eğitimcileri, anne-babaları, yöneticileri veya iş sahibi bireyler olacağından zamanında onlara öğretilen, çevresel tutumları onlarda kendi çocuklarına, öğrencilerine ve gençlere aşılayacaklardır. Bu yüzden çevresel tutum ve eğitim doğal kaynakların sürdürülebilirliği için çok fazla önem taşımaktadır. Çevre kirliliğini önlemek ve doğal kaynakların sürdürülebilirliğini sağlayarak gelecek nesillere aktarmak ancak bireylerin daha fazla bilinçlenmesi ile mümkün olabilir.

4.5. Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplama aracı olarak; araştırmacı ve danışmanı tarafından belirlenen ve toplam 7 sorudan oluşturulan kişisel bilgi formunun yanı sıra Dunlop, Van Liere, Mertig ve Jones (2000) tarafından geliştirilen, Türkçe geçerliği ve güvenilirliği Demirel, Gürbüz ve Karaküçük (2009) tarafından yapılan “Yeni Ekolojik Paradigma” (YEP) kullanılmıştır. YEP, bireylerin doğa merkezli bir dünya görüşünü ne derece benimsediklerini belirlemeye yönelik bir ölçektir. Doğa merkezli görüş; doğal çevreyi, insanın doğa üzerinde egemen olduğu bir yapıda değil; insanlar, hayvanlar ve diğer tüm organik ve inorganik varlıklardan oluşan bir bütün olarak algılama eğilimidir. Bu görüş, insan ve doğal çevre arasında bir üstünlük ve denetim ilişkisinin yerine, bir karşılıklı eşitlik ilişkisi öngörmekte; insan refahı için doğal kaynakların sınırsız kullanımına karşı durup, doğaya saygılı bir işbirliğini benimsemektedir (Tuna, 2006; 17- 19). Ölçekte yer alan ifadelerin yanıtlanmasında kullanılan derecelendirme ölçeğinde, “1=Kesinlikle Katılmıyorum, 2=Katılmıyorum, 3=Kararsızım, 4=Katılıyorum ve 5=Kesinlikle Katılıyorum” olmak üzere 5’li likert tipindedir. Ölçek toplam 12 madde ve tek alt boyuttan oluşmaktadır. Ölçek toplam güvenirlik katsayısı ise .583 olarak bulunmuştur (Büyüköztürk ve diğerleri, 2008: 120). Bu güvenirlik katsayıları, ölçeklerin bu çalışma için güvenilir ve uygun olduğunu göstermektedir. Anket araştırmacı tarafından yüz yüze anket tekniği

kullanılarak Ankara ve Konya ilinde öğrenim gören üniversite öğrencileri arasında örneklem olarak belirtilen gruba uygulanmıştır.

4.6.Verilerin Analizi

Araştırma sonucunda elde edilen veriler SPSS analiz paket programında değerlendirilmiştir. Çalışmada elde edilen verilerin analizinde katılımcıların kişisel bilgilerinin dağılımlarını belirlemek için yüzde ve frekans tanımlayıcı istatistik yöntemleri, verilerin normal dağılım gösterip göstermediğini belirlemek için verilerin çarpıklık ve basıklık değerleri kontrol edilmiştir. Yapılan incelemeler sonucu verilerin normal bir dağılıma sahip olduğu belirlenmiştir. Jondeau ve Rockinger (2003)' e göre alt boyutların çarpıklık ve basıklık katsayılarının +3 ile -3 arasında değiştiğinde bu alt boyutlarında normal dağılım parametrelerine uygun şartlar taşıdığını belirtmiştir. Verilerin istatistiksel analizinde tanımlayıcı istatistiksel modellerin yanı sıra t-testi, anova, anlamlı grupların tespiti için Tukey HSD çoklu karşılaştırma testi yöntemleri kullanılmıştır ($\alpha = 0.05$).

BEŞİNCİ BÖLÜM

BULGULAR

5.1. Bulgular

Tablo 5.1. Katılımcıların Demografik Bilgileri

	Değişkenler	f	%
Yaş	17-20 Yaş	384	42,1
	21-24 Yaş	383	42,0
	25 Yaş ve Üzeri	145	15,9
	Toplam	912	100,0
Cinsiyet	Kadın	442	48,5
	Erkek	470	51,5
	Toplam	912	100,0
Sınıf	1. Sınıf	305	33,4
	2. Sınıf	205	22,5
	3. Sınıf	224	24,6
	4. Sınıf	178	19,5
	Toplam	912	100,0
Refah Düzeyi	Çok Kötü	54	5,9
	Kötü	133	14,6
	Normal	458	50,2
	İyi	215	23,6
	Çok İyi	52	5,7
	Toplam	912	100,0
Boş Zamanlarınızı Genellikle Nereelerde Değerlendiriyorsunuz?	Açık Alanlar	398	43,6
	Kapalı Alanlar	514	56,4
	Toplam	912	100,0
Son 1 Yıl İçinde	Evet	499	54,7
Doğada Yapılan	Hayır	413	45,3
Herhangi Bir Etkinliğe Katıldınız mı?	Toplam	912	100,0
Çevre İle İlgili	Evet	202	22,1
Herhangi Bir	Hayır	710	77,9
Topluluğa Üyemisiniz?	Toplam	912	100,0

Tablo 5.1’ de görüldüğü gibi, araştırma kapsamında yer alan katılımcıların, %42.1’ inin 17-20 yaş grubunda olduğu, %51.5’inin erkek, , %33.4.6’ünün 1. Sınıf öğrencisi olduğu, %50.2’sinin normal refah düzeyine sahip olduğu, %56.4’ünün boş zamanlarını genellikle kapalı mekânlarda geçirmeyi tercih ettiği, %54.’sinin son 1 yıl

içinde doğada yapılan etkinliklere katıldığı ve % 77.9'unun çevre ile ilgili bir topluluğa üye olmadığı belirlenmiştir.

Tablo 5.2. Katılımcıların Yaş Değişkenine Göre Yeni Ekolojik Paradigma Ölçeğine İlişkin Anova Testi Tablosu

Ölçek	Değişken	Ort.	Ss	F	p
Ekolojik Paradigma Ölçeği	17-20 Yaş	3,6860	,46817	2,623	,073
	21-24 Yaş	3,6488	,43155		
	25 Yaş ve Üzeri	3,5879	,41081		

Yaş değişkenine göre yeni ekolojik paradigma ölçeği Anova Testi sonuçlarına göre anlamlı farklılık olmadığı ortaya çıkmıştır ($p>0.05$).

Tablo 5.3. Katılımcıların Cinsiyet Değişkenine Göre Yeni Ekolojik Paradigma Ölçeğine İlişkin T-Testi Tablosu

Ölçek	Değişken	Ort.	Ss	t	p
Ekolojik Paradigma Ölçeği	Kadın	3,6305	,41956	-1,602	,110
	Erkek	3,6777	,46702		

Cinsiyet değişkenine göre yeni ekolojik paradigma ölçeği T Testi sonuçlarına göre anlamlı farklılık olmadığı ortaya çıkmıştır ($p>0.05$).

Tablo 5.4. Katılımcıların Sınıf Değişkenine Göre Yeni Ekolojik Paradigma Ölçeğine İlişkin Anova Testi Tablosu

Ölçek	Değişken	Ort.	Ss	F	p	Tukey
Ekolojik Paradigma Ölçeği	1. Sınıf	3,7107	,48742	5,175	,002	1-3*
	2. Sınıf	3,6663	,37455			
	3. Sınıf	3,5595	,44761			
	4. Sınıf	3,6657	,42436			

Sınıf değişkenine göre yeni ekolojik paradigma ölçeği Anova Testi sonuçlarına göre anlamlı farklılık olduğu belirlenmiştir. Anlamlı farkın hangi gruplardan kaynaklandığının belirlenmesi için yapılan Tukey HSD çoklu karşılaştırma testi sonuçlarına göre ise anlamlı farkın 1. ile 3. sınıf öğrencilerinden kaynaklandığı ortaya çıkmıştır ($p<0.05$).

Tablo 5.5. Katılımcıların Refah Düzeyi Değişkenine Göre Yeni Ekolojik Paradigma Ölçeğine İlişkin Anova Testi Tablosu

Ölçek	Değişken	Ort.	Ss	F	p	Tukey
Ekolojik Paradigma Ölçeği	Çok Kötü	3,5648	,60129	3,666	,006	3-2*
	Kötü	3,5420	,45083			4-2*
	Normal	3,6750	,45144			
	İyi	3,7054	,38910			
	Çok İyi	3,6490	,34392			

Refah düzeyi değişkenine göre yeni ekolojik paradigma ölçeği Anova Testi sonuçlarına göre anlamlı farklılık olduğu belirlenmiştir. Anlamlı farkın hangi gruplardan kaynaklandığının belirlenmesi için yapılan Tukey HSD çoklu karşılaştırma testi sonuçlarına göre ise anlamlı farkın refah düzeyi kötü olanlar ile normal ve iyi olanlardan kaynaklandığı belirlenmiştir ($p<0.05$).

Tablo 5.6. Katılımcıların Boş Zamanlarını Değerlendirdikleri Yer Değişkenine Göre Yeni Ekolojik Paradigma Ölçeğine İlişkin T-Testi Tablosu

Ölçek	Değişken	Ort.	Ss	t	p
Ekolojik Paradigma Ölçeği	Açık Alan	3,6533	,46655	-,091	,928
	Kapalı Alan	3,6560	,42808		

Boş zaman değerlendirme mekan tercihi değişkeni ile yeni ekolojik paradigma ölçeği T Testi sonuçlarına göre anlamlı farklılık olmadığı ortaya çıkmıştır ($p>0.05$).

Tablo 5.7. Katılımcıların Son 1 Yıl İçerisinde Doğada Yapılan Etkinliklere Katılım Durumu Değişkenine Göre Yeni Ekolojik Paradigma Ölçeğine İlişkin T-Testi Tablosu

Ölçek	Değişken	Ort.	Ss	t	p
Ekolojik Paradigma Ölçeği	Evet	3,6947	,43768	2,992	,003
	Hayır	3,6065	,44957		

Katılımcıların son 1 yıl içerisinde doğada yapılan etkinliklere katılım durumu değişkeni ile yeni ekolojik paradigma ölçeği T Testi sonuçlarına göre anlamlı farklılık olduğu belirlenmiştir ($p < 0.05$). Ortalamalar dikkate alındığında anlamlı farkın doğada yapılan etkinliklere iştirak eden katılımcılardan kaynaklandığı düşünülmektedir.

Tablo 5.8. Katılımcıların Çevre İle İlgili Bir Dernek yâda Topluluğa Üye Olma Durumu Değişkenine Göre Yeni Ekolojik Paradigma Ölçeğine İlişkin T-Testi Tablosu

Ölçek	Değişken	Ort.	Ss	t	p
Ekolojik Paradigma Ölçeği	Evet	3,6654	,45260	,385	,700
	Hayır	3,6518	,44313		

Katılımcıların çevre ile ilgili bir dernek ya da topluluğa üye olma değişkeni ile yeni ekolojik paradigma ölçeği T Testi sonuçlarına göre anlamlı farklılık olmadığı belirlenmiştir ($p > 0.05$).

TARTIŞMA SONUÇ

Yapılan bu çalışmada yeni ekolojik paradigma ölçeği ile elde edilen bilgiler incelenmiştir. Bu bölümde elde edilen bulgular literatür ile karşılaştırılarak tartışılmıştır. “Yeni Ekolojik Paradigma” ölçeğinin alt boyutlarında yer alan ‘yaş, cinsiyet, katılımcının öğrenim gördüğü sınıf, refah düzeyi, boş zamanlarını genel olarak nerelerde değerlendirdiği, son bir yıl içerisinde doğada yapılan herhangi bir boş zaman değerlendirme etkinliğine katılıp katılmadığı ve çevre ile ilgili herhangi bir gruba, topluluğa veya derneğe üye olma durumu’ çevreye karşı olan tutumda farklılık yaratıp yaratmadığını ölçmek için inceleme yapılmıştır.

Tablo 1’ de görüldüğü gibi, araştırma kapsamında yer alan katılımcıların, %42.1’ inin 17-20 yaş grubunda olduğu, %42.0’ının 21-24 yaş grubunda olduğunu, %15.9’unun 25 yaş ve üzeri yaş grubunda olduğu, %51.5’inin erkek, %48.5’inin kadın, %33.4.6’ünün 1. Sınıf öğrencisi olduğu, %22,5’inin 2. Sınıf öğrencisi olduğu, %24.6’sının 3. Sınıf öğrencisi olduğu, %19.5’inin 4. Sınıf öğrencisi olduğu, %5.9’unun refah düzeyinin çok kötü olduğu, %14.6’sının refah düzeyinin kötü olduğu, %50.2’sinin refah düzeyinin normal olduğunu, %23.6’sının refah düzeyinin iyi olduğu, %5.6’sının refah düzeyinin çok iyi olduğu, %56.4’ünün boş zamanlarını genellikle kapalı mekanlarda geçirmeyi tercih ettiği, %43.6’sının boş zamanlarını genellikle açık alanlarda geçirmeyi tercih ettiği, %54.7’sinin son 1 yıl içinde doğada yapılan etkinliklere katıldığı, %45.3’ünün son 1 yıl içinde doğada yapılan etkinliklere katılmadığı, % 77.9’unun çevre ile ilgili bir topluluğa üye olmadığı ve %22.1’inin çevre ile ilgili bir topluluğa üye olduğu belirlenmiştir.

Yapılan anova testi sonucunda yaş değişkenleri açısından anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir (Tablo 2). Fakat ortalamalar arasındaki fark ele alındığında bireylerin sahip olduğu yaş gurubu arttıkça çevreye karşı olan tutumlarının azaldığı görülmektedir ($p>0.05$).

Demirel (2009) tarafında yapılan “ Rekreasyonel Etkinliklere Katılım ve Çevresel Duyarlılık” adlı doktora tezinde üniversite öğrencilerinin yaşlarına göre çevresel sorunlara karşı duyarlılıklarında anlamlı farklılık olmadığı tespit edilmiştir.

Yapılan bu çalışmadaki elde edilen sonuç, araştırmanın bulguları ile paralellik göstermektedir. Şahin ve Doğru (2018) tarafından okul öncesi öğretmen adaylarına yapılan bir çalışmada okul öncesi öğretmen adaylarının çevre sorunlarına yönelik tutum puanlarının yaşlarına göre anlamlı olarak farklılaşmadığı bulunmuştur. Diğer bir ifadeyle, okul öncesi öğretmen adaylarının yaşlarının çevre sorunlarına yönelik tutumları üzerinde bir etkisi olmadığı belirlenmiştir. Yapılan bu çalışmadaki elde edilen sonuç, araştırmanın bulguları ile paralellik göstermektedir. Çınar ve diğerleri (2015) tarafında yapılan bir çalışmada öğrencilerin yaş gruplarına göre çevre tutum ölçeği puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak bir fark olmadığı tespit edilmiştir. Söz konusu bu çalışmada elde edilen sonuç, bizim çalışmamızın bulguları ile paralellik göstermektedir.

Tablo 3’ de görüldüğü gibi, cinsiyet değişkenine göre yeni ekolojik paradigma ölçeği T Testi sonuçlarına göre anlamlı farklılık olmadığı ortaya çıkmıştır ($p>0.05$). Diğer bir ifadeyle, cinsiyet değişkeninin çevresel tutumlar üzerinde bir etkisinin olmadığı tespit edilmiştir.

Demirel ve diğerleri, (2009) tarafından gerçekleştirilen ve örneklem grubu üniversite öğrencileri olan “Rekreasyonel Aktivitelere Katılımın Çevreye Yönelik Tutum Üzerindeki Etkisi ve Yeni Ekolojik Paradigma Ölçeği” nin Geçerliliği ve Güvenirliği” adlı bir çalışmada araştırma sonucuna göre; üniversite öğrencilerinin çevreye yönelik tutumlarında cinsiyete göre farklılık görülmemiştir. Yapılan bu çalışmada elde edilen sonuç, araştırmanın bulgularını destekler biçimdedir. Genç M. ve Genç T. (2013) tarafından yapılan “Sınıf Öğretmenliği Öğrencilerinin Çevreye Yönelik Tutumlarının Belirlenmesi” adlı bir çalışmada araştırma sonuçlarına göre öğretmen adaylarının çevreye yönelik tutumlarında cinsiyete göre farklılık görülmemiştir. Söz konusu çalışmada elde edilen sonuç, araştırmanın bulgularını destekler biçimdedir. Esen (2011) tarafından yapılan “Üstün Yetenekli Öğrencilerin Çevreye Yönelik Bilgi Ve Tutumlarının İncelenmesi” adlı yüksek lisans tezinde araştırma sonuçlarına göre cinsiyet faktörünün çevreye yönelik tutumda anlamlı bir fark oluşturmadığı tespit edilmiştir. Yapılan bu çalışmada elde edilen sonuç, araştırmanın bulgularını destekler biçimdedir. Teyfur (2016) tarafından yapılan bir

araştırmada tutum ölçeğinden alınan puan sonucu çevreye yönelik bilinç düzeyinin cinsiyet yönünde aynı olduğunu tespit edilmiştir. Bulgulara göre çevre bilinci bakımından kız ve erkekler arasında anlamlı farkın olmadığı sonucuna varılmıştır. Yapılan bu çalışmada elde edilen sonuç, araştırmanın bulgularını destekler biçimdedir. Ek ve diğerleri, (2009) tarafından yapılan” Adnan Menderes Üniversitesinin Farklı Akademik Alanlarında Öğrenim Gören İlk ve Son Sınıf Öğrencilerinin Çevre Sorunlarına Yönelik Tutumları ve Duyarlılıkları” adlı çalışmada öğrencilerin çevre sorunlarına yönelik tutumları ve duyarlılıklarında yaş ve cinsiyet açısından anlamlı farklılığın olduğu tespit edilmiştir. Söz konusu çalışmada, yapılan bu çalışmaya göre aksi yönde sonuçlar tespit edilmiştir. Erol (2005) tarafından ikinci sınıf öğrencilerine yapılan bir araştırmada, öğrencilerin çevre ve çevre sorunlarına yönelik tutumlarının onların cinsiyetlerine ve yaşlarına göre farklılıklar gösterdiği dikkat çekmektedir. Kız öğrencilerin tutumları erkek öğrencilere göre, yaşı büyük olan öğrencilerin yaşı küçük olanlara göre daha olumlu tutumlara sahip olduğu tespit edilmiştir. Söz konusu çalışmada, yapılan bu çalışmaya göre aksi yönde sonuçlar tespit edilmiştir.

Sınıf değişkeni yönelik gerçekleştirilen ANOVA testi sonucunda gruplar arası anlamlı farklılık tespit edilmiş olup, bu farklılığın hangi gruplar arasında gerçekleştiğini saptamak amacıyla Tukey HSD çoklu karşılaştırma testi yapılmıştır. Analiz sonucunda 1. sınıf ile 3. sınıf arasında anlamlı farklılık olduğu anlaşılmıştır. 1. sınıfların çevresel tutumlarının 3. sınıflara göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir ($p<0.05$).

Altunoğlu (2010) tarafından yapılan yüksek lisans tezinde öğrencilerin çevreye karşı olan tutumları ölçmek için “Yeni Ekolojik Paradigma Ölçeği” uygulanmış ve bulgulara göre öğrencilerin öğrenim gördüğü sınıf bakımından istatistiksel olarak anlamlı fark bulunduğu tespit edilmiştir. Yapılan bu çalışmada elde edilen sonuç, araştırmanın bulguları ile paralellik göstermektedir. Gök (2012) İlköğretim öğrencilerinin çevre tutum düzeylerinde 6. 7.ve 8. sınıflar arasında anlamlı bir fark tespit edilmemiştir. Ancak 6. sınıf öğrencilerinin çevre tutum puanları 7. ve 8. sınıf öğrencilerine göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Bu

durumun, çevre bilgisine yönelik derslerden kaynaklandığını tespit etmişlerdir. Söz konusu bu çalışma ile bizim araştırmamızın, araştırma grupları arasında farklılık olsa bile her iki çalışmanın bulguları paralellik göstermektedir. Sayan (2013) tarafından yapılan bir araştırmada öğrencilerin sınıf düzeyleri ile çevresel tutum puan ortalaması arasında çok ileri düzeyde anlamlı farklılık olduğu saptanmıştır. Söz konusu bu çalışma, araştırmanın bulguları ile paralellik göstermektedir.

Refah düzeyi değişkeni baz alınarak gerçekleştirilen Anova Testi sonuçlarına göre gruplar arasında anlamlı farklılık tespit edilmiş olup, bu farklılığın refah düzeyi iyi- normal- kötü olanlar arasında farklılaştığı görülmektedir ($p<0.05$).

Demirel (2009) tarafında yapılan “ Rekreatyonel Etkinliklere Katılım ve Çevresel Duyarlılık” adlı doktora tezinde üniversite öğrencilerinin refah düzeylerine göre çevresel sorunlara karşı duyarlılıklarında anlamlı farklılık olduğu tespit edilmiştir. Yapılan bu çalışmadaki elde edilen sonuç, araştırmanın bulguları ile paralellik göstermektedir. Şama (1997) tarafında üniversite öğrencilerine yapılan bir araştırmaya göre gelir ile çevresel tutumlar arasındaki ilişkiye bakıldığında, orta ve ortaya yakın bir gelir grubuna giren öğrencilerin, düşük gelirliilerden daha olumlu tutum geliştirdiği tespit edilmiştir. Yapılan bu çalışmada elde edilen sonuç, araştırmanın bulguları ile paralellik göstermektedir. Araştırma bulgularının aksi yönüne, Altunoğlu (2010) tarafından yapılan bir çalışmada “Yeni Ekolojik Paradigma Ölçeğine” göre elde edilen bulgularda: 1401-1700 TL aylık ortalama gelir grubunda yer alan öğrencilerin Yeni Ekolojik Paradigma ölçeğinden aldıkları ortalamasının 3,68 olduğu görülmüştür. 1701-2000 TL aylık gelir grubunda bulunan öğrencilerin ortalamalarının 3,67 olduğu görülmüştür. 801-1100 TL aylık gelir grubunda yer alan öğrencilerin ortalamalarının 3,65 ve 2000 TL’nin üzerindeki aylık gelir grubunda bulunan öğrencilerin ortalamalarının ise 3,64 olduğu görülmüştür. Çalışmaya katılan öğrencilerden 1101-1400 TL gelir grubunda yer alanlar ile 500 TL’nin altında aylık gelire sahip ailelerden gelen öğrencilerin Yeni Ekolojik Paradigma ölçeğinden aldıkları ortalamasının 3,58 olduğu belirlenmiştir. Sonuçlar incelendiğinde Yeni Ekolojik Paradigma ölçeğinden alınan ortalamalar arasında aylık ortalama gelir grupları bakımından istatistiksel olarak anlamlı bir fark

olmadığı tespit edilmiştir. Söz konusu çalışmada, yapılan bu çalışmaya göre aksi yönde sonuçlar tespit edilmiştir.

Tablo 6’ de görüldüğü gibi, boş zaman değerlendirme mekan tercihi değişkeni ile yeni ekolojik paradigma ölçeği T Testi sonuçlarına göre anlamlı farklılık olmadığı ortaya çıkmıştır ($p>0.05$).

Timur ve diğerleri, (2013) tarafından yapılan” İlköğretim Öğretmen Adaylarının Çevreye Yönelik Tutumlarının Belirlenmesi ve Farklı Değişkenlere Göre İncelenmesi” adlı çalışmada boş zamanlarında doğal alanlara çok sık giden öğretmen adaylarının çevreye yönelik tutumları nadiren giden öğretmen adaylarından daha göre daha olumlu olduğu tespit edilmiştir. Söz konusu bu çalışmanın bulguları, araştırmanın bulguları ile örtüşmemektedir.

Tablo 7’ de görüldüğü gibi, katılımcıların son 1 yıl içerisinde doğada yapılan etkinliklere katılım durumu değişkeni ile yeni ekolojik paradigma ölçeği T Testi sonuçlarına göre anlamlı farklılık olduğu belirlenmiştir ($p<0.05$). Ortalamalar dikkate alındığında anlamlı farkın doğada yapılan etkinliklere iştirak eden katılımcılardan kaynaklandığı düşünülmektedir.

Ek ve diğerleri, (2009) tarafından yapılan bir araştırmada, çevre ile ilgili düzenlenen herhangi bir aktiviteye katılan öğrenciler ile katılmayan öğrencilerin çevresel tutum ölçeğinden aldıkları puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark bulunmuştur. Aktivitelerde yer alan öğrencilerin Çevresel Tutum Ölçeği puan ortalamaları aktivitelere katılmayan öğrencilere göre daha yüksektir. Söz konusu çalışmada elde edilen bulgular, araştırmanın bulguları ile paralellik göstermektedir. Sayan (2013) tarafından yapılan “Hemşirelik Öğrencilerinin Çevresel Risk Algısı Ve Çevresel Tutumlarının Belirlenmesi” adlı yüksek lisans tezinde, öğrencilerin herhangi bir çevre kuruluşunun çevresel aktivitesine katılma durumu ile çevresel risk algısı ve çevresel tutum puan ortalamaları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık görülmediği tesit edilmiştir. Söz konusu bu çalışmada elde edilen sonuçlar, araştırmanın bulguları ile örtüşmemektedir. Demirel ve diğerleri, (2009) tarafından gerçekleştirilen ve örneklem grubu üniversite öğrencileri olan “Rekreasyonel

Aktivitelere Katılımın Çevreye Yönelik Tutum Üzerindeki Etkisi ve Yeni Ekolojik Paradigma Ölçeği’ nin Geçerliliği ve Güvenirliliği” adlı bir çalışmada araştırma sonucuna göre; üniversite öğrencilerinin çevreye yönelik tutumlarında, doğa sporları etkinliklerine katılım durumuna göre çevresel tutumlarında anlamlı bir farklılığın bulunmadığı tespit edilmiştir. Söz konusu bu çalışmada elde edilen sonuçlar, araştırmanın bulguları ile örtüşmemektedir.

Tablo 8’ de görüldüğü gibi, katılımcıların çevre ile ilgili bir dernek ya da topluluğa üye olma değişkeni ile yeni ekolojik paradigma ölçeği T Testi sonuçlarına göre anlamlı farklılık olmadığı belirlenmiştir ($p>0.05$).

Önder (2015) tarafından yapılan bir çalışmada öğrencilerin okulunda kulüp olması ile kulüp olmamasının öğrencilerin çevresel tutumları üzerinde anlamlı bir fark oluşturmadığı sonucuna ulaştırmıştır. Aynı çalışmada elde edilen bir bulguya göre öğrencilerin çevre yâda izci kampına katılma veya katılmama durumunun çevre tutumları üzerinde anlamlı bir farka sebep olmadığı bulgusu tespit edilmiştir. Söz konusu bu çalışma, araştırmanın bulguları ile paralellik göstermektedir. Sayan (2013) tarafından yapılan “Hemşirelik Öğrencilerinin Çevresel Risk Algısı Ve Çevresel Tutumlarının Belirlenmesi” adlı yüksek lisans tezinde, öğrencilerin herhangi bir çevre kuruluşuna üye olma durumunun çevresel risk algısı ve çevresel tutum puan ortalamaları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık görülmediği tespit edilmiştir. Söz konusu bu çalışma, araştırmanın bulguları ile örtüşmektedir.

Rekreasyon bireylerin boş zamanlarında kendilerini yenilemek ve rahatlamak amacıyla yaptıkları boş zaman etkinlikleridir. Bu bağlamda doğal çevrede yapılan herhangi bir etkinliğin, rekreasyonla doğrudan ilişki bulunabilmektedir. Rekreasyon etkinliklerinin birçok çeşidi bulunmaktadır. Bunların arasında en çok tercih edilen faaliyetlerin çoğu doğal çevrelerde yapılmaktadır. İnsanların doğayla iç içe yaşaması ve rekreasyon etkinliklerini doğal çevrede uygulamaları bazı olumlu veya olumsuz etkilere yol açabilmektedir. Bu kapsamda insanların rekreatif faaliyetlerini doğal çevrelerde gerçekleştirmeleri açısından rekreasyon ve çevre ilişkisinin incelenmesi gerekmektedir. Aynı zamanda insanlara çevre bilincini aşılmalı ve daha bilinçli

bireyler haline dönüştürmeliyiz özellikle bu durum doğal kaynakların sürdürülebilirliği için oldukça fazla önem arz etmektedir(Kement, 2015: 5).

Rekreasyon faaliyetlerini doğaya olumsuz etkilerinin olduğu kadar olumlu etkileri de vardır. Bunlara örnek verecek olursak bir bölgede rekreasyon talebinin artması sonucu kent içindeki ve kent dışındaki halka açık yeşil alanlar isteğe göre düzenlenmekte ve bu sayede daha estetik ve düzgün bir görünüme kavuşabilmektedir, yapılan etkinliklerde sonrasında kalan yiyecekler ile hayvanlar beslenebilmekte, insanların çevre bilinçleri rekreatif etkinlikler sayesinde gelişmekte ve çevreye daha duyarlı davranabilmektedirler, aynı zamanda etkinliğin yapılacağı bölgede ekonomik hareketlenme meydana gelebilmektedir(Kement, 2015: 21,22).

Sonuç olarak rekreasyon faaliyetleri insanların hem bireysel hem de toplumsal yönden ihtiyaç duyduğu bir gelişim aracıdır ve rekreatif etkinliklerin yapılması için doğal çevreler en çok tercih edilen mekanların arasında yer almaktadır. Ama yapılan bu etkinlikler bilinçsiz olarak uygulanırsa doğal kaynaklar zarar görmekte ve neredeyse yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kalabilmektedirler. Yeni ekolojik paradigma ölçeğinden elde edilen bilgilere göre, rekreasyon etkinliklerine katılan üniversite öğrencilerinin çevresel tutumunda yaş ve cinsiyet değişkeninin test sonuçlarına göre anlamlı farklılık içermediği tespit edilmiştir. Bununla birlikte öğrencilerin öğrenim gördükleri sınıf ve refah düzeyi değişkenlerinin yapılan test sonuçlarına göre anlamlı farklılıklar içerdiği tespit edilmiştir. Aynı zamanda katılımcıların açık alan etkinliklerine ilgisinin olduğu kadar kapalı alanda yapılan etkinliklere ilgisinin olduğu, katılımcıların çoğunun son bir yıl içinde doğada yapılan herhangi bir etkinliğe katıldığı tespit edilmiştir. Fakat doğada yapılan etkinliklere katılan kişilerin büyük bir farkla çoğunun herhangi bir çevre kuruluşuna üye olmadığı gözlemlenmiştir.

KAYNAKÇA

- ABAYHAN, A.D. (2009). Manzara Sahipliliğinin Konut Fiyatına Etkisi: İzmir İli Buca İlçesi Yedigöller Rekreasyon Alanı Çevresine İlişkin Ampirik Çalışma**, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İzmir, 2-3.
- ACAR, İ. A. (2006). “Vergilemede Tahsis İlkesinin Çevre Vergileri Açısından Değerlendirilmesi”, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 11(1), 215-232.**
- AGUN, B. H. (2008). Çevre Sorunlarına Yönelik Vergisel Düzenlemeler Ve Doğrudan Yabancı Yatırımlar**, Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 22-24.
- AĞACAN, İ. (2014). Çevre Kirliliği Sorunları İle Mücadelelerde Türkiye’de Uygulanan Çevre Vergileri Ve Çevre Vergisi Bilinci**, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya, 18-33.
- AĞKURT, G.D. (2015). Çevre ve Ekoloji Algısının Yaygın Dinler Perspektifinden Değerlendirilmesi**, Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum, 6.
- AKATAY, A. (2003). “Örgütlerde Zaman Yönetimi”. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi: 10, 296.**
- AKESEN, A. (1982). “Rekeasyonel Taşıma Kapasitesi ve Açık hava Rekeasyonu Planlamalarındaki Önemi”. Orman Fakültesi Dergisi, 32(1), 216.**
- AKGÜL, B.M., Güneş, S.G., Güçer, E., Duran, T.A., Karaküçük, S. (2017) “Boş Zaman ve Çevre: Ekoturizm- Ekorekreasyon”.**, Karaküçük, S., Kaya, S., Akgül, B.M. (Editörler). **Rekreasyon Bilimi 2**, (1. Baskı), Ankara: Gazi Kitabevi.
- AKIN, G. (2007). “Küresel Çevre Sorunları”. C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi, 31(1), 43-54.**
- AKSOY, Ç. (2013). Sürdürülebilirlik Performansının Değerlendirilmesine Yönelik Ölçek Önerisi ve Türkiye’deki İşletmelerde Uygulaması**, Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 1-4.
- AKTEN, M. (2000). Orman İçi Rekreasyonu ve Isparta İlindeki Bazı Doğal Kaynakların Mevcut Rekreasyon Potansiyelleri**, Yüksek Lisans Tezi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Isparta, 12.

- ALAY, S. ve Koçak, S. (2003).** “Üniversite Öğrencilerinin Zaman Yönetimi İle Akademik Başarıları Arasındaki İlişki”. **Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi**, 35, 219-220, 329.
- ALTUNOĞLU, B.D. (2010) Ortaöğretim Öğrencilerinin Çevre Risk Algısı**, Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 83.
- ALTUNTAŞ, O. (1990). Rekreasyon ve Turizm İstanbul’un Rekreasyon Potansiyeli**, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 38-40.
- AMANOV, Ş (2007). Türkmenistan’da Çevre ve Çevre Koruma Politikaları Ve Çevresel Göstergelerin İncelenmesi ve İşletmelerde Çevre Koruma Yükümlülüklerinin, Sürdürülebilir Gelişmenin Gerçekleştirilmesi**, Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 29-30.
- ARDAHAN, F. (2012).** “ Duygusal Zekâ ve Yaşam Doyumu Arasındaki İlişkinin Doğa Spor Yapanlar Örneğinde İncelenmesi”, **Pamukkale Spor Bilimler Dergisi**, 3(3), 20-33.
- ARDAHAN, F. ve Lapa, T.Y. (2011).** “Açık Alan Rekreasyonu: Bisiklet Kullanıcıları Ve Yürüyüşçülerin Doğa Spor Yapan Nedenleri Ve Elde Ettikleri Faydaları”. **Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi**, 8(1), 1327-1341.
- ARDAHAN, F. (Editör). (2017). Açık Alan Rekreasyonu.** Ankara: Detay Yayıncılık.
- BABAZADE, Ü. (2017). Sualtı Dalı Turizm Paydaları İle İzmir Sualtı Dalış Turizmine Yönelik Bir Swot Analizi**, Yüksek Lisans Tezi, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilemler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, Burdur, 36-37.
- BAL, O. (2017). Türkiye’ deki Geleneksel Ahşap Yapıların Çevre ve Ekoloji Kapsamında Değerlendirilmesi**, Yüksek Lisans Tezi, Haliç Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, 64.
- BAŞAR, M.A. (2006). Türkiye’deki Tabiat Parklarının Açık Hava Sportif Rekreasyon Aktiviteleri Açısından Mevcut Potansiyellerinin Belirlenmesi (Kocaeli Ballıkayalar Vadisi Tabiat Parki Örneği)**, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya, 27.
- BAYKAL, H., Baykal, T. (2008).** “Küreselleşen Dünya’ da Çevre Sorunları”. **Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi Dergisi**, 5(9), 2-3.

- BECKER, B. (1997). Sustainability Assessment: A Review of Values, Concepts and Methodological Approaches**, Washington: Consultative Group of International Agricultural Research.
- BEKİRYAZICI, F. (2015). Kentsel Açık-Yeşil Alanların Sağladığı Ekosistem Hizmetleri**, Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon, 9.
- BİREN, F. ve Eser, Ş. (1994). Çevre ve Sorunları**. İstanbul: Harp Akademileri Basım Evi.
- BİROL, S.Ş ve Karaküçük, S. (2014). “Sportif Uygulama Politikaları Üzerine Bir Araştırma”**. **KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi**, 16(27), 62-81.
- BİROL, S.Ş. (2014). Sportif Rekreasyon Uygulama Politikaları Üzerine Bir Araştırma**, Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 62.
- BROWN, R. L. (2008). Plan B 3.0: Mobilizing To Save Civilization**. New York, London: Earth Policy Institute. W.W. Norton & Company.
- BRUNI, C. M., Chance, R. C. ve Wesley, S. P. (2012). “Measuring Values-Based Environmental Concerns In Children: An Environmental Motives Scale”**, **The Journal Of Environmental Education**, 43(1),1–15.
- BÜYÜKÖZTÜRK, Ş., Çakmak, K.E., Akgün, E.Ö., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2008). Bilimsel Araştırma Yöntemleri (Genişletilmiş 2. Baskı)**. Ankara: Pegem Akademi.
- CARVALHO, G.O., (2001). “Sustainable development: is it achievable within the existing international political economy context?”**, **Sustainable Development**, 9(2), 61-73.
- CHAPIN, S., Torn, M.S. ve Toteno, M. (1996). “Principles of Ecosystem Sustainability”**, **The American Naturalist**, 148(6), 1016-1037
- ÇAVDAR, Ç. (2019). Lise Öğrencilerinin Rekreasyonel Faaliyetlere Eğilimleri ve Rekreasyonel Faaliyetlere Katılımlarına Engel Olan Faktörler**, Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 30-32.
- ÇEPEL, N. (1976). “Ekosistem Kavramı, Ekosistem Analizleri ve Bir Ekosistem Analizi Modelinin Geliştirilmesi”**. **Orman Fakültesi Dergisi**, 16(1), 36.
- ÇEPEL, N. (2003). Ekolojik Sorunlar ve Çözümleri**, (1. Baskı). Ankara: TÜBİTAK Yayınları.

- ÇETİNKAYA, G.** (2014). “Bir Macera Turizmi Etkinliği Olarak Kaya Tırmanış Spor ve Antalya-Geyikbayırı’nın Potansiyeli”, **Doğu Coğrafya Dergisi**, 19 (31), 83-100.
- ÇETİNKAYA, G.** (2015). **Şirket Çalışanlarını Sportif Rekreatif Faaliyetlere Katılmaya Motive Eden Unsurların İncelenmesi**, Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, 25-26.
- ÇINAR, N.** Akduran, F. Cemile, D. Altınkaynak, S. (2015) “Hemşirelik Bölümü Son Sınıf Öğrencilerinin Çevre Sorunlarına Yönelik Tutumları” **Maltepe Üniversitesi Hemşirelik Bilim ve Sanatı Dergisi**, Sempozyum Özel Sayı, 249.
- ÇİFTÇİ, E.** (2019). **Kentsel ve Çevresel Sürdürülebilirlik Bağlamında Yüksek Yapıların Enerji Verimliliği Açısından İncelenmesi**, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Aydın Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, 11-12.
- ÇOTUK, B.** (2007). **Kürek Sporunda Ekip Performansına Bireysel Katkının Araştırılması**, Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, 9.
- DEMİR, C.** (2002). “ Turizm ve Rekreatif Faaliyetlerinin Olumsuz Çevresel Etkileri: Türkiye’deki Milli Parklara Yönelik Bir Uygulama”. **D.E.Ü.İ.İ.B.F. Dergisi**, 17(2), 48-95.
- DEMİREL, M.,** Gürbüz, B. ve Karaküçük, S. (2009). “Rekreatif Aktivitelere Katılımın Çevreye Yönelik Tutum Üzerindeki Etkisi Ve Yeni Ekolojik Paradigma Ölçeği’ nin Geçerliliği Ve Güvenirliği”. **Spormetre Beden Eğitimi Ve Spor Bilimleri Dergisi**, 7(2). 47-50.
- DEMİREL M.** (2009). **Rekreatif Etkinliklere Katılım ve Çevresel Duyarlılık**, Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 29-31.
- DUNLAP, R., E.,** Van Liere, K., D., Mertig, A., G., Jones, R., E., (2000). Measuring Endorsement Of The New Ecological Paradigm: A Revised NEP Scale”, **Journal Of Social Issues**, 56(3), 425-442.
- EK, H. S.,** Kılıç, N., Ögdüm, P. Ve Düzgün G. (2009) “ Adnan Menderes Üniversitesinin Farklı Akademik Alanlarında Öğrenim Gören İlk Ve Son Sınıf Öğrencilerinin Çevre Sorunlarına Yönelik Tutumları Ve Duyarlılıkları, **Kastamonu Eğitim Dergisi**, 17(1), 132.
- EKEN, P.** (2010). **Buz Pisti Salonlarında Aydınlatma ve Ankara Belpa Buz Pateni Salonu Aydınlatmasının İrdelenmesi**, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 4.

- EKINS, P.** (1999). "European Environmental Taxes and Charges: Recent Experience, Issues and Trends", **Ecological economics**, 31(1), 39-62.
- EKİCİ S., Çolkoğlu, T. ve Bayraktar, A.** (2011). "Dağcılık Sporuyla Uğraşan Bireylerin Bu Spora Yönelme Nedenleri Üzerine Bir Araştırma", **Niğde Üniversitesi Beden Eğitimi Ve Spor Bilimleri Dergisi**, 5(2), 110-119.
- ERDEM, R., Pirinççi, E. ve Dikmetaş, E.** (2005). "Üniversite Öğrencilerinin Zaman Yönetimi Davranışları Ve Bu Davranışların Akademik Başarı İle İlişkisi". **Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 14, 167.
- EROL, G.H.** (2005) **Sınıf Öğretmenliği İkinci Sınıf Öğrencilerinin Çevre ve Çevre Sorunlarına Yönelik Tutumları**, Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Denizli, 85.
- ERTÜRK, H.** (1996). **Çevre Bilimlerine Giriş.** (Genişletilmiş 2. Baskı), Bursa: Ceylan Matbaacılık.
- ESEN, T.** (2011) **Üstün Öğrencilerin Çevreye Yönelik Bilgi ve Tutumlarının İncelenmesi**, Yüksek Lisans Tezi, Adıyaman Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, 52.
- EWERT, A.W.**(1999). "Outdoor Recreation and Natural Resource Management: An Uneasy Alliance". **Parks & Recreation**, 39(2), 1-8.
- FELDMAN, R.S.** (2016). **Understanding Psychology University of Massachusetts**, Amherst: Higher Education.
- GENÇ, M. ve Genç, T.** (2013) "Sınıf Öğretmenliği Öğrencilerinin Çevreye Yönelik Tutumlarının Belirlenmesi, **Asya Öğretim Dergisi**, 1(1), 16.
- GLADWIN, T. N., Kennelly, J. J. ve Karause, T. S.** (1995). "Shifting Paradigms For Sustainable Development: Implicationsf or Managementt Heorya and Research", **Academy of Management Review**, 20(4). 874-907.
- GÖK, E.** (2012) **İlköğretim Öğrencilerinin Çevre Bilgisi ve Çevresel Tutumları Üzerine Alan Araştırması**, Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya, 61.
- GÖNENÇ, E.** (1992). **Doğal Çevre ve Dalyan'da Kaplumbağa Turizmi**, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 22-23.

- GÖRMEZ, K. (2003). Çevre Sorunları ve Türkiye. (3. Baskı), Ankara: Gazi Kitabevi.**
- GÜÇLÜ, N. (2001). “Zaman Yönetimi”. Ankara: Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi, 25(87), 89.**
- GÜL, F. (2013). “ İnsan Doğa İlişkisi Bağlamında Çevre Sorunları ve Felsefe”. Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (sayı: 14). 17-21.**
- GÜL, K. ve Küçük, V. (2001). “Kentsel Açık-Yeşil Alanlar ve Isparta Kenti Örneğinde İrdelenmesi”. Süleyman Demirel Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi, 2, 30-31.**
- GÜLER, R. (2018). Sürdürülebilirlik, Çevresel Riskler Ve Çevre Muhasebesi Arasındaki İlişkinin Tespiti: Erzurum İlinde Bir Araştırma, Yüksek Lisans Tezi, Bayburt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bayburt, 40-50.**
- GÜL, T. (2014). “Rekreasyon Olgusuna Genel Yaklaşım”, Yaylı, A. (Editörler). Rekreasyona Giriş, Ankara: Detay Yayıncılık**
- GÜNEY, E. (2004). Çevre Sorunları. İstanbul: Nobel Yayınları.**
- GÜNGÖRMÜŞ, H.A. (2007). Özel Sağlık-Spor Merkezlerinden Hizmet Alan Bireyleri Rekreasyonel Egzersize Güdöleyen Faktörler, Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 41.**
- HACIOĞLU, N., Gökdeniz, A. ve Dinç, Y. (2017). Boş Zaman ve Rekreasyon Yönetimi.(4. Baskı). Ankara: Detay Yayıncılık.**
- HAFTACI, V. ve Soylu, K. (2008). “Çevresel Bilgilerin Muhasebesi ve Raporlanması”. Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, (15), 102-106.**
- HATİBOĞLU, İ.H. (2016). Yöre Halkının Doğal Çevre İle Olan Etkileşimlerinde Fiziksel Çevre Koşullarının Etkisi: Kahramanmaraş Ahir Dağı Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Kahramanmaraş, 14-15.**
- HAZAR, A. (2014). Rekreasyon ve Animasyon.(4. Baskı). Ankara: Detay Yayıncılık.**
- HAZELTON, J. ve Haigh, M. (2010). “Incorporating Sustainability into Accounting Curricula: Lessons Learnt From an Action Research Study”, Accounting Education: An International Journal, 19(1-2), 159-178.**

- HERMANN, M. (1972). Ot Yetişmez Artık (Çeviren: Necibe Çakıroğlu),** İstanbul: İtü Mimarlık Fakültesi Yayınları.
- İNANÇLI, S. (1997). Gümrük Birliği Çerçevesinde Avrupa Birliği Çevre Politikalarının Türkiye İçin Ekonomik Açıdan Değerlendirilmesi,** Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir, 22-23.
- İRAZ, N. (2018). Çevre Kirliliği ve Motorlu Taşıtlar Vergisi’ nin Çevre Kirliliği Üzerindeki Etkisi,** Yüksek Lisans Tezi, Namık Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tekirdağ, 6-13, 39-42.
- JONDEAU E., Rockinger M. (2003). “Conditional Volatility, Skewness, And Kurtosis: Existence, Persistence, And Comovements”, Journal of Economic Dynamics & Control, 27, 1699 – 1737.**
- KABA, İ.C. (2016). Türkiye’de Ticari Rekreasyon Faaliyeti Olarak Macera Turizminin Gelişim Potansiyeli Hakkında Sektör Yöneticilerinin Algılarının Değerlendirilmesi,** Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, 33-34.
- KALKAN, A. (2012). Açık Alan Rekreasyonu, Doğa Sporları Yapan Bireylerin Bu Sporları Yapma Nedenleri: Antalya Örneği,** Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya, 48.
- KAMUK, Y.U. ve Şensoy, E. (2019). “Dalga Sörfü Hakemlerinin Kendini Sabotaj Düzeyleri”, Turkish Studies Social Sciences, 14(3), 683-695.**
- KARACA, C. (2007). “Çevre, İnsan ve Etik Çerçevesinde Çevre Sorunlarına ve Çözümlerine Yönelik Yaklaşımlar” , Çukurova Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 11(1), 1-19.**
- KARAKÜÇÜK, S. (Editör). (2016). Rekreasyon Bilimi,** Ankara: Gazi Kitabevi.
- KARAKÜÇÜK, S. ve Akgül, B.M. (2016). Ekorekreasyon. (1. Baskı).** Ankara: Gazi Kitabevi.
- KARAKÜÇÜK, S. ve Gürbüz, B. (2007). Rekreasyon ve Kentlileşme.(1. Baskı).** Ankara: Gazi Kitabevi.
- KARAKÜÇÜK, S., Kaya, S. ve Akgül, B.M. (Editörler). (2017). Rekreasyon Bilimi 2,** Ankara, Gazi Kitabevi.
- KARPUZCU, M. (2014). Çevre ve kirlenmesi ve Kontrolü. (14. Basım).** İstanbul: Kubbealtı.

- KELEŞ, R. ve Hamamcı, C. (2002). Çevre bilim. (4. Baskı). Ankara: İmge Kitabevi.**
- KELEŞ, R. ve Hamamcı, C. (2005). Çevre Politikası. (5. Baskı). Ankara: İmge Kitabevi.**
- KEMENT, Ü. (2015). Doğaya Yönelik Gerçekleştirilen Rekreatif Etkinliklerde Tüketicilerin Çevre Dostu Rekreatif Davranışlarının İncelenmesi: Kamping Örneği, Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 5-22.**
- KILBAŞ, Ş. (2010). Rekreatif Boş Zaman Değerlendirme.(4. Baskı). Ankara: Gazi Kitabevi.**
- KILIÇ, S. (2013). “Çevre Sorunları ve Yoksulluk”, Uluslararası Alaya İşletme Fakültesi Dergisi, 5(1), 9-20.**
- KILIÇOĞLU, P. (2005). Türkiye’nin Çevre Politikalarında Sürdürülebilir Gelişme. Ankara: Turhan Kitabevi.**
- KIRLIOĞLU, H. ve Can, A. V. (1998). Çevre Muhasebesi. İstanbul: Değişim Yayınları.**
- KIŞLALIOĞLU, M. ve Berkes, F. (2018). Çevre ve Ekoloji. (16. Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.**
- KOCATAŞ, A. (2004). Ekoloji Çevre Biyolojisi. (8. Baskı). İzmir: Ege Üniversitesi Basımevi.**
- KOÇAK, F. (2016). “Türkiye’de Bisiklet Kullanımı: Bisiklet Kullanma Nedenleri ve Elde Edilen Faydalar”, Journal of Human Sciences, 13(3), 5760-5771.**
- KOÇAK, F. ve Balı, F. (2010). “Doğada Yapılan Sportif Etkinliklerde Çevresel Sürdürülebilirlik”. Ankara Üniversitesi Çevrebilimleri Dergisi, 2(2), 219-220.**
- KÖKTAŞ, Ş.K. (2004). Rekreatif Boş Zaman Değerlendirme. (3. Baskı). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım: 15,16**
- KUNTAY, O. (2004) Sürdürülebilir Turizm Planlaması, (1. Baskı). Ankara: Alp Yayınevi.**
- MILLER, G.T. ve Scott E.S. (2003), Living in The Environment Principles, Connections and Solutions, (13. Baskı). Florance: A Thompson Publishing Company.**
- MÜEZZİNOĞLU, A. (2004). Hava Kirliliğinin ve Kontrolünün Esasları. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları.**

- NAZLIOĞLU M. D. (1991).** “Çevre Duyarlılığı ve Eğitim”, **Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi**, 2(4), 6-8
- ORUÇ, Z. (2017).** **Çevre Ve Ekoloji Kavramları Kapsamında İdeolojik Yaklaşımlar ve Sanat**, Yüksek Lisans Tezi, Kültür Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 5-6.
- ÖNDER, R. (2015)** “İlköğretim Öğrencilerinin Çevre Tutumlarının Belirlenmesi”, **Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 5(1), 122-123.
- ÖNSOY, İ.K. (2019).** **Ege Bölgesinde Yaşayan Yabancıların Rekreatif Etkinlikleri ve Rekreatif Etkinliklere Katılımlarını Engelleyen Faktörlerin İncelenmesi**, Yüksek Lisans Tezi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muğla, 21-22.
- ÖZDEMİR, Z. ve Özekicioğlu, H. (2006).** “ Kentleşme Ve Çevre Sorunları”, **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 11(1), 17-30.
- ÖZKAN, S. (2018).** **Çevrenin Korunması ve Çevre Sorunlarının Azaltılmasında Ekolojik Akımların Rolü: Kamu Kurumları Örneği**, Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 20-36.
- ÖZPENÇE, Ö. (2002).** **Çevre Sorunlarının Önlenmesinde Uygulanabilir Vergi Politikaları**, Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli, 54-55.
- ÖZTAN, Y. (1968).** **Ankara Şehri ve Çevresi Yeşil Saha Sisteminin Peyzaj Mimarisi Prensipleri Yönünden Etüt Ve Tayini**. Ankara: Ziraat Fakültesi Yayınları.
- SAYAN, B. (2013)** **Hemşirelik Öğrencilerinin Çevresel Risk Algısı ve Çevresel Tutumlarının Belirlenmesi**, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, 69.
- SİTTİ, S. (2013).** **Kış Sporlarında Seçilmiş Branşlardaki Sporcuların Statik Ve Dinamik Denge Performanslarının Karşılaştırılması**, Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Kayseri, 4.
- SMITH, H.W. (1998).** **Hayatı ve Zamanı Yönetmenin 10 Doğal Yasası(Çev. Aslı Cıngıl Çelik)**, İstanbul: Rota Yayın Yapım Tanıtım.
- ŞAHİN, H.G. ve Doğru, S. (2018)** “Okul Öncesi Öğretmen Adaylarının Çevre Sorunlarına İlişkin Tutum Ve Davranışlarının İncelenmesi”, **Elementary Education Online**, 17.(3), 1412.

- ŞAMA, E. (1997) Üniversite Gençliğinin Çevre ve Çevre Sorunlarına Yönelik Tutumları**, Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 95
- TARCAN, S. (2019). Yelken Ve Rüzgâr Sörfü Yapan Bireylerin Serbest Zaman Motivasyonu Ve Heyecan Arayışları**, Yüksek Lisans Tezi, Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Manisa, 27-28, 35-36.
- TAŞ, H. Y. ve Özcan, S. (2012). “Türkiye’de ve Dünya’da Yoksulluk Üzerine Bir Araştırma”, International Conference On Eurasian Economies, 2-9.**
- TEKİN, A., Tekin, G., Çalışır, M. (2017) “Rekreasyonel Spor”.**, Karaküçük, S., Kaya, S., Akgül, B.M, (Editörler). **Rekreasyon Bilimi 2**, (Birinci Baskı), Ankara: Gazi Kitabevi.
- TEYFUR, E. (2016) “Yeni Ekolojik Paradigma Ölçeğine Göre Koruma Alanlarında Yaşayan Lise Öğrencilerinin Çevreye Yönelik Örneği (Datça Örneği)”, Turkish Journal Of Educationnal Studies, 3(2), 77.**
- TEZCAN, M. (1982). Boş Zamanların Değerlendirilmesi.**(1. Baskı). Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları: 42
- TIRAŞ, H.H., (2012). “Sürdürülebilir Kalkınma ve Çevre: Teorik Bir Çalışma”, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 2(2), 57-73.**
- TİMUR, S., Yılmaz, Ş. Ve Timur, B. (2013) “ İlköğretim Öğretmen Adaylarının Çevreye Yönelik Tutumlarının Belirlenmesi Ve Farklı Değişkenlere Göre İncelenmesi”, Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (Kefad), 14(2), 199.**
- TOPRAK, D. (2006). “Sürdürülebilir Kalkınma Çerçevesinde Çevre Politikaları ve Mali Araçlar”, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2(4), 146-169.**
- TUBAN, B. (2019). Bir Alternatif Turizm Türü Olarak Yamaç Paraşütü: Uçmaktare Üzerine Bir Çalışma**, Yüksek Lisans Tezi, Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tekirdağ, 40.
- TUNA, M. (2006). Türkiye’de Çevrecilik: Türkiye’de Çevreye İlişkin Toplumsal Eğilimler**, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.
- TÜTÜNCÜ, Ö. ve Aydın, İ. (2014). “Toplum ve Açık Hava Rekreasyon Faaliyetleri: ABD Örneği”, Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi, 25(1), 118 -120.**

ULUSOY, A. ve Vural, T. (2001). “ Kentleşmenin Sosyo Ekonomik Etkileri”, **Belediye Dergisi**, 7(12), 8-14.

USLU, İ. (1995). **Çevre Sorunları.** İstanbul: İnsan Yayınları.

YALÇIN, B. (2013). **Doğal Çevreyi Koruma Programının Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Çevreye Yönelik Tutumlarına Olan Etkileri: Çanakkale İl Örneği**, Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale On sekiz Mart Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Çanakkale, 5.

YAVUZ, F. ve Keleş, R. (1983). **Çevre Sorunları.**(Genişletilmiş Yeni Baskı). Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Yayınları, 39-41

YILDIRIM, M., Çoban, O. ve Taşkın, K.M. (2018). **Yozgat Doğa Sporları Potansiyelinin Bölge Ekonomisine Katkısı**, 3. Uluslararası Bozok Sempozyumunda sunuldu, Yozgat.

YILDIZ, K., Sipahioğlu, Ş. ve Yılmaz, M. (2005). **Çevre Bilimi.** (Genişletilmiş 2. Baskı). Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.

EKLER

Ek.1: Ölçek

Değerli Katılımcı,

Bu araştırmanın amacı bireylerin çevreye yönelik tutumlarını incelemektir. Sorulara ve ölçek maddelerine vereceğiniz dürüst ve samimi cevaplar bu araştırma için önemlidir. Doğru ya da yanlış cevaplar yoktur. Bu ankette isim belirtilmeyecek ve tüm bilgiler tam olarak gizli tutulacaktır. Her bölümün başında gerekli açıklamalar verilmiştir. Araştırmaya gösterdiğiniz ilgi ve katılım için teşekkür ederiz.

1. Yaşınız?

☐ 17-20 ☐ 21-24 ☐ 25 ve üzeri

2. Cinsiyetiniz?

☐ Kadın ☐ Erkek

3. Sınıfınız?

☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4

4. Refah Düzeyiniz?

☐ Çok Kötü ☐ Kötü ☐ Norm ☐ İyi ☐ Çok İyi

5. Boş zamanlarınızı genellikle nelerde değerlendiriyorsunuz?

☐ Açık Alanlar ☐ Kapalı Alanlar

6. Son 1 yıl içerisinde doğada yapılan herhangi bir boş zaman etkinliğine (doğa yürüyüşü, kamp, kayak, balık tutma, tırmanma vb.) katıldınız mı?

☐ Evet ☐ Hayır

7. Çevre ile ilgili herhangi bir gruba/topluluğa/derneğe üye misiniz?

☐ Evet ☐ Hayır

YENİ EKOLOJİK PARADİGMA ÖLÇEĞİ		Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Kabuliyorum	Kesinlikle Katılıyorum
1	İnsanlar ne zaman çevre ile çatışma içine girse, genellikle felaketle sonuçlanır	1	2	3	4	5
2	İnsanın yaratıcılığı dünyanın yaşanılmaz bir hal almayacağını garanti eder	1	2	3	4	5
3	İnsanlar ciddi olarak çevreye zarar vermektedir	1	2	3	4	5
4	Eğer biz onları nasıl geliştireceğimizi öğrenebilirsek dünyamız pek çok doğal kaynağa sahiptir	1	2	3	4	5
5	Bitki ve hayvanlarında en az insanlar kadar var olma hakkı vardır	1	2	3	4	5
6	Doğanın dengesi modern endüstri devletlerinin ürettikleri ile başa çıkabilmek için yeterlidir	1	2	3	4	5
7	Bazı özel yeteneklerine rağmen insanlar doğanın kurallarına hala bağımlıdır	1	2	3	4	5
8	İnsanlığın yüz yüze kaldığı pek çok ekolojik kriz abartılmaktadır	1	2	3	4	5
9	Dünya bir gemi gibi sınırlı oda ve kaynaklara sahiptir	1	2	3	4	5
10	İnsanlar doğanın kalan kısmına hakim olmayı amaçlamaktadır	1	2	3	4	5
11	Doğanın dengesi çok hassastır ve kolayca bozulabilir	1	2	3	4	5
12	Eğer şuan içinde bulunulan durum devam ederse sonunda önemli ekolojik problemlerle karşı karşıya kalacağız	1	2	3	4	5